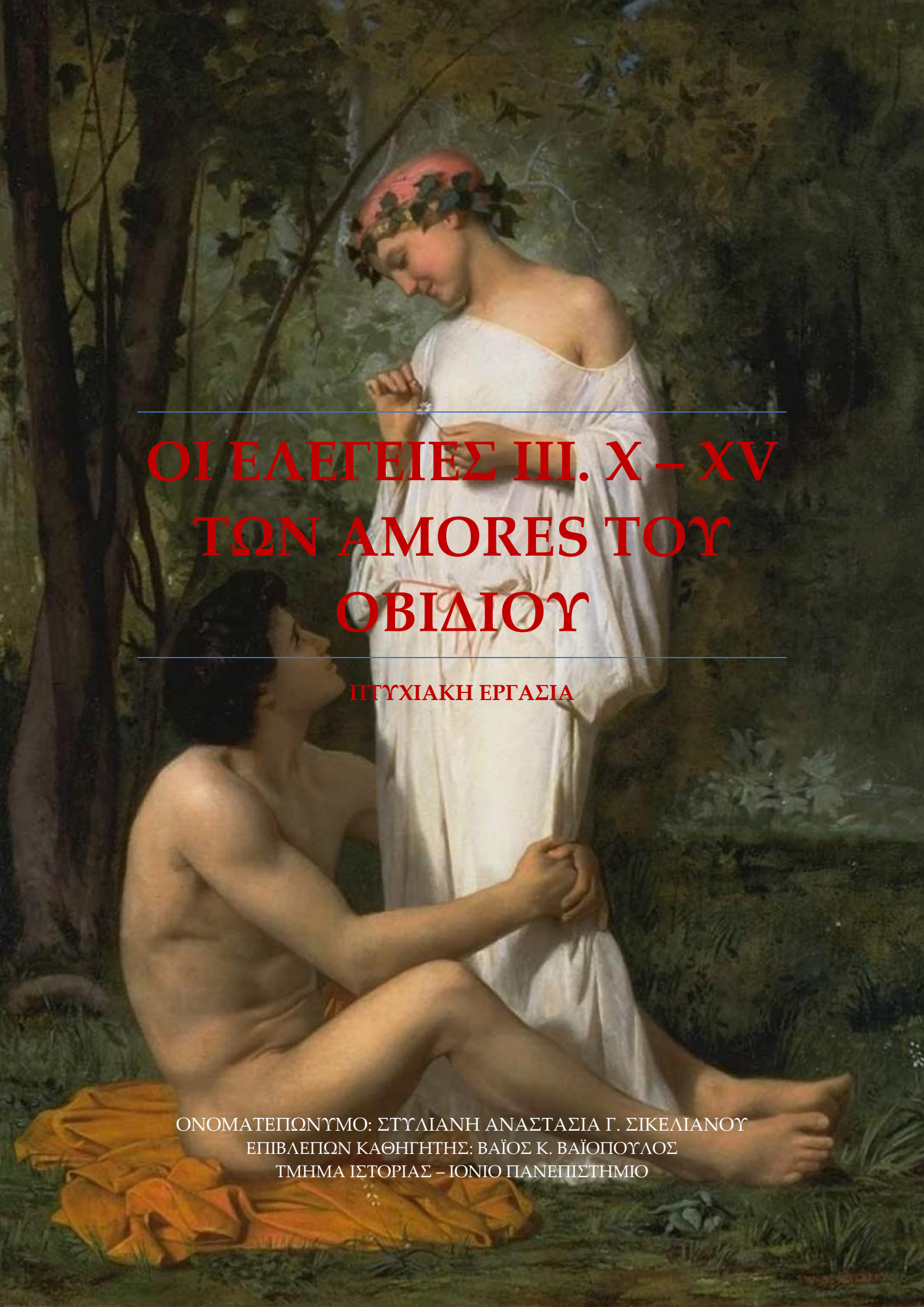

ΟΙ ΕΛΕΓΕΙΕΣ III. X – XV ΤΩΝ AMORES ΤΟΥ ΟΒΙΔΙΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ Γ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΒΑΪΟΣ Κ. ΒΑΪΟΠΟΥΛΟΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ – ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Εικόνα εξωφύλλου: Ουίλιαμ Αντόλφ Μπουγκερώ, *Idylle*, 1851 ®

*Στη μνήμη του πολυαγαπημένου μου παππού και δεύτερου πατέρα,
Επαμεινώνδα Κασφίκη, που δυστυχώς δεν πρόλαβε να με δει να περατώνω τις
σπουδές μου. Την πτυχιακή μου, σου την αφιερώνω ως ένα μικρό δείγμα
ευγνωμοσύνης για όλα όσα μου προσέφερες όλα αυτά τα χρόνια. Χάρη σε εσένα
και τις διηγήσεις σου, αγάπησα την Ιστορία.*

*Ό,τι είμαι κι ό,τι έχω καταφέρει το οφείλω σε σένα και στόχος της ζωής μου
από δω και πέρα, θα είναι να σε κάνω περήφανο κάθε μέρα, κι ας είσαι εκεί
ψηλά.*

Θα σε θυμάμαι πάντοτε με αγάπη.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τα χρόνια του λεγόμενου *Principatus* του Αυγούστου, όπως πολύ χαρακτηριστικά σχολιάζει ο Von Albrecht¹, ήταν ουσιαστικά μια ανάσα μετά από τους πολύ οδυνηρούς εμφυλίους πολέμους που έκαναν άνω κάτω την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η οποία είχε γνωρίσει μια απίστευτη επέκταση και είχε συγκεντρώσει αρκετό πλούτο. Η Ρώμη είχε ανάγκη από έναν ηγεμόνα που θα έφερνε πολιτική σταθερότητα². Αυτό που έφερε δυσαρέσκεια στην πλειοψηφία του *populus romanus*, ήταν ότι αυτό τον πλούτο δεν τον είδαν ποτέ να περνά στα δικά τους χέρια, αλλά στα χέρια της παλιάς αριστοκρατίας. Επιπλέον, η απόφαση της τελευταίας να μην μεριμνήσει για τους μικροκαλλιεργητές και αντ' αυτού να προτιμήσει να κάνει την πολιτοφυλακή μισθοφορικό στρατό και να δώσει γαίες στους βετεράνους των εμφυλίων, ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι.

Η κοινωνία φάνηκε γενικότερα να ξεφεύγει από την προσήλωσή της στα χρηστά ήθη, στο *mos maiorum* και η ποιητική παραγωγή της περιόδου αρχίζει να αναζητά την πλήρωση σε λογοτεχνικά ήδη που σκοπό έχουν τον «ερεθισμό» του πνεύματος, της χαλάρωση των ηθών και ουσιαστικά στην εσωτερίκευση των παλαιών αξιών. Γίνονται με άλλα λόγια, προσωπική υπόθεση του καθενός, όχι κάτι που είναι θεσμικά επιβεβλημένο³. Ακόμη, θεσμοί όπως ο γάμος φαίνεται να ατονούν και να προωθείται η ελεύθερη συμβίωση, ενώ διευκολύνονται επίσης οι διαδικασίες για λήψη διαζυγίου⁴. Ο παράνομος έρωτας γίνεται μια σύγχρονη πραγματικότητα στη Ρώμη, με τους οίκους ανοχής, τις μαστροπούς και τις εταίρες να αυξάνονται δραματικά⁵. Όλα αυτά επομένως, οδήγησαν στην παρακμή του θρησκευτικού αισθήματος που ακολούθησε την άνοδο της ισχύος της Ρώμης. Ο ερχομός χιλιάδων ξένων (συνήθως ανατολιτών) στη Ρώμη απομάκρυνε τους ανθρώπους από τη θρησκεία με συνακόλουθη την χαλάρωση των ηθών⁶.

Όταν λοιπόν το 31 π.Χ. ο Οκταβιανός κατατρόπωσε τον Μάρκο Αντώνιο και την βασίλισσα της Αιγύπτου, Κλεοπάτρα Ζ' στην πολυσυζητημένη Ναυμαχία του Ακτίου, η διαμάχη για την διακυβέρνηση της Ρωμαϊκής Επικράτειας έλαβε επιτέλους

¹ Von-Albrecht, 2013, 730

² Newlands, 2015, 24

³ Von Albrecht, 2013, 730.

⁴ Παππάς, 2016, 17

⁵ Παππάς, 2016, 18

⁶ Vaiopoulos, 2011, 144

τέλος μετά από πολλά χρόνια. Έχουμε την εγκαίνιαση της «Χρυσής Εποχής» του Αυγούστου, όπως έμεινε γνωστή, και κατά την οποία, αφού ο Οκταβιανός πήρε τα ηνία της αυτοκρατορίας στα χέρια του, εγκαθίδρυσε μια νέα και διαφορετική μορφή διακυβέρνησης σαν μοναρχία, που όμως αποκαλείτο *Principatus*, κι εκείνος *Princeps*, Πρώτος, δηλαδή, Πολίτης⁷.

Με την επικράτηση του (μετέπειτα) Αυγούστου λοιπόν, εισήχθη μια σειρά μεταρρυθμίσεων σε διάφορους τομείς της Ρωμαϊκής πραγματικότητας που «έφτασαν στο ζενίθ τους κατά τη δεκαετία του 20 ως τις αρχές του 1^{ου} μ.Χ. αιώνα»⁸. Αποκατέστησε τις ανώτερες τάξεις και γενικότερα όλο το σώμα του *populus romanus*, και όπως ο ίδιος υπερηφανευόταν στις *Res Gestae* που έγραψε στο λυκόφως της ζωής του, μετέτρεψε την Ρώμη «από πόλη του πλίνθου, σε πόλη του μαρμάρου». Ειδικά σ' αυτό το τελευταίο σκέλος, πρέπει να αναγνωρίσουμε την εκ θεμελίων μεταμόρφωση που διεξήχθη στα 40 χρόνια της διακυβέρνησής του. Ο Βαϊόπουλος⁹ μας πληροφορεί ότι δόθηκε προτεραιότητα στη συστημική και εκτεταμένη αναστήλωση και ανακατασκευή των ναών που είχαν παραμεληθεί τα προηγούμενα τεταμένα χρόνια. Οι ναοί ήταν ιστορικά μνημεία του ένδοξου παρελθόντος της πόλης, συνεπώς έπρεπε να αναδειχθούν και να αποκτήσουν την παλιά τους αίγλη, ξεφεύγοντας από την απλή τους ύπαρξη ως τόπων λατρείας. Φυσικά δεν ήταν τυχαία η επιλογή των ναών που αναστήλωσε ο Αύγουστος, αλλά πάντοτε υπήρχε πολιτικό κίνητρο, για να μην χρησιμοποιήσουμε τον όρο προπαγάνδα. Πρώτοι στα σχέδιά του, ήταν οι ναοί του *Jupiter Feretrius*, της *Victoria* και του *Saturnus*. Επιπλέον, ο αυτοκράτορας φρόντισε να συνδέσει το πρόσωπό του με τη Ρωμαϊκή Κρατική Θρησκεία, με την αύξηση του κύρους των θρησκευτικών γιορτών των θεών που συνδέονταν με την πορεία του, όπως ο *Mars* και ο Απόλλωνας. Ειδικά στον τελευταίο, έχτισε ναό στον Παλατίνο Λόφο το 26 μ.Χ.¹⁰

Στο πλαίσιο αυτό της «εξυγίανσης» της Ρώμης, φρόντισε επίσης να διατηρήσει την καθαρότητα της ανώτερης τάξης των Συγκλητικών, με το να απαγορεύσει δια ροπάλου τους γάμους με γυναίκες απελεύθερες, που δεν ανήκαν σε οικογένειες άλλων Συγκλητικών. Επέβαλε δηλαδή μια μορφή «Συγκλητικής

⁷ Newlands, 2015, 24

⁸ Salmeri, 2019, 280

⁹ Vaiopoulos, 2011, 147 κ.ε.

¹⁰ Vaiopoulos, 2011, 155

Ενδογαμίας», αν μπορεί να τεθεί έτσι. Ωστόσο, όπως σχολιάζει ο Rostovzeff¹¹, αυτό το φιλόδοξο μέτρο του Αυγούστου περί καθαρότητας του ιταλικού γένους, δεν μπορούσε να εφαρμοστεί εξίσου και σε άλλες τάξεις πέραν αυτής των Συγκλητικών. Παρακάτω θα μιλήσουμε πιο διεξοδικά για τη νομοθεσία αυτή.

Στις 13 Ιανουαρίου 27 μ.Χ. ο Οκταβιανός δέχτηκε επιπλέον στρατιωτικές και διοικητικές εξουσίες από την Σύγκλητο, που τον ανέδειξαν όπως είπαμε ήδη, ως Πρώτο Πολίτη του κράτους, *Princeps*¹², για να μην επαναφέρει τον θεσμό του *rex* ή του *dux*. Κι έτσι έχουμε την θεμελίωση του *Principatus* του *Αυγούστου*, ονόματος που πρόσθεσε η Σύγκλητος στους τίτλους του Οκταβιανού. Πλέον ήταν ο *Imperator Caesar Divi Filius Augustus*, ο «Φέρων την Εξουσία Υιός του Θεοποιημένου Καίσαρα, Αύγουστος». Το όνομά του αυτό δεν ήταν τυχαίο, καθώς ετυμολογικά, το *Augustus* προκύπτει από το *augere* που σημαίνει *αυξάνω*¹³, υπονοώντας ξεκάθαρα την αύξηση των εξουσιών του (*auctoritas* – επίσης ίδια ρίζα με το *Augustus*) με τις οποίες ήταν επιφορτισμένος. Επιπλέον, το 23 μ.Χ. έλαβε την τριβουνική εξουσία (*tribunicia potestas*), και αργότερα, την ύψιστη ανθυπατική εξουσία (*imperium proconsulare maius*)¹⁴.

Έτσι λοιπόν, η Ρώμη αναδείχθηκε σε παγκόσμια δύναμη, όταν ολοκληρώθηκε πια η κατάκτηση της Ιβηρικής Χερσονήσου, της Ιλλυρίας, της Δαλματίας και Β. Αφρικής και έτσι εγκαινιάστηκε η περίοδος αυτής που ονομάζουμε *Pax Romana* ή *Pax Augusta*¹⁵. Η σταθερότητα και η ολοένα αυξανόμενη οικονομική ευμάρεια που ακολούθησε στα διευρυμένα πλέον σύνορα της Αυτοκρατορίας λόγω της εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών των νέων περιοχών κι η περίοδος ειρήνης¹⁶, ήταν η ευκαιρία των ανθρώπων να απαλλάξουν το μυαλό τους από πολεμικές έγνοιες και να αφεθούν σε άλλου είδους πνευματικές αναζητήσεις πέραν των επικών ανδραγαθημάτων. Πλέον τη θέση τους πήρε η αναζήτηση της πνευματικής και σωματικής έκστασης κι ηδονής και απόλαυσης της ζωής¹⁷. Η επαφή,

¹¹ Rostovzeff, 1984, σελ. 191

¹² Rostovzeff, 1984, σελ. 192

¹³ Κουμανούδης, 2016, σελ. 112

¹⁴ Salmeri, 2019, 281

¹⁵ Αντωνιάδης, 2015, 29

¹⁶ Αντωνιάδης, 2015, 29

¹⁷ Rostovzeff, 1984, σελ. 213

μάλιστα, με τον Ελληνικό Πολιτισμό και τα Γράμματα, μύησε τους Ρωμαίους σε νέα λογοτεχνικά είδη που τα οικειοποιήθηκαν και τους άλλαξαν μορφή¹⁸.

Αυτή η εξέλιξη που αφορούσε κυρίως την χαλάρωση των ηθών, ανησύχησε και ενόχλησε τον Αύγουστο όταν είδε να καταπατώνται θεσμοί όπως αυτός της οικογένειας, με δραματική μείωση των γάμων, και των γεννήσεων κατ' επέκταση¹⁹. Ήταν η στιγμή λοιπόν να επέμβει δραστικά, γι' αυτό και εξέδωσε σειρά μέτρων για να επαναφέρει τα ήθη της Ρώμης στην θέση που κατείχαν πρωύτερα, αποκαθιστώντας την παρακαταθήκη του *mos maiorum*, που αν το δούμε λίγο αναχρονιστικά, ήταν το δικό μας τρίπτυχο: πατρίς, θρησκεία (ρωμαϊκή μεν), οικογένεια²⁰. Έτσι λοιπόν, το 18/17 π.Χ. εισήχθησαν οι *Leges Iuliae*.

Ο ένας εκ των δυο νόμων, έφερε την προέκταση *de adulteriis coercendis* και τασσόταν κατά της μοιχείας, η οποία πλέον ήταν ποινικό αδίκημα με αυστηρότατες ποινές, αλλά μόνο για την μοιχαλίδα, κι όχι για τον άνδρα μοιχό. Δεν ήταν πια στο χέρι του απατημένου συζύγου η τύχη της άπιστης συζύγου του, αλλά ο νόμος του επέτρεπε να ακόμα και να την θανατώσει μαζί με τον εραστή της σε περίπτωση επ' αυτοφώρω σύλληψης, του επέβαλλε να τη χωρίσει, αλλιώς, εάν σιωπούσε θα θεωρείτο συνένοχος. Ο νόμος δηλαδή στόχευε και όσους προήγαγαν επίτηδες τις γυναίκες τους σε μοιχεία με ανταμοιβή για τους ίδιους (*lenocinium*)²¹. Η τιμωρία ήταν ούτως ή άλλως επιβεβλημένη σε κάθε περίπτωση, και συχνή ποινή ήταν η δήμευση της προίκας της γυναίκας σαν αποζημίωση για την ηθική βλάβη του απατημένου, αλλά και η εξορία σε κάποιο νησί συνήθως²². Φυσικά, ο εραστής της μοιχαλίδας δεν γλίτωνε την τιμωρία, αφού τον περίμενε μια περίπου ίδια μοίρα²³. Κι ο νόμος αυτός ήταν τόσο αυστηρός, ώστε να μην γλιτώσουν απ' αυτόν ούτε η ίδια η κόρη του Αυγούστου Ιουλία το 2 π.Χ., ούτε και η συνονόματη εγγονή του το 8 μ.Χ., την ίδια περίοδο δηλαδή με τον Οβίδιο.

Η άλλη *Lex Iulia*, ήταν η *de Maritandis Ordinibus*, και αναφερόταν στο γάμο. Όπως έχουμε ήδη υπογραμμίσει παραπάνω, επειδή ο Αύγουστος θέλησε να διασφαλίσει μια «καθαρότητα» της Συγκλητικής τάξης, απαγόρευσε να συνάπτουν γάμους οι ίδιοι ή οι απόγονοι των συγκλητικών με πρόσωπα που δεν ήταν μέλη της

¹⁸ Παππάς, 2016, 17

¹⁹ Αντωνιάδης, 2015, 29

²⁰ Αντωνιάδης, 2015, 30

²¹ Davis P. J., 1999, 435

²² Newlands, 2015, 26

²³ Αντωνιάδης, 2015, 30

τάξης τους, δηλαδή με κοινούς πολίτες (άνδρες ή γυναίκες), εταίρες ή απελεύθερους. Βέβαια, αυτό δεν ίσχυε για τους απλούς ελεύθερους πολίτες, οι οποίοι είχαν αυτή την δυνατότητα στο πλαίσιο της επιθυμίας του αυτοκράτορα να ενθαρρύνει τον *populus romanus*, να αναθεωρήσει την «ξεπερασμένη» αξία του γάμου και να δημιουργεί νόμιμους απογόνους, παρατηρούμενης της μείωσης της γεννητικότητας *την περίοδο των ελευθέρων ηθών*. Επίσης, άνδρες που δεν είχαν παντρευτεί, θα έπρεπε να πληρώσουν ακόμα και πρόστιμο, καθώς ήταν υποχρεωμένοι από το νόμο πλέον να έχουν προχωρήσει σε σύναψη γάμου και να αποκτήσουν παιδιά²⁴. Ακόμη και οι χήρες ήταν υποχρεωμένες να παντρευτούν ένα χρόνο μετά τον χαμό του συζύγου²⁵. Αργότερα όμως, ένας συμπληρωματικός νόμος του 9 μ.Χ., η *Lex Papia Poppaea*, επέκτεινε αυτό το χρονικό διάστημα από ένα χρόνο σε ενάμιση²⁶.

Έτσι, ο Αύγουστος με αυτή την νομοθεσία και την προώθηση συγκεκριμένων ιδεολογιών περί ηθικής, στην ουσία έδωσε πολιτική χροιά σε ένα θέμα που άλλοτε θα αποτελούσε προσωπική υπόθεση του καθενός²⁷.

Βέβαια, για να επανέλθουμε στο προηγούμενο ζήτημα, αδιαμφισβήτητα η εποχή του Αυγούστου, της ειρηνικής διαβίωσης των ανθρώπων, απελευθέρωσε το μυαλό τους από πολεμικές έγνοιες και άρχισαν περισσότερο να αφοσιώνονται στην καλλιέργεια του πνεύματος και στην αναζήτηση. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα αξιόλογα δείγματα λογοτεχνικής παραγωγής, η οποία ενθαρρύνθηκε από τον ίδιο τον Αυτοκράτορα, εάν κι εφόσον εγκωμιάζε το ένδοξο παρελθόν της Ρώμης και ασχολούνταν με υψηλά λογοτεχνικά είδη και θέματα όπως το έπος και τα κατορθώματα ηρώων. Χαρακτηριστικότερο όλων, η *Αινειάδα* του Βιργιλίου, το μεγαλειώδες αυτό έπος για τις περιπέτειες του τρωικού ήρωα Αινεία, που θεωρείτο ως ο πρόγονος των ιδρυτών της Ρώμης. Με το έργο του Βιργιλίου επανέρχονται στο προσκήνιο οι παλιές πεποιθήσεις σχετικά με το ένδοξο παρελθόν της Ρώμης, που την εποχή αυτή αρχίζει να αποκαλείται Αιώνια Πόλη, τους ήρωές της, τους ιδρυτές της και φυσικά τον νέο της Σωτήρα, τον Αύγουστο²⁸. Ακόμη, ο Οράτιος με την λυρική του ποίηση, κι ο Λίβιος με το μνημειώδες έργο του *Ab Urbe Condita Libri* που

²⁴ Newlands, 2015, 26

²⁵ Αντωνιάδης, 2015, 30

²⁶ Long, 1875, 692

²⁷ Davis P. J., 1999, 431

²⁸ Vaiopoulos, 2011, 145

εξιστορούσε ολόκληρη την ιστορία της Ρώμης, ήταν λαμπρά δείγματα στήριξης της Αυγούστειας Ιδεολογίας²⁹. Από αυτή την τάση δε γλίτωσαν ούτε οι Ελεγειακοί Προπέρτιος και Τίβουλλος, ωστόσο εκείνοι δεν άγγιξαν ποτέ τα όρια της πολιτικής προπαγάνδας, τα οποία ξεπέρασαν ο Βιργίλιος, ο Οράτιος κι ο Λίβιος³⁰. Ο Αύγουστος, έχοντας τέτοια δείγματα στα χέρια του, συνειδητοποίησε πως μπορεί να εκμεταλλευτεί μια τέτοια λογοτεχνική παραγωγή, για να προωθήσει τα πολιτικά του σχέδια και την πολιτική του ιδεολογία. Έτσι, ενθάρρυνε τη δημιουργία Λογοτεχνικών Κύκλων Πατρωνίας για να πετύχει το «πάντρεμα» πολιτικής και λογοτεχνίας. Τέτοιοι ήταν εκείνων του Μεσσάλα, του Μαικήνα και του Πολλίωνα, αν και ο πρώτος μάλλον αποστασιοποιήθηκε, παρά ενέδωσε στην προπαγανδιστική διάθεση του Αυτοκράτορα³¹. Οι Garnsey και Saller³² προσθέτουν μάλιστα ότι *«οι ευεργετημένοι από την πατρωνία του Αυτοκράτορα συγγραφείς ή καλλιτέχνες ήταν φυσικό να πραγματεύονται θέματα σχετικά με τον ίδιο, και μάλιστα με εγκωμιαστικό τρόπο»* αν ήθελαν να συνεχίσουν να έχουν την εύνοιά του και την ελπίδα να ανέβουν κοινωνικά.

ΑΥΤΟΥΣΤΕΙΑ ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΛΕΓΕΙΑ

Ως λογοτεχνικό είδος, η ελεγεία έχει τις ρίζες της στην Αρχαία Ελλάδα του 7^{ου} αιώνα, και απ' όσο είμαστε σε θέση να εικάσουμε με τα στοιχεία που διαθέτουμε, ήταν το ιδανικό για επιγραφές ή μακροσκελή πένθιμα ποιήματα που ερμήνευαν οι ποιητές με συνοδεία αυλού³³. Κατά κύριο λόγο, μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι από την γέννηση μέχρι το θάνατό της, ήταν ένα είδος μελαγχολικό και θρηνητικό³⁴ όπως υποδηλώνει και η αρχαιοελληνική της ετυμολογία από τη λέξη *έλεος*, αν και μπορούσε επίσης να ταιριάζει σε θέματα πολιτικής, πολέμου, ή χαρμόσυνα, σχετικά με έρωτα, και φιλία³⁵, υπό διαφορετικές όμως κάθε φορά συνθήκες. Σημαντική επίδραση για τους Ρωμαίους ποιητές που έκαναν τις πρώτες τους απόπειρες να ασχοληθούν με το είδος αυτό, άσκησαν οι ποιητές της Ελληνιστικής Περιόδου (323 π.Χ. – 30 π.Χ.), όπως για παράδειγμα ο Καλλίμαχος, των οποίων μιμήθηκαν το

²⁹ Steele, 1906, 185

³⁰ Vaiopoulos, 2011, 146

³¹ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 23

³² Garnsey & Saller, 2015, 245

³³ Kenney & Clausen, 2015, σελ 545

³⁴ Αντωνιάδης, 2015, 8

³⁵ Παππάς, 2016, 13

ύφος³⁶, αλλά γρήγορα επιχείρησαν να αυτονομηθούν και να εξελίξουν το είδος, βάζοντας «ρωμαϊκή» σφραγίδα, επηρεάζοντας αργότερα την Δυτική Λογοτεχνία, κυρίως κατά τον Ρομαντισμό³⁷. Η ελεγεία όπως έμεινε από την Αυγούστεια μεταμόρφωσή της, ήταν το είδος που αντιτασσόταν πεισματικά στα επικά ιδανικά και την τριτοπρόσωπη αφήγηση ιστοριών για ήρωες, και επικεντρωνόταν στο ποιητικό «εγώ» και την περιγραφή ενός θέματος *levius*³⁸: τις ερωτικές εμπειρίες του εραστή-ποιητή με την ελεγειακή του *puella*, την γυναίκα που του κλέβει την καρδιά. Στη Ρώμη η ελεγεία καλλιεργήθηκε περισσότερο κατά το β' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ. και έσβησε με τον θάνατο του κορυφαίου, ίσως, ελεγειακού, του Οβιδίου, το 17/18 μ.Χ.³⁹. Στην ουσία όμως το τέλος της Ελεγείας γράφεται στο τρίτο βιβλίο των *Ερώτων*⁴⁰ του, όταν ο Οβίδιος αποχαιρετά το ελεγειακό δίστιχο για κάτι πιο μεγαλειώδες, όπως θα δούμε παρακάτω άλλωστε.

Στο σημείο αυτό, πριν εμβαθύνουμε στην Ερωτική Ελεγεία των χρόνων του Αυγούστου, οφείλουμε να μιλήσουμε πρώτα για τον ελληνιστικό ποιητή **Καλλίμαχο** και την επιρροή του στους Ρωμαίους εκπροσώπους του είδους, ίσως τον πρώτο που έφυγε από τη συγγραφή έργων «ιδανικών», εισάγοντας το μοντέλο της *recusatio*, της κομπής άρνησης να ασχοληθεί με το έπος ή την τραγωδία⁴¹. Την ποίησή του διακατέχει, σύμφωνα με όσα διαβάζουμε στον Shipley, η έντονη λογιосύννη του⁴².

Γεννήθηκε το 300 π.Χ. στην Κυρήνη της Β. Αφρικής και εργάστηκε στην Αλεξάνδρεια στο *Μουσείον*, μια τεράστια ερευνητική βιβλιοθήκη που ίδρυσε ο Πτολεμαίος Α' ο επονομαζόμενος Σωτήρας, και πέθανε περί το 240 π.Χ. Στην βιβλιοθήκη, συνέταξε τους *Πίνακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμπάντων καὶ ὧν συνέγραψαν* (*Πίνακας εκείνων που διέπρεψαν στη γνώση και των έργων που συνέγραψαν*), ένα ογκώδη κατάλογο 120 βιβλίων, για κάθε μείζονα και ελάσσονα ποιητή ως τότε⁴³. Δυστυχώς ο κατάλογος αυτός έχει χαθεί. Πρέπει να έγραψε ακόμη έναν κατάλογο με το όνομα η *Θαυμάτων τῶν εἰς ἅπασαν τὴν γῆν κατὰ τόπους ὄντων συναγωγή*⁴⁴.

³⁶ Kenney & Clausen, 2015, σελ 547

³⁷ Αντωνιάδης, 2015, 7

³⁸ Παππάς, 2016, 13

³⁹ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 23

⁴⁰ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 28 και Παππάς, 2016, 13

⁴¹ Αντωνιάδης, 2015, 12

⁴² Shipley, 2012, 387

⁴³ Αντωνιάδης, 2015, 12 και Shipley, 2012, 383

⁴⁴ Shipley. 2012, 387

Γνωστότερο ελεγειακό έργο του είναι η τετράτομη συλλογή των *Αιτίων* του σε 7.000 στίχους, ορμώμενη από διάφορους ερωτικούς κυρίως μύθους της αρχαιότητας που εξηγεί ορισμένα φυσικά φαινόμενα, έθιμα και λατρείες. Χαρακτηριστικότερος μύθος όλων είναι ο *Βερενίκης Πλόκαμος*, λαμπρό παράδειγμα του παντρέματος αυλικής ποίησης με το χιούμορ, για το πώς μια αφιερωμένη σε έναν ναό μπούκλα της Βερενίκης Β' κατέληξε «μυστηριωδώς» στον ουρανό ως αστερισμός με το όνομα «Κόμη της Βερενίκης»⁴⁵. Από τον Καλλίμαχο θα γνωρίσουμε για πρώτη φορά του έρωτα του Ακοντίου και της Κυδίππης, που έμελλε εμπνεύσει πάνω από 200 χρόνια αργότερα τις επιστολές 20-21 των *Ηρωίδων* του Οβιδίου.

Επιστρέφοντας όμως στο θέμα μας, την Αυγούστεια ερωτική ελεγεία, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι αν και έχει δώσει αξιόλογα δείγματα, στιλιστικά δεν είναι από τα ανώτερα είδη ρωμαϊκής λογοτεχνίας, και μάλλον θα έπρεπε να τοποθετηθεί μεταξύ έπους-τραγωδίας και μίμου-σάτιρας⁴⁶. Ο μόνος εκ των ελεγειακών που βλέπει την ποίησή του ως κάτι ανώτερο, είναι ο Τίβουλλος, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν τα ποιήματά τους ως *nugae* ή *lusus* «στο πλαίσιο μιας ειρωνικής αυτό-υποτίμησης» κατά τα Νεωτερικά πρότυπα⁴⁷. Οι ποιητές έχουν όμως την επίγνωση παρ' όλα αυτά ότι η ποίησή τους είναι για την τέρψη των λίγων κι όχι των πολλών, και προϋποθέτει έναν *doctus* αναγνώστη που θα είναι σε θέση να διακρίνει τους πολλαπλούς υπαινιγμούς, τις αμφισημίες λέξεων, τις πολυάριθμες μυθικές αναφορές και να μπει στην ψυχοσύνθεση του γράφοντος⁴⁸.

Πρέπει όμως να ξεκαθαρίσουμε πως, μολονότι προϋποθέτει μια κάποια παιδεία από πλευράς του αναγνώστη που θέλει να την παρακολουθήσει, η ποίησή τους δεν μιλά για επικά ανδραγαθήματα ηρώων, αλλά για ερωτικά ανδραγαθήματα εραστών που φιλοδοξούν να κερδίσουν το αντικείμενο του πόθου τους και να τις πείσουν με μοναδικό τους όπλο, τον στίχο τους⁴⁹. Στις ελεγειακές *puellae* τους, οι ποιητές αυτοί αφιερώνουν βιβλία με ελεγείες, όπως έκανε για παράδειγμα ο Προπέρτιος με το πρώτο του βιβλίο, τη *Μονόβιβλο* που εξέδωσε με το όνομα Κυνθία, ο Τίβουλλος με την Δηλία και τη Νέμεσης, και ο Οβίδιος με την πρώτη έκδοση των

⁴⁵ Shipley, 2012, 387

⁴⁶ Kenney & Clausen, 2015, 548

⁴⁷ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 28 και Αντωνιάδης, 2015, 24

⁴⁸ Αντωνιάδης, 2015, 24

⁴⁹ Αντωνιάδης, 2015, 25

Ερώτων, που ίσως να δημοσίευσε αρχικά με τον τίτλο *Κόριννα*⁵⁰. Ο μόνος Ρωμαίος ελεγειακός που αφιερώνει στίχους σε αγόρι, απ' όσο γνωρίζουμε ήταν ο Τίβουλλος που μιλά για τον έρωτά του με τον νεαρό Μάραθο. Αντίθετα, ο Προπέρτιος και ο Οβίδιος φαίνεται να μην ακολουθούν το πρότυπο ομοφυλόφιλου έρωτα που πρώτος είχε εισαγάγει στα ερωτικά του ποιήματα, ο μέντορας Καλλίμαχος⁵¹. Ο Οβίδιος θα δικαιολογήσει μάλιστα την απουσία ομοφυλόφιλου έρωτα στα ποιήματά του, λέγοντας ότι δεν αρέσκεται σε οποιοδήποτε είδος σεξ που δεν εγγυάται αμοιβαία ευχαρίστηση και στους δύο παρτενέρ⁵².

Η ρωμαϊκή ερωτική Ελεγεία έχει κάποια ορισμένα σταθερά χαρακτηριστικά, όπως θα δούμε. Πρώτο και κύριο, είναι το μέτρο, το πολυσυζητημένο ελεγειακό δίστιχο, που αποτελείται από έναν εξάμετρο στίχο (που συνήθως είναι κύρια πρόταση) και έναν πεντάμετρο (δευτερεύουσα) και είναι νοηματικά αυτοτελές⁵³.

Ήδη αναφερθήκαμε στο γεγονός ότι η πλειονότητα των συλλογών φέρουν το όνομα της ερωμένης εκείνου που γράφει, κατά μίμηση ελληνικού προτύπου και ότι ο βασικός σκοπός τους είναι να κατακτήσουν τη γυναίκα αυτή και να την κάνουν αθάνατη, με πρωτοστάτη αυτής της τάσης και κοινότοπης υπόσχεσης, τον Κάτουλλο⁵⁴. Οι ελεγειακές *puellae*, ανήκουν σε τρεις κατηγορίες: την *matrona*, την *meretrix* και την *femme entretenue* (συντηρούμενη γυναίκα), όπως τις χωρίζουν ο Kenney και ο Clausen⁵⁵. Η πρώτη, είναι η παντρεμένη γυναίκα με κάποιο βαθμό ανεξαρτησίας που μπορεί να έχει πολυάριθμες σχέσεις ή να είναι πιστή σύζυγος. Η δεύτερη, είναι η εταίρα με τις επίσης πολυάριθμες σχέσεις που κρατούν ελάχιστα και αναπτύσσονται ευκαιριακά. Κι η τελευταία είναι συνήθως είτε παντρεμένη είτε ανύπαντρη ή χωρισμένη αλλά με μακροχρόνιες σχέσεις.

Δεν είναι ξεκάθαρο πάντα όμως το κοινωνικό και «οντολογικό» status των *puellae*, πέρα απ' αυτήν την κατηγοριοποίηση που μόλις περιγράψαμε, σύμφωνα με τον Αντωνιάδη⁵⁶. Είναι σχεδόν δεδομένο ότι οι *puellae* είναι κάθε φορά πεπαιδευμένες, *doctae*. Πώς θα μπορούσαν να αναγνώσουν και να κατανοήσουν τους στίχους των ελεγειακών *amatores* τους, που είναι και το μοναδικό τους όπλο για να

⁵⁰ Kenney & Clausen, 2015, σελ. 548

⁵¹ Kenney & Clausen, 2015, σελ. 549-550

⁵² Kenney & Clausen, 2015, σελ. 550

⁵³ Αντωνιάδης, 2015, 24

⁵⁴ Αντωνιάδης, 2015, 25

⁵⁵ Kenney & Clausen, 2015, σελ. 548-9

⁵⁶ Αντωνιάδης, 2015, 30

τις κατακτήσουν άλλωστε; Κάποιες, με λαμπρό παράδειγμα τις *Ηρωίδες* του Οβιδίου, γράφουν και οι ίδιες σε ελεγειακό δίστιχο τις επιστολές τους. Επιπλέον, κάτι άλλο που μπορούμε να πούμε με σιγουριά είναι ότι οι γυναίκες αυτές δεν είναι αυτό που φιλοδοξούσε η *Ιούλια Νομοθεσία* του Αυγούστου, δηλαδή πιστές σύζυγοι ή, έστω, ταπεινά ανύπανδρα κορίτσια που δεν τραβούν την προσοχή επάνω τους. Οι *puellae* κατά κύριο λόγο είναι γυναίκες που αρέσκονται στο να προκαλούν, να μιμούνται τις «κακές συνήθειες των ανδρών», όπως η οινοποσία και η διαρκής αναζήτηση νέων συντρόφων και σύναψης εξωσυζυγικών σχέσεων⁵⁷.

Κάτι άλλο που πρέπει να σημειώσουμε, είναι ότι όλοι οι ελεγειακοί ανήκουν στην ίδια τάξη των ιππέων, είναι *poetae nobiles et docti* (ευγενείς και λόγιοι) που συσπειρώθηκαν στους δυο λογοτεχνικούς κύκλους των πατρώνων Μεσσάλλα και Μαικήνα. Βέβαια, μέσα στην ποίησή τους, με εμφανέστερη συχνότητα στον Προπέρτιο, διακηρύσσουν ότι είναι *pauperi*, δηλαδή φτωχοί, ωστόσο, κατά τον Βαϊόπουλο⁵⁸, αυτό υποδηλώνει περισσότερο την εκφραστική λιτότητα του είδους σε σχέση με άλλα πιο μεγαλοπρεπή και πολύπλοκα (έπος, τραγωδία κ.ά.), παρά μια πραγματική ζωή μέσα στην ένδεια.

Παρά την καταγωγή τους, κανείς από τους ελεγειακούς δεν ασχολήθηκε με πολιτικό θέμα και όλοι ξεκινούν να γράφουν την ποίησή τους διακηρύσσοντας ότι ασπάζονται την ευγενική απόρριψη (*recusatio*) του έπους ή της τραγωδίας, παρασυρμένοι από τις επιταγές της Μούσας που τους παρέχει «κατώτερα» ιδανικά να εντρυφήσουν, δηλαδή την ταπεινή κι απόλεμη ελεγεία⁵⁹. Ο Τίβουλλος όπως θα δούμε δεν αναφέρει πουθενά τον Αύγουστο. Ο Προπέρτιος κι ο Οβίδιος αραιά και πού εισάγουν κάποια εμβόλιμη κολακεία στο πρόσωπό του, κανείς τους όμως δεν θα εγκωμιάσει υπερβολικά τα κατορθώματά του. Γενικότερα όμως, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η ερωτική ελεγεία των χρόνων του Αυγούστου, απορρίπτει καθετί που επιτάσσει το καθεστώς για την διατήρηση των παραδοσιακών αξιών της Ρώμης, αν και από την πλευρά των γυναικών βλέπουμε μια τάση προς τον συντηρητισμό και την αιδώ, όπως υποστηρίζουν οι Χαρίλαος και Ανδρέας Μιχαλόπουλος⁶⁰. Ωστόσο ας μου επιτραπεί εδώ ένα προσωπικό σχόλιο, ότι η τάση αυτή ίσως να είναι περισσότερο

⁵⁷ Αντωνιάδης, 2015, 32

⁵⁸ Βαϊόπουλος, 2000, 607

⁵⁹ Αντωνιάδης, 2015, 26

⁶⁰ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 29

μια ψευδαίσθηση που θέλει ο ίδιος ο ποιητής να προωθήσει, μιας και έχουμε συναντήσει διπολικά παραδείγματα για το αν ισχύει ή όχι αυτή η οπτική.

Βασικά μοτίβα του ελεγειακού έρωτα είναι εκείνα του *servitium amoris*, και του *obsequium amoris*, της θητείας και της υποδούλωσης του εραστή *amator* στον έρωτα. Οι τρεις ελεγειακοί Τίβουλλος, Προπέρτιος και Οβίδιος απορρίπτουν τα πολεμικά *labores* και τον πλούτο που προσφέρει η ενασχόληση με τις πολεμικές δραστηριότητες, για να παραδοθούν στον ερωτικό μόχθο, να κερδίσουν την αγάπη της ελεγειακής τους *puella*, στην οποία και υποτάσσονται ψυχή τε και σώματι και χάνουν κάθε αξιοπρέπεια⁶¹. Εν αντιθέσει με την ελληνική ποίηση, σκλάβος στον έρωτα είναι ο άντρας κι όχι η γυναίκα. Οι παραδοσιακοί ρόλοι αντιστρέφονται και εκείνη είναι η *domina* της σχέσης, η κυρίαρχος, ενώ ο άνδρας υποβαθμίζεται σε ταπεινός της υπηρέτης, *servus*, τον οποίο και μεταχειρίζεται κατά πώς θέλει, βασανίζοντάς τον με την απόρριψή της (λ.χ. η περίπτωση της Λεσβίας με τον Κάτουλλο, που θα δούμε εν συνεχεία). Το παιχνίδι του έρωτα είναι υπέρ της, και μετατρέπει το άλλοτε ισχυρό φύλο στο οποίο ανήκει ο άνδρας – ποιητής σε μαλακό (*mollis*) και αδρανή χαρακτήρα⁶². Ο ελεγειακός έρωτας κατά κύριο λόγο δεν βρίσκει ανταπόκριση, διακρίνεται από την απιστία του ενός εκ των δυο του πόλων, είναι όμως εξαγοράσιμος, τουλάχιστον από την πλευρά της ελεγειακής *puella*. Ένας τρόπος και κοινός τόπος που χρησιμοποιεί ο ελεγειακός εραστής για να συγκινήσει την σκληρή αγαπημένη του που τον απορρίπτει διαρκώς, είναι το *παρακλαυσίθυρον*, το τραγούδι σαν καντάδα-σερενάτα⁶³ που σιγοτραγουδά ο αποκλεισμένος έξω απ' την πόρτα *amator*, με την ελπίδα να του ανοίξει και να τον υποδεχθεί στο κρεβάτι της ή για να εκφράσει το θρήνο του σε περίπτωση που δεν ανταποκριθεί η *puella*⁶⁴. Έτσι ο εραστής γίνεται *exclusus*, καθώς η *puella* είτε γιατί δεν επιθυμεί, είτε γιατί κάποιος την εμποδίζει, δεν του ανοίγει ποτέ. Αυτός που την εμποδίζει πολλές φορές είναι είτε ο επιστάτης *janitor*, που όμως είναι εξαγοράσιμος χαρακτήρας, καθώς μπορεί να υποκύψει στις δωροδοκίες του *exclusus amator*, είτε ο ευγενικής καταγωγής *vir*, δηλαδή ο σύζυγος ή απλά κάποιος δεσμός της⁶⁵.

Αν οι προσπάθειες του εραστή να πείσει την αγαπημένη να τον δεχτεί στην κρεβατοκάμαρά της αποβούν άκαρπες και εκείνη το σκάσει με κάποιον άλλον

⁶¹ Vaiopoulos, 2008, 32

⁶² Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 29

⁶³ Αντωνιάδης, 2015, 27

⁶⁴ Παππάς, 2016, 28

⁶⁵ Αντωνιάδης, 2015, 27

αντίζηλο ή στην περίπτωση που είναι *meretrix*, πελάτη της, τότε ένα μέσο που χρησιμοποιεί ο *amator*, είναι το *προπεμπτικόν*. Παρακαταθήκη των ελληνιστικών χρόνων, το προπεμπτικό βοηθά τον εραστή να αποτρέψει την κοπέλα να φύγει, παραθέτοντας τους πιθανούς κινδύνους του ταξιδιού, όντας ποίημα αποχαιρετισμού του ταξιδιώτη⁶⁶. Αν κι αυτό αποτύχει, τότε ο εραστής ποιητής πέφτει σε ένα βαθύ θρήνο, εξαπολύοντας ακόμη και κατάρες στην αγαπημένη⁶⁷. Τέλος, φτάνει στην αποκήρυξη αυτού του τόσο οδυνηρού για εκείνον έρωτα, με την *renuntiatio amoris*, λόγω του άπιστου χαρακτήρα της *puella*, και προσπαθεί να καθαρίσει το μυαλό του απ' οτιδήποτε του την θυμίζει.

Ο ελεγειακός *amator* λοιπόν, δεν ανταποκρίνεται στο ηθικό πρότυπο του άνδρα των μεταρρυθμίσεων του Αυγούστου. Δεν είναι πια *virilis*, ούτε πολεμοχαρής, και διαφοροποιείται πολύ από τις επιταγές της εποχής για κάθε ευγενή, που δεν ήταν άλλες από την ενασχόληση με την Πολιτική, την Νομική, την Στρατιωτική Θητεία και τη δημιουργία οικογένειας⁶⁸. Η μόνη θητεία για έναν ελεγειακό, είναι εκείνη στον Έρωτα, η *militia amoris*, όπως έχουμε ήδη πει και θα πούμε κι άλλες φορές ακόμα σ' αυτή την ΠΕ.

Οι πιο σημαντικοί ελεγειακοί ποιητές των χρόνων του Αυγούστου για τους οποίους θα μιλήσουμε στη συνέχεια, ήταν ο Κορνήλιος Γάλλος, ο Σέξτος Προπέρτιος, ο Άλβιος Τίβουλλος, και τέλος, το κύριο αντικείμενο αυτής της μελέτης, ο Πόπλιος Οβίδιος Νάσων, για τον οποίο θα μιλήσουμε φυσικά πιο διεξοδικά. Βέβαια, κατά την άποψη ορισμένων ερευνητών, στο είδος μάλλον περιλαμβάνεται και κατά ένα μέρος ο Νεωτερικός ποιητής Κάτουλλος, λόγω του ποιήματος 68⁶⁹.

Συνεπώς, εδώ πρέπει πρώτα να δώσουμε χώρο στον Κάτουλλο, πρώιμο δείγμα ελεγειακής γραφής καθώς μπορούμε να τον θεωρήσουμε συνδετικό κρίκο Νεωτερικών και Ελεγειακών.

Ο Γάιος Βαλέριος Κάτουλλος (Gaius Valerius Catullus) γεννήθηκε στην Βερόνα περί το 84 και πέθανε μάλλον το 54 π.Χ. σε ηλικία 30 ή 34 ετών. Ήταν γόνος εύπορης και ισχυρής οικογενείας, που διατηρούσε σχέσεις με τον Ιούλιο Καίσαρα.

⁶⁶ Παππάς, 2016, 30

⁶⁷ Αντωνιάδης, 2015, 28

⁶⁸ Αντωνιάδης, 2015, 26

⁶⁹ Kenney & Clausen, 2015, σελ. 547

Όταν ήταν 20-22 ετών, ο Κάτουλλος πήγε είτε για σπουδές, είτε για πολιτικό-στρατιωτική καριέρα στη Ρώμη, όπως όλοι σχεδόν οι εύποροι γόννοι ισχυρών οικογενειών, και μπήκε γρήγορα μέσα σε λογοτεχνικούς κύκλους σημαντικών αντρών⁷⁰, των Νεωτερικών *Poetae Novi*. Στην Ρώμη ήταν που γνώρισε περί το 62/61 π.Χ. και την γυναίκα που θα του έκλεβε την καρδιά και το μυαλό, και θα αποτελούσε πηγή έμπνευσης για να καταπιαστεί με την ποίηση, την Λεσβία, που δεν είναι το πραγματικό της όνομα βέβαια, αλλά αποτελεί λογοτεχνικό ψευδώνυμο της Κλωδίας. Ο έρωτάς του για εκείνη θα ήταν καταστροφικός για τον ίδιο, καθώς ήταν ήδη παντρεμένη με τον Κόιντο Καικίλιο Μέτελλο Κέλερ, ύπατο της Ρώμης κατά το 60 π.Χ. που δολοφονήθηκε όμως μυστηριωδώς το 59 π.Χ..

Έχει υποστηριχθεί ότι η Κλωδία ενδεχομένως να ανήκε στην ομώνυμη οικογένεια των Κλωδίων. Περιγράφεται ως μοιραία γυναίκα, καλλιεργημένη, θεϊκής ομορφιάς και εξυπνάδας, αλλά και πονηρή, δολοπλόκα και άπιστη. Η σχέση της με τον Κάτουλλο άρχισε μετά από ποιήματα που της αφιέρωσε, όμως θα είχε σύντομη ημερομηνία λήξης λόγω της αστάθειας και των σκοτεινών πλευρών της Λεσβίας – Κλωδίας που ήδη αναφέραμε. Μετά το θάνατο του συζύγου της, η παράνομη σχέση της με τον Κάτουλλο είχε ήδη πάρει την κάτω βόλτα, αφού η ίδια ξεκίνησε να βλέπει παράλληλα κι άλλους άντρες.⁷¹

Το 58 π.Χ. ο Κάτουλλος υφίσταται μια βαρύτατη απώλεια για εκείνον, εκείνη του αδερφού του στην Τρωάδα της Μ. Ασίας. Ένα χρόνο μετά, ακολουθεί τον πραιτόρα Μέμμιο στην εκστρατεία του στη Βιθυνία για να ξεχάσει τον πόνο που του προκάλεσε ο παράφορος έρωτάς του για τη Λεσβία και να επισκεφθεί τον τάφο του αδικοχαμένου του αδερφού, θα του αφιερώσει το ποίημα 101, μια θρηνητική ελεγεία⁷². Το 56 π.Χ. θα επιστρέψει στην Βερόνα, καθώς η Ρώμη είχε τελειώσει για εκείνον, λόγω της Λεσβίας και πάλι. Αυτή η απόρριψη της Ρώμης όμως δεν έμελλε να κρατήσει για πολύ, αφού εν τέλει αναγκάστηκε να γυρίσει και να υποστεί τις προσπάθειες της πρώην ερωμένης του για επανασύνδεση, που όμως δεν τον συγκινούσαν πλέον. Εκείνος, παραδομένος στη μιζέρια και την απογοήτευση που

⁷⁰ Τρομάρας, 2016, 20

⁷¹ Τρομάρας, 2016, 23

⁷² Τρομάρας, 2016, 24

προκαλεί ένας τόσο τοξικός έρωτας, αλλά και άρρωστος, ξεκινά να ελκύεται έντονα από άλλους άνδρες, όπως ο Γιουβέντιος και ο Καμέριος⁷³.

Ο θάνατός του ήρθε όταν ήταν μάλλον 30 ετών, το 54 π.Χ., αλλά κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά από τι προήλθε. Έχουν ειπωθεί διάφορες θεωρίες περί παθολογικών αιτιών, ατυχήματος, αφροδισίων ή ψυχικού μαρασμού. Με τον χαμό του Κάτουλλου, χάνεται επίσης και κάθε ίχνος της Λεσβίας, χωρίς πάλι να μπορούμε να πούμε για ποιο λόγο.

Η σύνδεσή του με τους ελεγειακούς έγκειται λοιπόν στο προσωπικό ύφος που πρώτος έδωσε στο νεόφερτο αυτό είδος στην καρδιά της Ρώμης και ενέπνευσε ύστερα τον Τίβουλλο, τον Προπέρτιο και τον Οβίδιο να μιλήσουν για τις ελεγειακές αγαπημένες τους, Δηλία, Κυνθία και Κόριννα αντιστοίχως, και να το απογειώσουν⁷⁴. Ο Κάτουλλος είναι ο πρώτος Ρωμαίος που θα εισαγάγει καινοτομίες στο ελεγειακό δίστιχο («την χρήση του σπονδείου στον πέμπτο πόδα του εξάμετρου, αντί για τον παραδοσιακό δάκτυλο») και θα το καλλιεργήσει, όπως αναφέρει ο Αντωνιάδης⁷⁵. Εκείνος εισάγει τα πρότυπα του ποιητικού μόχθου (*labor*), του ξενυχτιού (*lucubratio*), και μαζί με τους άλλους Νεωτερικούς, της ζωής μέσα στη σχόλη (*vita otiosa*) με κέντρο τον ακραίο έρωτα για μια γυναίκα και τις θυσίες που πρέπει να υποστεί ο *servus amator* για την *domina* του⁷⁶, την ηδονοθηρία, μοτίβα που έκαναν οι Αυγούστειοι εν τέλει δικά τους⁷⁷. Είναι ο μόνος εκ των Νεωτερικών του οποίου έχει διασωθεί εκτενώς το έργο, με 116 ποιήματα, μεταξύ των οποίων και συνθέσεις σε ελεγειακό δίστιχο, καθώς και επιγράμματα, επιθαλάμια και λυρικά με επιρροές που άντλησε απ' τον Καλλίμαχο.⁷⁸

Περνώντας λοιπόν στους ελεγειακούς, ο πρώτος που θα μνημονεύσουμε, είναι ο **Κορνήλιος Γάλλος**, για πολλούς μελετητές θεμελιωτής του είδους, εφόσον ήταν αυτός που προσέδωσε στην ποίηση αυτή τον ειδολογικό της προσδιορισμό⁷⁹. Από τα πενιχρά στοιχεία που διαθέτουμε γι' αυτόν, μπορούμε να εικάσουμε πως η λογοτεχνική παραγωγή του Γάλλου άρχισε μέσα στη δεκαετία 50-40 π.Χ., όταν ο ποιητής βρισκόταν σε ηλικία 20 ετών, ενώ πρέπει να ήταν συνομήλικος με τον

⁷³ Τρομάρας, 2016, 25

⁷⁴ Τρομάρας, 2016, 33

⁷⁵ Αντωνιάδης, 2015, 24

⁷⁶ Αντωνιάδης, 2015, 18

⁷⁷ Τρομάρας, 2016, 35

⁷⁸ Αντωνιάδης, 2015, 15

⁷⁹ Tarrant, 2010, 21

Βιργίλιο, όπως υποστηρίζουν στην μελέτη τους για τη Ρωμαϊκή Ελεγεία ο Χαρίλαος και ο Ανδρέας Μιχαλόπουλος⁸⁰. Ο Αντωνιάδης τοποθετεί τον Γάλλο πιο συγκεκριμένα στο χρόνο, αναφέροντας ότι γεννήθηκε περί το 69 και πέθανε περί το 26 π.Χ.⁸¹, άρα μόλις που είχε προλάβει να εγκαθιδρυθεί το νέο καθεστώς του Ρωμαϊκού Imperium από τον Οκταβιανό Αύγουστο. Προωθήθηκε μάλλον λόγω των ικανοτήτων του σε καίριες θέσεις από εκείνον, που διέκρινε σ' αυτόν έναν ικανό αξιωματικό για την εκστρατεία του κατά του Μ. Αντωνίου. Βέβαια, μια τέτοια εύνοια τον έκανε πιο αλαζονικό και έφτασε στο σημείο να ασεβήσει στο πρόσωπο του ευεργέτη του, που εισηγήθηκε στη Σύγκλητο την αποπομπή του από τα καθήκοντά του και την εκδίωξη από τη Ρώμη. Έτσι, όταν κατάλαβε το βάρος των συνεπειών των πράξεων του, ο Γάλλος αυτοκτόνησε.

Δυστυχώς έχουμε στα χέρια μας μόλις ένα στίχο από τα τέσσερα βιβλία ελεγείων του με τον τίτλο *Amores*, στον οποίο μας αποκαλεί την αγαπημένη του Λυκωρίδα, παρόλο που το πραγματικό της όνομα ήταν Βολουμνία κι εκείνη χρησιμοποιούσε το καλλιτεχνικό ψευδώνυμο Κυθηρίδα⁸² στις εμφανίσεις της ως ηθοποιός (*mima*). Η αγαπημένη του Γάλλου, φέρεται να είχε ερωτική σχέση με τον Μ. Αντώνιο⁸³ αλλά και τον Ιούνιο Βρούτο, και να ήταν Ελληνίδα απελεύθερη⁸⁴.

Για την ποίησή του έχουμε ελάχιστα στοιχεία, πάντως λέγεται ότι άσκησε σε κάποιο βαθμό επιρροή στον Βιργίλιο στις περίφημες *Εκλογές* του, αφού ο τελευταίος τον αναφέρει στην 10^η του Εκλογή και μιλά για την καταδικασμένη σχέση με την Λυκωρίδα⁸⁵. Ο Γάλλος πάλι, φαίνεται να έχει επηρεαστεί από τους ελληνιστικούς ποιητές Καλλίμαχο λόγω της ενασχόλησής του με την αιτιολογική ποίηση, και τον Ευφορίωνα. Χρησιμοποιούσε μάλλον ευρέως το μύθο, κατά τα πρότυπα του Παρθενίου και των Αλεξανδρινών⁸⁶. Το ύφος του γενικότερα θεωρείται πολύ πιο τραχύ σε σχέση με τους άλλους ελεγειακούς, ενώ και αυτός θεωρείται ότι ήταν ο συνδετικός κρίκος μεταξύ των Νεωτερικών και Ελεγειακών Ποιητών⁸⁷.

Χρονολογικά έπεται ο **Άλβιος Τίβουλλος**, που γεννήθηκε μεταξύ του 54 και του 50 π.Χ. από μια εύπορη οικογένεια της τάξης των ιππέων, αν κι ο ίδιος διέδιδε το

⁸⁰ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 24

⁸¹ Αντωνιάδης, 2015, 15

⁸² Kenney & Clausen, 2015, σελ 552

⁸³ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 24

⁸⁴ Αντωνιάδης, 2015, 15

⁸⁵ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 24

⁸⁶ Αντωνιάδης, 2015, 15

⁸⁷ Kenney & Clausen, 2015, σελ. 552

αντίθετο στην ποίησή του⁸⁸. Όπως κι άλλοι ποιητές (Βιργίλιος, Προπέρτιος, Οράτιος, Οβίδιος), πρέπει να είδε την περιουσία του να δημεύεται από το καθεστώς, για να περάσει στα χέρια των βετεράνων των εμφυλίων⁸⁹. Ακολούθησε στις στρατιωτικές του επιχειρήσεις τον Μεσσάλλα, αλλά μια ασθένεια περί το 31-27 π.Χ. τον κράτησε στην Κέρκυρα μέχρι να γίνει καλά. Πεθαίνει το 19 π.Χ. σε νεαρή ηλικία⁹⁰ και ο θάνατός του μνημονεύτηκε από τον Οβίδιο στην ένατη ελεγεία του τρίτου βιβλίου των *Ερώτων* του.

Ο Τίβουλλος είχε μια ιδιαιτερότητα από τους άλλους τρεις ελεγειακούς: ήταν ο μοναδικός που είχε δύο επώνυμες ερωμένες (αν και ο Οβίδιος ισχυρίζεται ότι και αυτός ήταν «δημοφιλής» στο γυναικείο φύλο, χωρίς να κατονομάζει άλλες ερωμένες του πλην της Κόριννας), την Δηλία και την Νέμεση, στις οποίες αφιέρωσε τα δυο του βιβλία. Η Δηλία ήταν μάλλον το λογοτεχνικό ψευδώνυμο που επινόησε ο ποιητής για μια γυναίκα εν ονόματι Πλανία, μια ελεγειακή *puella* πιο κοντά στο πρότυπο της *matrona*, που όμως αργότερα υποβιβάζεται σε *meretrix*, αλλά παραδόξως συνεχίζει να ενσαρκώνει την αθωότητα που φωλιάζει μέσα σε ένα βουκολικό τοπίο, κοινό τόπο στην ποίηση του Τίβουλλου⁹¹. Η Νέμεσις από την άλλη, είναι μια πιο σκοτεινή επινόησή του, ένας χαρακτήρας εκδικητικός, φιλοχρήματος και σκληρός που αντιμετωπίζει τον εραστή-ποιητή με τρόπο βάνανσο. Επομένως κανείς μπορεί να εξαγάγει το συμπέρασμα ότι η μεν Δηλία ενσαρκώνει τα καλά μιας *vita otiosa*, μιας ζωής στησχόλη, ενώ η Νέμεσις, την εξαθλίωση του *negotium*, της επιβίωσης μέσα σε μια κοινωνία με μόνα ιδανικά το χρήμα⁹².

Επίσης, δε διστάζει να μιλήσει για τον ομοφυλοφιλικό έρωτά του για ένα νεαρό αγόρι, τον Μάραθο⁹³. Ακόμα, ο Τίβουλλος είναι πολύ πιο πολυπράγμων απ' ό,τι ο Οβίδιος, που επιμένει σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Η σκέψη του και η εναλλαγή των θεματικών του αλλάζει σχεδόν συνειρμικά αλλά πάντα με μια αλληλουχία και επιμέλεια⁹⁴. Βέβαια υπάρχουν και οι φωνές που τον θέλουν να μιλά για περίπλοκα και συχνά ασύνδετα μεταξύ τους θέματα μέσα στην ελεγεία του, ωστόσο κατά κοινή ομολογία μεταξύ των αναγνωστών και των μελετητών του, διακατέχεται από μια λιτή

⁸⁸ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 25

⁸⁹ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 25

⁹⁰ Αντωνιάδης, 2015, 20

⁹¹ Αντωνιάδης, 2015, 34

⁹² Αντωνιάδης, 2015, 35

⁹³ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 25

⁹⁴ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 25

και ανάλαφρη χρήση της γλώσσας, πρόδηλη εναλλαγή των συναισθημάτων και του ύφους, χωρίς αυτό να γίνεται επιτηδευμένο⁹⁵. Σε αντίθεση πάλι με τον Οβίδιο, δεν κάνει καμία μνεία για κάποιον άλλο ποιητή μέσα στο έργο του, αλλά αντλεί επιρροές από τους Αλεξανδρινούς Ποιητές.

Στις ελεγείες του πραγματεύεται θέματα όπως τον έρωτα, την ειρηνική ζωή στην ύπαιθρο, απαλλαγμένη από πολεμικά καθήκοντα για τα οποία τρέφει μια έντονη αντιπάθεια, τη νοσταλγία για την Χρυσή εποχή, και την ευσέβεια για τις ρωμαϊκές τελετές⁹⁶. Απορρίπτει το παραδοσιακό ρωμαϊκό *negotium* για να παραδοθεί στο *otium* και την *inertia* (αδράνεια) του βουκολικού τοπίου⁹⁷. Δεν υπάρχει καμία απολύτως αναφορά στον Αύγουστο σε ολόκληρο το έργο του. Φαίνεται ότι ασπάζεται την τάση των ποιητών του κύκλου του Μεσσάλλα, να επικαλούνται τη *recusatio* και να μην υποκύπτουν στις επιθυμίες του Αυτοκράτορα για «Αυλική Ποίηση». Σ' αυτή την άρνησή του να γράψει ποίηση για να τιμήσει το καθεστώς, δεν πρέπει να ψάξουμε κάποια απέχθεια στο πρόσωπο του αυτοκράτορα, αλλά αυτή μάλλον πρέπει να οφείλεται σε έλλειψη ενδιαφέροντος.

Προτελευταίος που θα αναλύσουμε πριν περάσουμε κύριο αντικείμενο της παρούσας εργασίας, είναι ο **Σέξτος Προπέρτιος**. Επίσης γόνος οικογένειας υπέων, γεννήθηκε στο Assisium (σύγχρονη Ασίζη, πολύ κοντά στην Περούντζια της Ουμβρίας) περίπου στα μέσα του 1^{ου} αιώνα π.Χ. και πέθανε μάλλον κατά την αλλαγή της χιλιετίας, χωρίς να μπορούμε να το πούμε με σιγουριά. Ο Αντωνιάδης, τοποθετεί το έτος του θανάτου του κατά το 15 π.Χ.⁹⁸. Ορφάνεψε μικρός από πατέρα, και όπως και ο Οβίδιος στάλθηκε στη Ρώμη για να μάθει νομική τέχνη, που όμως του ήταν αδιάφορη γιατί τον είχε κερδίσει η ποίηση⁹⁹. Έζησε εκεί κατά την περίοδο της πλήρους κατάρρευσης του *mos maiorum*, λίγα χρόνια μετά την πολιτική, κοινωνική και ηθική παρακμή της Ρώμης, όπου τα ελεύθερα σεξουαλικά ήθη βρίσκονταν θα λέγαμε στο ζενίθ τους¹⁰⁰.

Ο Προπέρτιος μας άφησε τέσσερα βιβλία ελεγείων με τίτλο Κυνθία, ψευδώνυμο της αγαπημένης του που μάλλον λεγόταν Οστία. Το πρώτο του βιβλίο μάλιστα, η *Μονόβιβλος* τον έκανε σχεδόν αμέσως διάσημο, γι' αυτό και ο Μαικήνας

⁹⁵ Αντωνιάδης, 2015, 20

⁹⁶ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 25 και Αντωνιάδης, 2015, 20

⁹⁷ Αντωνιάδης, 2015, 20

⁹⁸ Αντωνιάδης, 2015, 18

⁹⁹ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 26

¹⁰⁰ Αντωνιάδης, 2015, 19

τον ενέταξε στον κύκλο των προστατευόμενων και συνδαιτυμόνων του¹⁰¹. Σύμφωνα με όσα διαβάζουμε στη μελέτη του Βαϊόπουλου¹⁰², ο Προπέρτιος πολλές φορές πείστηκε από τον πάτρωνά του να συνθέσει λογοτεχνία που να ακολουθεί την κατεύθυνση της πολιτικής ιδεολογίας του Αυγούστου και να μιλήσει για υψηλά ιδανικά. Ο Προπέρτιος όμως δεν υπέκυψε στις συστάσεις του Μαικήνα να εγκωμιάσει το καθεστώς, υιοθετώντας την *recusatio*, και προτίμησε να γίνει *miles amoris*, στρατιώτης του Έρωτα, γιατί ο *Amor* ήταν ο μόνος που κινούσε την ποιητική του έμπνευση¹⁰³.

Ο Προπέρτιος, ήταν ένας λόγιος ποιητής, *poeta doctus*, με έντονες επιρροές από τον Καλλίμαχο, που χρησιμοποιούσε ευρέως τον μύθο στις συνθέσεις του και κυρίως τις πιο άγνωστες στο ευρύ κοινό ιστορίες. Την ποίησή του διακρίνει μια ποικιλία αντιθέσεων, μια λογική δομή και ακολουθία σκέψης, που είναι το κατάλληλο υπόβαθρο για να αναπτύξει πλήρως όλα τα ελεγειακά κλισέ¹⁰⁴. Οποιαδήποτε αναφορά σε ομοφυλοφιλικό έρωτα απουσιάζει παντελώς από το έργο του, ενώ δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται πολύ να μιλήσει για τη φύση, όπως ο Τίβουλλος φερ' ειπείν. Ο έρωτας για μια γυναίκα λοιπόν είναι το κεντρικό του θέμα, και σ' αυτόν υποτάσσονται η ευγενική καταγωγή, ο πλούτος και η ισχύς.

Μπορούμε σ' αυτή την περίπτωση να συμφωνήσουμε με την άποψη του Αντωνιάδη ότι πίσω από την Κυνθία δεν κρύβεται απλά μια ελεγειακή *puella* όπως εκείνες που γνωρίσαμε, αλλά ουσιαστικά μια ενσάρκωση της ποιητικής μαεστρίας του Προπερτίου¹⁰⁵. Μέχρι και το τρίτο βιβλίο, ο ίδιος θα δηλώσει αθεράπευτα υποταγμένος στον έρωτα για την λογοτεχνική Κυνθία, και ως επαρκτό πρόσωπο αλλά και ως προσωποποίησης της ποίησής του. Εκείνος και ο νεωτερικός Οράτιος, είναι από τους ποιητές που αναστοχάζονται την ποίησή τους και τη σημασία του έργου τους, κι αυτό φαίνεται κυρίως στο δεύτερο και στο βιβλίο της συλλογής του. Στο τέταρτο βιβλίο όμως βλέπουμε μια απότομη αλλαγή θεματικής και ύφους, που δείχνει ξαφνικά ότι τον ενδιαφέρει μάλλον η αναζήτηση αιτίων κατά το Καλλιμαχικό πρότυπο¹⁰⁶, παρά ο έρωτας. Ίσως η λύση να αναζητηθεί στην υπόθεση ότι έφθινε ή

¹⁰¹ Αντωνιάδης, 2015, 18

¹⁰² Βαϊόπουλος, 2000, 608

¹⁰³ Αντωνιάδης, 2015, 19

¹⁰⁴ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 26

¹⁰⁵ Αντωνιάδης, 2015, 19

¹⁰⁶ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 27

στο ότι τελικά ο Προπέρτιος να μην μπόρεσε πλέον να συνεχίσει να αντιστέκεται στην δημιουργία μιας ιδεολογικά χρωματισμένης ποίησης;

Η απάντηση μάλλον βρίσκεται κάπου στο ενδιαμέσο, καθώς ναι μεν άλλαξε θεματική και άρχισε να ενδιαφέρεται για μη ερωτικά θέματα και να καταπιάνεται με την περιγραφή των μνημείων της Ρώμης, αλλά το αντιμετώπισε με κάποια δόση ειρωνείας και αυτοσαρκασμού¹⁰⁷, σαν να αυτό-επικρίνεται που διάλεξε τέτοια μονοπάτια. Αργότερα, θα φτάσει μέχρι και στην εξύμνηση των επιτευγμάτων του Αυγούστου στο Άκτιο το 31 π.Χ., παρά τις αμφιβολίες για τη σοβαρότητα του εγχειρήματός του. Η τελευταία του ελεγεία, έχει αποκαλεστεί από πολλούς ως η βασίλισσα των ελεγείων λόγω της δραματικότητας που τη διαπνέει, των μυθικών παραδειγμάτων και τον φόβο που δείχνει ο ποιητής για τον θάνατο. Μια επιστροφή της ελεγείας στην αρχαιοελληνική παράδοση ίσως;

Ο Προπέρτιος έχει χαρακτηριστεί ως ο λιγότερο προσιτός ελεγειακός, λόγω της ποικιλίας των θεμάτων, της υπαινικτικότητας των λεγόμενων του που δεν επιτρέπουν μια ορθή και σίγουρη απόδοση του κειμένου του¹⁰⁸.

ΟΒΙΔΙΟΣ

I. ΒΙΟΣ

Ο τέταρτος και τελευταίος χρονολογικά ελεγειακός ποιητής της Αυγούστειας Περιόδου, αλλά όχι απαραίτητα τέταρτος σε ποιότητα, και φυσικά κύριο θέμα της παρούσας Π.Ε., είναι ο Πόπλιος Οβίδιος Νάσων. Γεννήθηκε στις 20 Μαρτίου του 43 π.Χ. στην πόλη Σούλμο (σημερινή Σουλμόνα, περίπου 150 χιλιόμετρα από την Ρώμη) της επαρχίας της L'Aquila στην περιφέρεια του Αμπρούτσο κι ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας που ανήκε στην τάξη των ιππέων¹⁰⁹. Γενικότερα η Χώρα των Πελιγνών, η Σουλμόνα, ήταν ξακουστή για τους ιππείς της παρά τη γεωμορφολογία της, και είχε αρκετά καλές σχέσεις με την Ρώμη κατά την περίοδο

¹⁰⁷ Αντωνιάδης, 2015, 20

¹⁰⁸ Αντωνιάδης, 2015, 20

¹⁰⁹ Βαϊόπουλος, 2019, 15; Tarrant, 2010, 20

της *Respublica*¹¹⁰. Όπως μας αναφέρει η Boyd¹¹¹, ο Οβίδιος ήταν ο μόνος από τους Αυγούστειους Ελεγειακούς, του οποίου η οικογένεια δεν υπέστη δήμευση περιουσίας. Ένα χρόνο πριν από τη γέννησή του, είχε προηγηθεί η δολοφονία του Ιουλίου Καίσαρα, ενώ τον ίδιο χρόνο έχουμε και τη φρικτή δολοφονία του Κικέρωνα κατά κοινή εντολή των δυο αντιπάλων των εμφυλίων, Μ. Αντωνίου και Οκταβιανού (μετέπειτα Αύγουστου)¹¹². Όπως αναφέρει κι ο Μιχαλόπουλος¹¹³ στην εισαγωγή του για τις *Επιστολές Ηρωίδων*, «η ενηλικίωσή του συνέπεσε με την εγκαθίδρυση του Ρωμαϊκού *imperium*» και της *Pax Augusta*¹¹⁴. Κάπου μετά το 31 π.Χ., ο Αύγουστος απευθύνθηκε στην οικογένεια του ποιητή για ενίσχυση της Συγκλητικής τάξης και εκείνης των Ιππέων, και η προσοχή του στάθηκε κυρίως στα δυο νεότερα τέκνα της οικογενείας, του ίδιου του Οβιδίου και του αδερφού του¹¹⁵.

Οι γονείς του τον έστειλαν μαζί λοιπόν με τον μεγαλύτερο αδερφό του στην Ρώμη για να σπουδάσουν ρητορική και νομική, όπως ήταν σύνηθες για τα αγόρια της τάξης τους. Ωστόσο, φάνηκε εξ' αρχής πως ο Οβίδιος δεν ήταν γεννημένος για να υπηρετήσει την ρητορική τέχνη και να μιμηθεί τους δασκάλους του, Αρρήλιο Φούσκο και Πόρκιο Λάτρωνα¹¹⁶, αλλά ο δικηγόρος της οικογένειας θα γινόταν με μεγαλύτερη επιτυχία ο αδερφός του. Από την ρητορική τέχνη, αυτό που αποκόμισε και που αναπαρήγαγε, θα λέγαμε, σε ορισμένα από τα έργα του, ήταν οι *controversiae*, η τεχνική που αποσκοπεί δηλαδή στο να ψυχολογήσει τα πρόσωπα και το ήθος τους, και οι *suasoriae*, είδος συμβουλευτικού λόγου που έχει σκοπό να προτρέψει το άτομο προς κάποια απόφαση¹¹⁷. Όπως επισημαίνει και ο Βαϊόπουλος¹¹⁸, σταθμός για την μετέπειτα λογοτεχνική του παραγωγή και την επαφή με το ελεγειακό δίστιχο, ήταν μάλλον τα ταξίδια του στην Αθήνα, τη Μ. Ασία, την Αλεξάνδρεια και τη Σικελία.

Απ' όσο γνωρίζουμε από τον ίδιο, ο Οβίδιος είχε λάβει ορισμένα κατώτατα και δίχως πολλή επιρροή αξιώματα, όπως εκείνα του *triumvir* και *decemvir stlitibus iudicandis*. Δεν είναι ξεκάθαρο αν στην πρώτη περίπτωση επρόκειτο για *tresvir*

¹¹⁰ Green, 1982, 16

¹¹¹ White, 2002, 2

¹¹² Von-Albrecht, 2013, σελ 586, 897

¹¹³ Μιχαλόπουλος, 2014, σελ 15

¹¹⁴ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 27

¹¹⁵ Green, 1982, 17

¹¹⁶ Βαϊόπουλος, 2019, 15

¹¹⁷ Von-Albrecht, σελ 898 και Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 25

¹¹⁸ Βαϊόπουλος, 2019, 15

capitales, επιφορτισμένος δηλαδή με την επιβολή κυρώσεων για αξιόποινα εγκλήματα (δολοφονίες, κλοπές ή εμπρησμό¹¹⁹) ή *tresvir monetales*, επιφορτισμένος με τη λειτουργία του νομισματοκοπείου¹²⁰. Βέβαια, μετά τον θάνατο του αγαπημένου του αδελφού όταν ο ίδιος ήταν 20 ετών¹²¹, διέλυσε την φιλοδοξία του πατέρα του για τη λήψη ανώτερων αξιωμάτων που θα τον βοηθούσαν να μπει στην Σύγκλητο ή να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου και ακολούθησε τις κλίσεις του προς την ποίηση. Όμως, δεν επρόκειτο να εγκαταλείψει εντελώς την νομική καριέρα, αφού συμμετείχε κάποιες φορές στο εκατονταμελές δικαστήριο για κληρονομικά θέματα, ως *centumvir*, αλλά και σε δικαστήρια για αστικές υποθέσεις, όπως σημειώνει ο Von Albrecht¹²². Όπως και να είναι, ο Οβίδιος με αυτά τα δικαστικά αξιώματα στα οποία είχε υπηρετήσει, είχε ανυψωθεί κατά κύριο λόγο στα ίδια του τα μάτια, αλλά και των συγχρόνων του και του παρείχε ακόμη και στην ποίησή του το αλαζονικό ύφος του πρώην δικαστή κάποιες φορές¹²³.

Ξεκίνησε και τελείωσε την ποιητική καριέρα του με το αγαπημένο του ελεγειακό δίστιχο, παρόλο που δεν καταπιάστηκε μόνο με αυτό το είδος¹²⁴. Αυτοχαρακτηριζόταν μάλιστα ως *tenerorum lusor amorum* κι αυτό ήταν φανερό και στα είδη που δεν είχαν να κάνουν με τον έρωτα, όπως οι *Μεταμορφώσεις* ή τα *Tristia* που θα γράψει σε πιο ώριμη ηλικία¹²⁵. Και μολονότι καταπιάστηκε με ένα έργο σαν τους *Fasti*, τον εκτενή αυτό οδηγό των ρωμαϊκών γιορτών και εθίμων, αυτό δε σήμαινε ούτε μία στιγμή πως μεταμορφώθηκε σε θρησκόληπτο ποιητή¹²⁶. Χωρίς να το κάνει εσκεμμένα, ξεκινάει να εκφράζεται σε στίχους, παρά σε πεζό, δικανικό λόγο, όπως λέει ο ίδιος χαριτολογώντας. Αμέσως από τα πρώτα του βήματα κιόλας, γίνεται αντιληπτός απ' τον Μεσσάλλα (M. Valerius Messala Convinus, 64 π.Χ. – 8 μ.Χ.), έναν από τους σημαντικότερους Πάτρωνες της Ποίησης της εποχής του Αυγούστου, ο οποίος τον υποδέχτηκε στον κύκλο του με ανοιχτές αγκάλες. Ο Μεσσάλλας δεν έκλινε στο ρεύμα της εποχής του που ήθελε την ποίηση να στρατεύεται για να εγκωμιάσει τα επιτεύγματα του τότε Αυτοκράτορα Αυγούστου (κυβ. 31 π.Χ.-14 μ.Χ.), σε αντίθεση με τον άλλο μεγάλο πάτρωνα και διπλωμάτη της εποχής του,

¹¹⁹ White, 2002, 3

¹²⁰ Volk, 2010, 22

¹²¹ Steele, 1906, 184

¹²² Von Albrecht, 2013, 898

¹²³ White, 2002, 4

¹²⁴ Newlands, 2015, 3

¹²⁵ Von Albrecht, 2013, 928

¹²⁶ Hejduk, 2009, 45

Γάιου Μαϊκήνα (Gaius Cilnius Maecenas, 68 π.Χ. – 8 π.Χ.). Ο Μεσσάλλας ήταν ρήτορας, ιστορικός, και ερασιτέχνης λογοτέχνης¹²⁷. Στον κύκλο του Μεσσάλλα, ανήκε επίσης άλλος ένας από τους μεγάλους Ελεγειακούς, ο Τίβουλλος, με τον οποίο δυστυχώς ο Οβίδιος δεν πρόλαβε να δημιουργήσει μια φιλία λόγω του πρόωρου θανάτου του πρώτου, καθώς και η μόνη γυναίκα ελεγειακή ποιήτρια που ξέρουμε, η Σουλπικία¹²⁸. Είχε όμως επαφές με τον Οράτιο, τον Προπέρτιο και τον Μάκερ¹²⁹. Ο Προπέρτιος μάλιστα άσκησε αρκετή επιρροή στο έργο του, καθώς δεν είναι λίγες φορές που θα τον μιμηθεί.

Ο Οβίδιος σύμφωνα με τα στοιχεία μας, είχε κάνει στο σύνολο τρεις γάμους. Οι δυο πρώτοι ήταν ανεπιτυχείς. Στο *Tristia* 4.10, μας αποκαλύπτει ότι την πρώτη γυναίκα του την είχε παντρευτεί με προξενιό για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα όταν ήταν περίπου 16 ετών¹³⁰ και την χαρακτηρίζει άχρηστη, ενώ η δεύτερη, αν και άψογη, δεν του έμεινε για πολύ καιρό πιστή¹³¹. Έτσι ο ποιητής πήρε διαζύγιο και από την δεύτερη, για να παντρευτεί την τρίτη του γυναίκα, με την οποία θα χώριζε μόνο όταν ο θάνατος τον απήλλαξε από την μιζέρια της εξορίας. Αυτή η τελευταία του σύζυγος του έμεινε πιστή, και πιθανότατα μαζί της να είχε καλύτερο δέσιμο από τις δυο προηγούμενες, εφόσον την είχε ορίσει εκπρόσωπό του κατά την απουσία του από την Ρώμη. Στην γυναίκα του αυτή, που δεν κατονομάζει ποτέ, ο Οβίδιος αφιερώνει 9 ποιήματα κατά τη διάρκεια της εξορίας του. Δεν γνωρίζουμε σίγουρα από ποιο γένος προερχόταν, ίσως γιατί ο Οβίδιος να θεώρησε πως παρά-ήταν προφανές σ' όσους τον γνώριζαν, για να χρειαστεί να την «συστήσει» στο κοινό. Δίνει ωστόσο κάποια στοιχεία, και βάσει αυτών μπορούμε να εικάσουμε κάποια πράγματα για την ταυτότητά της. Η γυναίκα του, όπως αναφέρει ο ίδιος, είχε κάποια συγγένεια με τον Πομπήιο Μάκερ, ενώ παράλληλα είχε και διασυνδέσεις με τον Οίκο του Φάβιου Μάξιμου, φίλου του Αυγούστου και ισχυρό πάτρωνα του Οβιδίου. Η γυναίκα του Φάβιου, η Μαρκία, ήταν ξαδέρφη του Αυγούστου και φίλη της συζύγου του ποιητή μας, καθώς και της συζύγου του αυτοκράτορα, Λιβίας¹³². Ενδεχομένως να ανήκε στο

¹²⁷ Green, 1982, 19

¹²⁸ Von-Albrecht, 2013, σελ 898

¹²⁹ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 27

¹³⁰ Green, 1982, 22

¹³¹ Helzle, 1989, 183

¹³² Volk, 2010, 23

γένος των Φαβίων, και γι' αυτό ίσως να δικαιολογείται ο περίσσιος εγκωμιασμός του γένους αυτού στους *Fasti*¹³³. Μέσα στα ποιήματά του απευθύνεται σ' αυτήν με τον ίδιο τόνο με τους Φίλους και τους πάτρωνές του, συνεπώς ο δεσμός μεταξύ τους πρέπει να είχε γερά θεμέλια. Ξαφνικά όμως αυτή η αναφορά σ' αυτήν σταματά στο 4^ο βιβλίο των *Επιστολών από τον Πόντο*, και γι' αυτό έχουν προταθεί διάφορες ερμηνείες: ένας πρόωρος θάνατός της, που όμως δεν στέκει σα θεωρία γιατί σίγουρα ο Οβίδιος θα της είχε αφιερώσει τουλάχιστον έναν ελεγειακό θρήνο όπως έκανε και με τον Τίβουλλο. Ίσως να προέκυψε μια κρίση στη σχέση ή ακόμη και διαζύγιο, που επίσης θα είχε αναφέρει ο ποιητής, αν ίσχυε. Και τέλος, ίσως να τον ακολούθησε κι εκείνη στην εξορία τα τελευταία χρόνια της ζωής του, από το 14 ως το 18 μ.Χ.

Το μοναδικό παιδί που απέκτησε ο Οβίδιος ήταν μια κόρη από τον δεύτερο γάμο του. Η ίδια παντρεύτηκε δυο φορές, και τη δεύτερη μάλιστα με μέλος της Συγκλήτου, αποκτώντας με τη σειρά της δυο παιδιά. Από την τρίτη σύζυγό του είχε μια θετή κόρη από προηγούμενο της γάμο, με την οποία ήταν αρκετά κοντά. Ο Οβίδιος την αναφέρει στην *Tristia* με το όνομα *Perilla* -επίσης παντρεμένη με Συγκλητικό, τον P.Suillius Rufus¹³⁴-, και αποτελεί την μόνη εξαίρεση στον απαράβατο κανόνα του να μην αποκαλύπτει τα πραγματικά ονόματα των παραληπτών¹³⁵.

Για λόγους που παραμένουν ακόμη και σήμερα αδιευκρίνιστοι και σκοτεινοί, ο Οβίδιος πάνω στο απόγειο της καριέρας του, εξορίζεται τον Δεκέμβριο του 8 μ.Χ. στους Τόμους της Μαύρης Θάλασσας (σημερινή Κωσταντζα της Ρουμανίας), στα σύνορα της Αυτοκρατορίας σε ηλικία 50 ετών, χωρίς καν να περάσει από δίκη¹³⁶. Ο ίδιος το αναφέρει μάλιστα στα ποιήματά του, ότι δεν πέρασε κανενός είδους δίκη: ούτε στο Συγκλητικό Δικαστήριο, ούτε πέρασε από ανάκριση (*quaestio*) από δημόσιο δικαστήριο, μα ίσως να επρόκειτο για κάποιου είδους ανάκριση κεκλεισμένων των θυρών¹³⁷. Αυτό που συνέβη όμως στον Οβίδιο, για να είμαστε όμως ακριβείς, δεν

¹³³ Hezle, 1989, 185

¹³⁴ Green, 1982, 41

¹³⁵ Volk, 2010, 23

¹³⁶ White, 2002, 16

¹³⁷ Rogers, 1966, 373

επρόκειτο ακριβώς εξορία με τον όρο του *exsilium*, δηλαδή στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων και δήμευση περιουσίας, αλλά *relegatio*¹³⁸.

Ο ίδιος δίνει ως αιτίες της ένα *carmen* και ένα *error*. Αναμφίβολα, κατά γενική ομολογία των μελετητών, το *carmen* δεν είναι άλλο από την *Ερωτική Τέχνη* του, το προκλητικό αυτό ελεγειακό έργο που ξεκάθαρα πήγαινε αντίθετα στα ήθη που ήθελε να προωθήσει ο Αύγουστος ενάντια στην μοιχεία και στον ελεύθερο έρωτα. Βέβαια, πριν από την *Ερωτική Τέχνη*, υπήρξαν και οι *Έρωτες*, που ήταν εξίσου προκλητικοί, περιγράφοντας τις υποτιθέμενες προσωπικές ερωτικές εμπειρίες του ποιητή, που περιείχαν και κάποια στοιχεία μοιχείας. Ωστόσο, δεν πρέπει να πιστέψουμε σε καμία περίπτωση ότι ο Οβίδιος εξορίστηκε επειδή μοιράστηκε τις πιο ενδόμυχες εμπειρίες του με ένα ευρύ κοινό. Δεν ήταν ο τρόπος ζωής του Οβιδίου όπως περιγράφεται στους *Έρωτες* σύμφωνα με τον A. Cameron¹³⁹ που ενόχλησε τον Αυτοκράτορα, αλλά μάλλον το γεγονός ότι έγραψε γι' αυτό και ώθησε κι άλλους να το κάνουν, διαβάζοντας τις διδαχές που παρείχε στην *Ερωτική Τέχνη*. Ο Οβίδιος αφιερώνοντας στον Αύγουστο το 2^ο βιβλίο των *Tristia*, προσπάθησε επί ματαίω να τον μεταπείσει περί του αντιθέτου, όμως εκείνος δεν επρόκειτο να αλλάξει γνώμη και να προχωρήσει σε ανάκληση της απόφασης¹⁴⁰. Και πάλι όμως, από την έκδοση της *Ερωτικής Τέχνης*, μέχρι την εξορία του ποιητή, μεσολάβησαν 10 χρόνια. Εφόσον το περιεχόμενο ήταν τόσο εξοργιστικό για τον Αυτοκράτορα, γιατί να περιμένει τόσο πολύ μέχρι να καταδικάσει τον δημιουργό του; Φαίνεται μάλλον γελοίο, κατά γενική ομολογία των μελετητών¹⁴¹.

Το μεγάλο ερωτηματικό παραμένει γύρω από το *error*. Τι ήταν αυτό το τόσο ανεπανόρθωτο λάθος που εξόργισε τόσο πολύ τον Αύγουστο ώστε να προχωρήσει στην διαταγή να εξοριστεί άνευ δίκης ο Ποιητής απ' τη Σουλμόνα; Μήπως είδε κάτι που δεν πρέπει; Μήπως απ' την άλλη έκανε κάτι που δεν πρέπει; Ο Οβίδιος όμως δεν επρόκειτο να μας αποκαλύψει περισσότερες λεπτομέρειες περί αυτού. Αυτό που θα πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις σχετικά με τη φύση του *error* είναι το γεγονός ότι την ίδια χρονιά με εκείνον, εξορίστηκε και η εγγονή του Αυγούστου, Ιουλία η Νεότερη,

¹³⁸ βλέπε υποσημειώσεις στο: Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 27, σχόλιο 49, Volk, 2010, 31

¹³⁹ Cameron, 1968, 323

¹⁴⁰ Volk, 2010, 31

¹⁴¹ Rogers, 1966, 377

κατηγορούμενη για μοιχεία¹⁴². Και ενθουμούμενοι τον Νόμο περί Μοιχείας που, εκτός από την τιμωρία της μοιχαλίδας προέβλεπε και την τιμωρία του εραστή της, είναι λίγο δύσκολο να μην αφήσουμε το μυαλό μας να κάνει ποικίλα, «ζουμερά» σενάρια. Εδώ τίθεται το ερώτημα: Μήπως άραγε ο Οβίδιος συνδέθηκε με την Ιουλία;

Από την άλλη, η Volk¹⁴³ προτείνει και μια τρίτη θεωρία, αυτή της ανάμειξης του ποιητή σε κάποια συνωμοσία ενάντια στον Αύγουστο που σκοπό είχε να ενδυναμώσει την Ιουλιανή Γενιά ενάντια στην Κλαυδιανή στο ζήτημα της διαδοχής. Ο Αύγουστος μην έχοντας γιο, επέλεξε τον Τιβέριο, γόνο των Κλαυδίων, για διάδοχο του το 8 μ.Χ. Όμως ο Τιβέριος δεν είχε την λαϊκή στήριξη, καθώς περισσότερο δημοφιλείς ήταν ο Αγρίππας Πόστουμος και ο Γερμανικός από την Ιουλιανή Γενιά. Αν, συνεχίζει η Volk, ο Οβίδιος είχε γίνει γνώστης μιας τέτοιας συνωμοσίας, ίσως αυτό να μπορέσει να δικαιολογήσει την αυστηρότητα με την οποία αντιμετωπίστηκε το ζήτημα της εξορίας του. Ο ποιητής έπρεπε με κάποιο τρόπο να κρατήσει το στόμα του κλειστό, διότι θα ήταν απειλή για τον Αύγουστο και το ίδιο το καθεστώς¹⁴⁴. Όλα όμως παραμένουν υποθέσεις, οι οποίες θα απασχολήσουν αρκετές γενιές μελετητών ακόμα, μέχρι να έχουμε χειροπιαστές αποδείξεις περί της μιας ή της άλλης υπόθεσης.

Η ουσία είναι πως ο Οβίδιος δεν κατάφερε ποτέ να συμφιλιωθεί με την νέα του πραγματικότητα εκεί στα πέρατα της αυτοκρατορίας. Μέσα από τα ποιήματά του στην εξορία, περιγράφει μια πολύ δραματική κατάσταση του νέου αυτού τύπου, που έμοιαζε παντελώς βάρβαρος κι απολίτιστος στα μάτια του ποιητή που πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του μέσα στην αίγλη της Ρώμης¹⁴⁵. Χαρακτηριστικά, μιλά για τους πολύ σκληρούς χειμώνες στους Τόμους, όπου το νερό στις λίμνες πάγωνε, ακόμα και η θάλασσα πολλές φορές, σαν ένα Αρκτικό τοπίο, και ελεεινολογούσε που η Μοίρα του τον καταδίκασε να πεθάνει σε ένα τόσο παγωμένο μέρος¹⁴⁶. Ήταν ένα μέρος αφιλόξενο για έναν πρώην επιφανή και καλλιεργημένο Ρωμαίο ποιητή, και οι κάτοικοι του οποίου ντύνονταν με δέρματα ζώων και ήταν «άγριοι». Έτσι, ο ίδιος, στο οχυρό στο οποίο έμενε, έπρεπε να «μεταμορφωθεί» σε στρατιώτη, να είναι διαρκώς σε επαγρύπνηση, στη «σκοπιά». Με τον καιρό, έμαθε τη

¹⁴² Newlands, 2015, 4

¹⁴³ Volk, 2010, 32

¹⁴⁴ Norwood, 1963, 159

¹⁴⁵ Steele, 1906, 187

¹⁴⁶ C.K., 1922, 426

γλώσσα του λαού που τον «φιλοξενούσε» κι έγραψε μάλιστα κι ένα ποίημα στα γετικά με παραλήπτη τον Αύγουστο.

Ακόμα κι όταν ο Αύγουστος πέθανε το 14 μ.Χ. ο Οβίδιος συνέχισε να αφιερώνει ποιήματα σ' αυτόν, θεωρώντας τον πλέον μέλος του Θεϊκού Κόσμου, με προσευχές και εκκλήσεις, όπως συνηθιζόταν εκείνη την εποχή. Οι προσευχές σε θνητούς μετά θάνατον ήταν κάτι κοινό μέσα σε μια αρχαία κοινωνία όπως αυτή της Ελλάδας ή της Ρώμης, και υπήρξαν μάλιστα κι άλλοι συγγραφείς που ακολούθησαν αυτή την τάση, όπως ο Λίβιος, ο Βιργίλιος, κι ο Βαλέριος Μάξιμος με τους θεοποιημένους Ρωμύλο, Καίσαρα και Οκταβιανό¹⁴⁷. Στην επιστολή του προς τον Βρούτο, ο Οβίδιος αναφέρει πως έχει γράψει ένα ποίημα για το νέο μέλος αυτό του Θείου Βασιλείου, ελπίζοντας πως θα είναι αρεστό στους ζώντες συγγενείς του και θα κατευναστεί το μίσος εναντίον του, πετυχαίνοντας την πολυπόθητή του επιστροφή¹⁴⁸.

Το τέλος του τον βρίσκει το 17 μ.Χ. (ή 18 μ.Χ.¹⁴⁹) στους Τόμους όπου και κηδεύτηκε¹⁵⁰, πολύ μακριά από την αγαπημένη του πατρίδα, σκοτώνοντας κάθε του ελπίδα να την δει έστω μια τελευταία φορά, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες 9 ολόκληρων ετών, του ίδιου αλλά και των φίλων του¹⁵¹. Καθ' όλη τη διάρκεια της εξορίας του απηύθυνε άπειρες εκκλήσεις στον Αύγουστο, αλλά και στον εγγονό του διαδόχου του, Τιβέριου, (κυβ. 14 – 37 μ.Χ.) τον Γερμανικό, για να πετύχει την ανάκλησή του, αλλά ανεπιτυχώς. Τον Τιβέριο αν και τον αναφέρει στα ποιήματά του, δεν του απευθύνει επωνύμως κάποια επιστολή, όπως έκανε με τον Αύγουστο και τον Γερμανικό¹⁵². Ειδικά στον Γερμανικό, φαίνεται πως είχε εναποθέσει τις τελευταίες του ελπίδες, γι' αυτό και του αφιέρωσε στίχους, ως παρακαταθήκη.

¹⁴⁷ Fishwick, 1991, 31 κ.ε.

¹⁴⁸ Scott, 1930, 45

¹⁴⁹ Βαϊόπουλος, 2019, 15

¹⁵⁰ White, 2002, 20

¹⁵¹ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 27

¹⁵² Newlands, 2015, 4

II. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΥΦΟΣ

Ο Οβίδιος αναμφίβολα είναι ένας ιδιαίτερα ευφυής και «παιχνιδιάρης» ποιητής, που χαρακτηρίζεται από ευθύτητα και έλλειψη βάθους¹⁵³. Φαινομενικά, το ύφος του είναι απλό, καθημερινό, χωρίς πολλές επιτηδεύσεις, αλλά μέσα του κρύβει ειρωνεία, μεταφορές και πολιτικούς ή σεξουαλικούς υπαινιγμούς. Συχνοί στα ποιήματά του είναι οι νεολογισμοί, με αρκετά ουσιαστικά που λήγουν σε -men, επίθετα σε -fer, -ger. Έχει μια μεγάλη αγάπη για τις λέξεις με αμφίσημη ερμηνεία¹⁵⁴, με την δεύτερη να είναι συνήθως ερωτικής, πρόστυχης φύσεως. Στο τελευταίο μέρος της Π.Ε., στο τμήμα όπου παραθέτω το λεξιλόγιο, μπορεί ο αναγνώστης να δει μερικά παραδείγματα αυτής της συνήθειας του Ποιητή απ' τη Σουλμόνα. Ενδεικτικά θα παραθέσω μια εκ των πολλών που συνάντησα, τη λέξη *vomer*, η οποία μέσα στις Ελεγείες που εξετάζω (και συγκεκριμένα την 3.10) μεταφράζεται ως η *αιχμή του αρότρου*, αλλά φέρει εξίσου και μια πιο «ιδιαιτέρη» σημασία, εννοώντας την *πόσθη*, το δέρμα που περιβάλλει το ανδρικό μόριο. Εκτός αυτών όμως, συχνά παρωδεί κείμενα άλλων λογοτεχνών ή θέματα που απαντώνται σ' αυτούς.

Είναι πρόδηλο ότι ο Οβίδιος είτε με το εξάμετρο, είτε με το ελεγειακό δίστιχο, τα καταφέρνει εξίσου περίφημα. Ο ρυθμός του είναι χορευτικός, έχει πληθώρα υπερβατών, αντιθέσεων και διακρίνεται από κωμικότητα. Πολλές φορές το νόημα της πρότασης ολοκληρώνεται στο τέλος του στίχου¹⁵⁵, με τρισύλλαβες λέξεις στο εξάμετρο και δισύλλαβες στον πεντάμετρο.

Χρησιμοποιεί πολύ συχνά παρενθέσεις που διακόπτουν την ομαλή ροή του λόγου και εισάγουν πολυφωνία σ' αυτόν. Επαναλαμβάνει λέξεις, αλλά χρησιμοποιεί με φειδώ τα εκφραστικά του μέσα και η εναλλαγή των χρόνων ακολουθεί την εναλλαγή των πράξεων και τοποθεσίας. Ο μονόλογος είναι ένας τρόπος που χρησιμοποιεί για να επιβραδύνει την αφήγηση, όπως επίσης κι η χρήση των παρομοιώσεων.

Η *variatio* είναι κοινό χαρακτηριστικό των ποιημάτων του, δηλαδή κατηγοριοποιεί τα ποιήματα του εκάστοτε έργου του ανά θεματική, παραλήπτη ή κατάλληλο μέτρο, όπως βλέπουμε στον Green¹⁵⁶. Ακόμη, τα πιο σημαντικά για την

¹⁵³ Green, 1982, 59

¹⁵⁴ Hanning, 2010, 110

¹⁵⁵ Von Albrecht, 2013, 922 κ.ε.

¹⁵⁶ Green, 1982, 75

εξέλιξη του έργου και της πλοκής είναι σχεδόν πάντα τοποθετημένα σε καίριες θέσεις στην αρχή, τη μέση ή το τέλος της συλλογής.

III. ΕΡΓΟ

Επιστολές Ηρωίδων (Epistulae Heroidum)

Αν και δεύτερο έργο χρονολογικά μετά τους *Ερωτες* (γράφηκε μάλλον κατά τα έτη 15-8 μ.Χ., όπως ήδη αναφέρθηκε στην σύντομη εργογραφία του Οβιδίου), είναι το πρώτο που θα μας απασχολήσει σ' αυτή την ΠΕ. Όπως αναφέρει ο Βαϊόπουλος, οι *Επιστολές Ηρωίδων*, γραμμένες φυσικά στο αγαπημένο του ελεγειακό δίστιχο¹⁵⁷ χωρίζονται σε δυο μέρη των 21 επιστολών, με τις 15 πρώτες να είναι οι μονές, και να ακολουθούν 3 ζεύγη διπλών, που γράφηκαν λίγο μεταγενέστερα, περί το 5/4 π.Χ. ή 1 π.Χ./μ.Χ. Μια άλλη οπτική, εκείνη του Ανδρέα Μιχαλόπουλου¹⁵⁸, τοποθετεί τις 14 πρώτες μεταξύ 15 και 1 π.Χ. και τις διπλές από το 1 μ.Χ. ως την εξορία του Οβιδίου το 8 μ.Χ.

Πρόκειται για επιστολές γραμμένες από γυναίκες του μυθολογικού κόσμου, οι ιστορίες των οποίων απαντώνται στο αρχαϊκό και αλεξανδρινό έπος και στην τραγωδία, και οι οποίες λόγω διαφόρων συνθηκών, έχουν μετατραπεί σε *puellae relictæ*, εγκαταλελειμμένες από τους ελεγειακούς αγαπημένους κι εραστές τους. Από την πλευρά τους, οι άντρες παραλήπτες των 15 πρώτων επιστολών, είτε έχουν άλλα υψηλά ιδανικά παρμένα από τον επικό κόσμο να απασχολούν το μυαλό τους και να τους κρατούν μακριά από τις αγαπημένες τους, είτε απλά υποκύπτουν στην ανδρική τους πολυγαμική φύση και την αδιαφορία προς το ερωτικό τους ταίρι, άπαξ και το κατέκτησαν.

Κύριο θέμα κάθε αυτοτελούς επιστολής είναι η απεγνωσμένη προσπάθεια κάθε ηρωίδας να πείσει τον αγαπημένο της να γυρίσει και να ανταποκριθεί στον έρωτά της για εκείνον. Για να το πετύχουν αυτό, χρησιμοποιείται εύρος ρημάτων παρακλητικής σημασίας και ελπίδας, με την υιοθέτηση του μοντέλου της *variatio*, για να πεισθεί ο εραστής¹⁵⁹. Επίσης, υπάρχουν στοιχεία που μαρτυρούν την επιρροή στον ποιητικό λόγο του Οβιδίου, της ρητορικής παιδείας των νεανικών του χρόνων, με την

¹⁵⁷ Βαϊόπουλος, 2019, 22-24

¹⁵⁸ Μιχαλόπουλος Α., 2014, 30

¹⁵⁹ Βαϊόπουλος, 2019, 23

ευρεία χρήση της *suasoria*, αλλά και της ρητορικής *ηθοποιίας*¹⁶⁰. Το πλαίσιο στο οποίο εξελίσσεται η πλοκή τους, είναι ένα σκηνικό αδρανές και εντελώς στάσιμο, όπου οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε να παραπέμψει σε έπος, έχει ουσιαστικά διακοπεί για να οδηγήσει προς την ελεγειακή απραξία και νοχελικότητα. Ένα *lumen* μέσα σε ένα ειδυλλιακό νυχτερινό τοπίο, είναι η μοναδική συντροφιά της ελεγειακής ηρωίδας, που με την τέχνη του δημιουργού της, γράφει την επιστολή που προορίζεται για τον άκαρδο αγαπημένο.

Η πρώτη εκ των μονών ηρωίδων, είναι η ομηρική Πηνελόπη, το αρχέτυπο της πιστής συζύγου που καταφέρνει να αντισταθεί στους πειρασμούς, και μηχανεύεται ποικιλοτρόπως ώστε να αποφύγει τους υποψήφιους μνηστήρες, ώστε να δώσει στον άνδρα της ζωής της, Οδυσσέα, το χρόνο να γυρίσει πίσω και να βάλει τέλος στο ερινυώδες συμπόσιο των μνηστήρων. Ακολουθούν επιστολές της Φυλλίδας στον Δημοφώντα, της Βρισηίδας στον Αχιλλέα, της Φαίδρας στον Ιππόλυτο, της Οινώνης στον Πάρη, της Υψιπύλης στον Ιάσωνα, της Διδώς προς τον Αινεία, της Ερμιόνης στον Ορέστη, της Δηιάνειρας στον Ηρακλή, της Αριάδνης στον Θησέα, της Κανάκης στον Μακαρέα, της Μήδειας στον Ιάσωνα, της Λαοδάμειας στον Πρωτεσίλαο, της Υπερμ(ν)ήστρας στον Λυγέα, της Σαπφούς στον Φάωνα.

Μερικά χρόνια μετά την επιτυχία των μονών αυτών επιστολών δίχως ανταπόκριση από το αντικείμενο του πόθου, ο Οβίδιος πρόσθεσε στην συλλογή 3 ζεύγη ελεγειακών επιστολών, στις οποίες οι απελπισμένες εγκαταλελειμμένες ηρωίδες λαμβάνουν την πολυπόθητη απάντηση του αγαπημένου, που δικαιολογείται για την αναβολή της ερωτικής συνάντησης. Αυτές αποτελούνται από τα ζεύγη Πάρη και Ελένης (16-17), Ηρώς και Λεάνδρου (18-19) και του Ακοντίου και της Κυδίππης (20-21).

Ενδεχομένως αυτή η συνέχεια να ήταν και μια προσπάθεια του Οβιδίου να ξεφύγει από την ελεγειακή αδράνεια και να πάει την τέχνη του σιγά σιγά προς την εξερεύνηση ενός κόσμου ανάμεσα από την ελεγεία και την επική δράση, καθώς πλέον έχουμε την πλευρά των εραστών που καταπιάνονται με τέτοιου είδους ιδανικά, ενώ παράλληλα αποδεικνύονται και καλοί μαθητές του δασκάλου τους. Οι διδαχές της σχεδόν σύγχρονης με τις *Ηρωίδες*, *Ερωτικής Τέχνης* είναι εμφανής παντού μέσα στο έργο, αφού η ανταλλαγή ερωτικών γραμμάτων είναι μέσα στους τρόπους που

¹⁶⁰ Βαϊόπουλος, 2019, 28

προτείνονται για την κατάκτηση των γυναικών- αντικειμένων του πόθου¹⁶¹. Ο Οβίδιος βέβαια, επικεντρώνεται αυτή τη φορά στην γυναικεία φύση, την οποία ψυχολογεί με τέτοια μαεστρία και τόσο διεξοδικά, που μας δίνει πολλές φορές την εντύπωση πως ο ίδιος γίνεται ένα με την κάθε πρωταγωνίστριά του. Στην πραγματικότητα όμως, όπως ακριβώς υποστηρίζει ο Βαϊόπουλος, «με τις *Ηρωίδες*, πλέον το «εγώ» των λογοτεχνικών χαρακτήρων δεν ταυτίζεται με το «εγώ» του δημιουργού τους, όπως συνέβαινε με τις συνθέσεις του Τίβουλλου, του Προπερτίου και των *Amores*»¹⁶². Ο Οβίδιος δεν ήταν ο θεμελιωτής αυτής της μορφής ελεγειακών επιστολών (είχε προηγηθεί ο Προπέρτιος, η Σουλικία, κι ο Κικέρωνας -βέβαια στην ρητορική επιστολογραφία¹⁶³) μα σίγουρα έφερε καινοτομίες στο είδος, με τη χρήση του μύθου ως υπόβαθρο για την ποιητική του δημιουργία, καθώς και με το να δώσει το λόγο στην γυναίκα αυτή τη φορά. Όμως, με τις διπλές επιστολές, εισάγεται ξανά η φωνή του άντρα ως ερωτικού υποκινητή και κατ' επέκταση, μια επιστροφή της ελεγχείας στην πρότερη ανδροκρατούμενη παράδοσή της¹⁶⁴.

Εμφανής είναι και η επιρροή των προγενέστερων *Ερώτων*, καθώς η μορφή των επιστολών είναι στην ουσία εκείνης ενός δραματικού – ρητορικού μονολόγου, εμπλουτισμένου με ποικίλα τραγικά, βουκολικά, λυρικά και επικά στοιχεία, ακόμη και μυθιστορηματικά¹⁶⁵. Βλέπουμε στην συλλογή διάσημες πρωταγωνίστριες των ευριπίδειων τραγωδιών, όπως η Φαίδρα από τον *«Ιππόλυτο»*, η Υψιπύλη από το ομώνυμο έργο, η Μήδεια από το επίσης ομώνυμο έργο και η Λαοδάμεια από την χαμένη τραγωδία *«Πρωτεσίλαος»*. Σημαντική επίδραση άσκησε επίσης ο Κάτουλλος και το ποίημα 64 του με την ιστορία της Αριάδνης και του Θησέα, ο Βιργίλιος με την Διδώ και τον Αινεία. Δεν είναι περίεργο λοιπόν πως μια τέτοια επαφή με το κοινό μυθολογικό υπόβαθρο Ελλάδας – Ρώμης, τον ώθησε αργότερα προς ένα *grandius opus*, τις *Μεταμορφώσεις* του¹⁶⁶, για τις οποίες θα μιλήσουμε πιο διεξοδικά παρακάτω.

Με οδηγό μας την πολύ πρόσφατη μελέτη του Βαϊόπουλου¹⁶⁷ πάνω στις *Επιστολές των Ηρωίδων* μερικά από τα μοτίβα που απαντώνται στη συλλογή, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: η αναβολή της ερωτικής συνάντησης του

¹⁶¹ Βαϊόπουλος, 2019, 25

¹⁶² Βαϊόπουλος, 2019, 26

¹⁶³ Βαϊόπουλος, 2019, 27

¹⁶⁴ Harrison, 2010, 121

¹⁶⁵ Μιχαλόπουλος Α., 2014, 38

¹⁶⁶ Βαϊόπουλος, 2019, 28

¹⁶⁷ Βαϊόπουλος, 2019, 32 -35

ζευγαριού και η ανυπομονησία, η μυστικότητα που πρέπει να διακατέχει αυτές τις σχέσεις, η εξαπάτηση του συζύγου ή ερωτικού αντίζηλου, το ιδανικό του αμοιβαίου έρωτα, η αϋπνία που προκαλείται από την αβεβαιότητα που γεννά ο έρωτας, της νοσταλγίας για τις ευτυχισμένες στιγμές του παρελθόντος αλλά και τις προσδοκίες για ένα ευτυχισμένο μέλλον με την επανένωση, το μοτίβο του *servitium amoris*, της πεπαιδευμένης *docta puella*, του θανάτου και των οικείων χαρακτήρων όπως της προαγωγού-*Iena*.

Ερωτική Τέχνη (Ars Amatoria)

Η πρώτη απόπειρα του Οβιδίου να καταπιαστεί με την διδακτική ποίηση, δημοσιεύτηκε κατά το 2 π.Χ., και αποτέλεσε μάλλον επιρροή από άλλα προγενέστερα λαμπρά μοντέλα του είδους με διαφορετικό όμως περιεχόμενο, όπως επί παραδείγματι, τα *Γεωργικά* του Βιργιλίου ή το *De rerum natura* του Λουκρητίου¹⁶⁸. Τα δυο πρώτα βιβλία της *Ερωτικής Τέχνης* ήταν αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε το «εγχειρίδιο που έπρεπε να συμβουλευτούν οι άνδρες, για να μάθουν όλα όσα έπρεπε για τη σωστή προσέγγιση των Ρωμαίων γυναικών». Μπορεί να θεωρήθηκε ότι με τις διδαχές του ποιήματος αυτού υπονομεύονται αξίες όπως ο γάμος και προωθείται η μοιχεία, ωστόσο αυτό που μάλλον ίσχυε ήταν ότι ο Οβίδιος ήθελε να δώσει δυνατότητες στους ανθρώπους να ξεφύγουν απ' όσα υπαγόρευε το συντηρητικό σχετικά μ' αυτούς τους θεσμούς Αυγούστειο καθεστώς¹⁶⁹.

Ξεκινά πρώτα από τα γνωστά στέκια στην πόλη της Ρώμης όπου σύχναζαν νεαρές γυναίκες για όλα τα γούστα. Τέτοια μέρη ήταν το θέατρο, ο ιππόδρομος, η αρένα, οι παρελάσεις, τα συμπόσια, αλλά και στα περίχωρα της Ρώμης¹⁷⁰. Μερικά από τα γνωστά σημεία που αναφέρονται, είναι το Θέατρο του Πομπήιου, το Θέατρο του Μαρκέλλου, η Στοά της Λίβιας, ο Ναός του Απόλλωνα στον Παλατίνο, ο Ναός της Ίσιδος και το *Forum Romanum* του Καίσαρα¹⁷¹.

Απαξ λοιπόν και οι νεαροί εντόπιζαν το ερωτικό τους «θήραμα», ο δάσκαλος της αποπλάνησης, Οβίδιος, τους συμβούλευε για να το προσεγγίσουν με επιτυχία. Η επιτυχημένη προσέγγιση κρυβόταν λοιπόν κατά κύριο λόγο αυτοπεποίθηση που ήταν

¹⁶⁸ Newlands, 2015, 7

¹⁶⁹ Sharrock, 2010, 152

¹⁷⁰ Von Albrecht, 2013, 904

¹⁷¹ White, 2002, 12

απαραίτητο προσόν του επίδοξου εραστή, που όμως έπρεπε να αποκτήσει πρώτα την εύνοια της υπηρέτριας -το πρόσωπο κλειδί για να τον προωθήσει ή όχι στην αγαπημένη, και να βρει φυσικά το σωστό timing, μιλώντας με σύγχρονους όρους. Έπειτα, υπογραμμίζεται ως απαραίτητη η γενναιοδωρία στο να προσφέρει φανταχτερά δώρα και η εξοικείωση με την διαρκή επικοινωνία μέσω επιστολών, για να κρατήσει το ενδιαφέρον. Ένα προσεγμένο χωρίς όμως υπερβολές παρουσιαστικό κρίνεται θεμιτό. Επίσης, το να παίρνει κανείς μέρος στα συμπόσια συχνά, για να έχει ευκαιρίες να συναντήσει το αντικείμενο του πόθου του. Το «ψήσιμο» και οι υποσχέσεις πρέπει να γίνουν κτήμα του σωστού άνδρα-κατακτητή, ενώ άλλες φορές ο διεκδικητής πρέπει να την γεμίζει με φιλία και να χρησιμοποιεί ακόμη και «καλοδεχούμενη» βία, για να «κολλήσει» μαζί του η ερωμένη. Χρειάζεται όμως πού και πού το αξιολύπητο παρουσιαστικό και η υποκριτική επιφύλαξη για τον έρωτα αυτόν. Τέλος, οφείλει να φυλάγεται ακόμη κι απ' τους ίδιους του τους φίλους, διότι ακόμη κι ο καλύτερος φίλος μπορεί να μετατραπεί σε ερωτικό αντίζηλο για τα μάτια μιας γυναίκας.

Μόλις το αντικείμενο του πόθου γίνει δικό του, ο εραστής δεν πρέπει να επαναπαυθεί. Ο έρωτας είναι σαν τη φωτιά: χρειάζεται διαρκώς σκάλισμα για να μείνει αναμμένος, αλλιώς, μόλις καεί και το τελευταίο κούτσουρο, θα σβήσει. Έτσι λοιπόν, στο δεύτερο βιβλίο της *Ερωτικής Τέχνης*, ο Οβίδιος συμβουλεύει τους «μαθητές του έρωτα» πως αντί για «μάγια», θα πρέπει να δείξουν την πνευματική τους καλλιέργεια για να μαγνητίσουν στα δίχτυα τους την ερωμένη των ονείρων τους. Ο μαθητής πρέπει να μάθει να υποχωρεί όπου χρειάζεται, να θεωρεί ότι διεκπεραιώνει θητεία στον έρωτα. Τα δώρα που κάνει να έχουν ουσία, αλλά να μην τον καταστρέψουν οικονομικά, να επαινεί με κάθε ευκαιρία το κορίτσι και να είναι πλάι της όποτε είναι άρρωστη και τον έχει ανάγκη. Αν είναι άπιστος, να φροντίζει να το κάνει με όση περισσότερη διακριτικότητα γίνεται. Να μη χρησιμοποιεί «διεγερτικά» γιατροσόφια για τον έρωτα, αλλά να την κάνει να ζηλεύει και να τον διεκδικεί. Ο ίδιος όμως θα πρέπει να είναι άτρωτος και να μην υποκύπτει στις αντίστοιχες προσπάθειες της αγαπημένης, και να μην εκφράζει φανερά τα συναισθήματά του. Να θεωρεί τέλος, τα μειονεκτήματά της σαν πλεονεκτήματα μιας ώριμης γυναίκας¹⁷².

¹⁷² Von Albrecht, 2013, 904

Ο μαέστρος του έρωτα φυσικά δεν επρόκειτο να αφήσει τις γυναίκες παραπονεμένες, και αφιέρωσε το τρίτο βιβλίο της *Ερωτικής του Τέχνης* σε εκείνες, για να τους παράσχει τις απαραίτητες οδηγίες για το πώς να προσελκύσουν με την σειρά τους και να κρατήσουν έναν άνδρα. Πρέπει να είναι κι εκείνες καλλιεργημένες πνευματικά, να φροντίζουν την εμφάνισή τους (κόμμωση, ενδυμασία, το σώμα), αλλά να κρύβουν όσα τις έκαναν να δείχνουν όμορφες, ώστε ο εραστής να πιστέψει πως αυτό είναι το φυσικό τους παρουσιαστικό. Μόνο όταν περιποιούνται τα μαλλιά τους επιτρέπεται να είναι μπροστά ο άνδρας, αφού για εκείνον αποτελεί ερωτικό κάλεσμα μια γυναίκα που περιποιείται τα όμορφα μαλλιά της. Είναι θεμιτό να «γλυκάνουμε» οποιοδήποτε σωματικό ελάττωμα, αλλά είναι άκρως απαραίτητο να μάθουν να είναι γοητευτικές και στο πνεύμα, με τη γνώση λογοτεχνίας, μουσικής, χορού κλπ., γιατί η παιδεία είναι εκείνο που μένει όταν με το πέρασμα των ετών η ομορφιά αποχωρεί.

Τις ωθεί να παρίστανται στους γνωστούς τόπους συνάντησης που ανέφερε στο πρώτο βιβλίο για τους άνδρες, αλλά να έχουν το νου τους για τυχόν ψευδώς κομψούς και απατεώνες που το μόνο που θέλουν είναι μια νύχτα μαζί τους, συνεπώς να μην είναι ευκολόπιστες σε ό,τι ακούν. Στις επιστολές που πρέπει να γράφουν στους αγαπημένους να μην είναι πολύ διαχυτικές και διαλλακτικές. Στις συναντήσεις, πρέπει να δείχνουν όσο το λιγότερο γίνεται τα συναισθήματά τους στις εκφράσεις του προσώπου, αλλά να είναι χαρούμενες γιατί το χαμόγελο είναι αυτό που κάνει μια γυναίκα ακαταμάχητη στον εραστή, και να φαίνονται ερωτευμένες. Ο τελευταίος ωστόσο, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με βάση την ηλικία και την ιδιοσυγκρασία του, γιατί ο καθένας είναι διαφορετικός. Οι γυναίκες οφείλουν να είναι όσο το δυνατόν δυσπρόσιτες, να κάνουν τον εραστή να ζηλεύει για να μην θεωρηθούν δεδομένες. Να έχουν τη μαεστρία να ξεγελούν τους φύλακες που τις εμποδίζουν από το να δουν τους εραστές. Να είναι κι εκείνες με τη σειρά τους προσεκτικές με τις φίλες τους γιατί ανά πάσα στιγμή η φίλη μπορεί να μαγέψει τον εραστή. Αν ακούσουν ότι τις απάτησε, να μην το πιστέψουν χωρίς αποδείξεις εξ αρχής. Τέλος, απροκάλυπτα τις ωθεί να εκμεταλλευτούν τα δυνατά τους σημεία την ώρα της ερωτικής πράξης, προς τέρψη του οφθαλμού του συντρόφου¹⁷³.

¹⁷³ Von Albrecht, 2013, 904-5

Ερωτικά Αντιφάρμακα (Remedia Amoris)

Ο Οβίδιος, έχοντας την επίγνωση ότι ο έρωτας πολλές φορές είναι απρόβλεπτος και εκεί που νομίζεις ότι όλα πάνε κατ' ευχήν, «στην φέρνει» και σε εγκαταλείπει για κάτι καλύτερο, θέλησε να προσφέρει στους πληγωμένους από τα βέλη του φτερωτού θεού, έναν «οδηγό επιβίωσης». Είναι το βιβλίο που όλοι πρέπει να διαβάσουν για να μάθουν να σηκώνονται και πάλι στα πόδια τους, να πετάξουν μακριά το βέλος και να προσπαθήσουν να επουλώσουν τις πληγές τους, όσο βαθιές κι αν είναι. Με το να παραθέτει στην αρχή του ποιήματος γνωστές ιστορίες καταδικασμένου στην αποτυχία έρωτα, στις οποίες αν οι εμπλεκόμενες τον είχαν διαβάσει, δεν θα είχαν πληγωθεί τόσο (πχ. Φυλλίδα, Διδώ, Μήδεια, κ.ά.)¹⁷⁴, εξυψώνει τον εαυτό του ως τον πιο ικανό Ιατρό του έρωτα. Ο οδηγός αυτός συνίσταται από τρόπους απομυθοποίησης του ερωτικού αντικειμένου του πόθου, με το να προσπαθεί ο πληγωμένος να φέρει στο νου του όλες τις εσωτερικές και εξωτερικές ατέλειες της αγαπημένης, και στην περίπτωση που δεν έχει τέτοιες η ερωμένη, να θεωρήσει τα θετικά της ως αρνητικά. Ένα καλό φάρμακο θεωρείται επίσης η παρηγοριά που προσφέρει η εργασία ώστε το μυαλό να μην έχει περιθώρια να νοσταλγήσει τις όμορφες στιγμές του παρελθόντος. Υπογραμμίζεται επίσης ότι ο εγκαταλελειμμένος εραστής δεν πρέπει να ψάχνει τρόπους να προσεγγίσει ξανά την πρώην αγαπημένη του. Να κοιτάζει να βρει αντικαταστάτριά της, γιατί ο έρωτας περνάει με έρωτα όπως είναι γνωστόν παλαιόθεν, να αδιαφορεί και να αποτινάξει από επάνω του τη ζήλεια. Να λέει στον εαυτό του ότι δεν τον αγαπάει πια εκείνη και να μη ξαναδιαβάξει τις επιστολές της, ούτε να πηγαίνει στα μέρη όπου πήγαιναν μαζί, να αποφεύγει τη μοναξιά, κ.ά.¹⁷⁵.

Medicamina faciei femineae

Ήταν έργο διδακτικού χαρακτήρα σε ελεγειακό δίστιχο που απευθυνόταν στις γυναίκες και τους έδινε συμβουλές για την περιποίηση του προσώπου τους¹⁷⁶, συγκεκριμενοποιώντας ενδεχομένως τις διδαχές που δίνει αργότερα στην *Ερωτική* του *Τέχνη* και το βιβλίο που αφιερώνει στις γυναίκες. Είναι φανερό και εδώ οι επιρροές του από την ελληνιστική ποίηση, καθώς ο ποιητής παρωδεί τα κλασικά

¹⁷⁴ Graf, 2010, 165

¹⁷⁵ Von Albrecht, 2013, 905

¹⁷⁶ Μιχαλόπουλος Α. 2014, 24

πρότυπα διδακτικών έργων, και τα μεταμορφώνει σε ένα θέμα πιο καθημερινό και χρήσιμο για να συμπληρώσει τις διδαχές του στο ερωτικό παιχνίδι. Σώζονται μόνο οι πρώτοι 100 στίχοι.

Μεταμορφώσεις

Οι *Μεταμορφώσεις* ήταν το μεγαλοπρεπές έργο του ποιητή, η πρώτη και μοναδική του επιτυχής απόπειρα να καταπιαστεί με το επικό δακτυλικό εξάμετρο, ξεκινώντας τη συγγραφή του από το 2 μ.Χ. και είχε σχεδόν ολοκληρώσει κατά την εξορία του το 8 μ.Χ. Παρέμεινε ανολοκλήρωτο, όπως ακριβώς και η *Αινειάδα* του Βιργιλίου, χωρίς όμως ανολοκλήρωτους στίχους¹⁷⁷. Είμαστε πολύ τυχεροί που το έχουμε στα χέρια μας, καθώς η θλίψη και η απόγνωσή του όταν έμαθε για την απόφαση του αυτοκράτορα να τον στείλει στους Τόμους, τον οδήγησε στο να κάψει τα χειρόγραφα του. Ευτυχώς για εμάς, είχε μοιράσει αντίτυπα σε αρκετούς φίλους του κι έτσι το έργο διασώθηκε¹⁷⁸. Οι *Μεταμορφώσεις* αποτέλεσαν η πηγή γνώσης που είχε στην διάθεσή της η Δυτική Ευρώπη για τον ελληνορωμαϊκό μυθικό κόσμο¹⁷⁹ και η έμπνευση για πολυάριθμα έργα ζωγραφικής ή γλυπτικής κατά την περίοδο της Αναγέννησης, όπως για παράδειγμα οι τρεις πίνακες του βενετού Τιτσιάνο, *Diana και Callisto*, *Diana και Actaeon* και *Ο θάνατος του Ακταίωνα*¹⁸⁰ κ.ά..

Μέσα σε 15 βιβλία και 11.995 στίχους, ο Οβίδιος μας περιγράφει 250 ελληνικούς και ρωμαϊκούς μεταμορφωσιακούς μύθους από γεννήσεως κόσμου ως και την αποθέωση του Καίσαρα. Οι μυθικοί χαρακτήρες για τους οποίους μιλά μεταμορφώθηκαν λόγω των καμωμάτων τους σε φυτά, πουλιά, ζώα ή άψυχα αντικείμενα. Οι *Μεταμορφώσεις* είναι ένα κράμα λογοτεχνικών ειδών, όπως το ηρωικό έπος, η ελεγεία, η κωμωδία, η τραγωδία, η βουκολική ποίηση, η διδακτική ποίηση, η ρητορική κ.ά. και αντλούν τα πρότυπά τους από τον Όμηρο, τον Ησίοδο, τον Ευριπίδη, Απολλώνιο τον Ρόδιο, το Βιργίλιο και άλλους εκπροσώπους των παραπάνω ειδών. Οι μύθοι και η σύνδεση μεταξύ τους είναι χαλαρή, ενώ η επική αφήγηση μεταπηδά ομαλά απ' τον ένα στον άλλο. Το υλικό είναι θεματικά και γεωγραφικά χωρισμένο.

¹⁷⁷ Steele, 1906, 191

¹⁷⁸ Μιχαλόπουλος Α., 2014, 24

¹⁷⁹ Graf, 2010, 159

¹⁸⁰ Newlands, 2015, 2

Ενδεικτικά, το πρώτο βιβλίο των *Μεταμορφώσεων*¹⁸¹ ξεκινά με την ιστορία της δημιουργίας του κόσμου, τις τέσσερις κοσμικές εποχές, μιλά για τη νίκη του Απόλλωνα επί του Πύθωνα και για άλλους μύθους ερωτικής φύσεως που αφορούσαν τους θεούς. Το δεύτερο, ξεκινά με τη φωτιά που έβαλε ο Φαέθων και ολοκληρώνεται με τη συνέχεια των ερωτικών περιπετειών των θεών. Το τρίτο αναφέρεται στην ιστορία του Κάδμου, με παρεμβολές των Θηβαϊκών μύθων του Ακταίωνα, της Σεμέλης και του Πενθέα, αλλά και του Νάρκισσου και των Τυρρηνών αλιέων. Το τέταρτο συνεχίζει με τους θηβαϊκούς μύθους με την ιστορία των θυγατέρων του Μινύα, της Ινούς και του Μελικέρτη, τον Κάδο και την Αρμονία, προχωρά στην ιστορία του Περσέα και του Άτλαντα, της Ανδρομέδας. Στο πέμπτο συνεχίζονται τα κατορθώματα του Περσέα ενάντια στον Φινέα, ενώ εντάσσονται εμβόλιμα οι ιστορίες του Πυρηνέα, των Πιερίδων, της Περσεφόνης, της Αρέθουσας και του Τριπτόλεμου, και ξεκινά το θέμα της μήνιδος των θεών. Στο έκτο, πρωταγωνιστούν η Αράχνη, ο Ορφέας, η Νιόβη, οι χωρικοί απ' την Λυκία, ο Μαρσύας, η Φιλομήλα και Ωρείθυια, και το βιβλίο τελειώνει με τον μύθο για την ίδρυση της Αθήνας. Συνεχίζοντας το συσχετισμό με την Αθήνα, το έβδομο είναι αφιερωμένο στον μύθο της Μήδειας και του Θησέα, ενώ θα μιλήσει ακόμη και για τον Κέφαλο. Στο όγδοο αναφέρεται στους μύθους της Σκύλλας και του Δαίδαλου (από τον Μινωικό κύκλο), στο κυνήγι του Καλυδώνιου Κάπρου και στο σπήλαιο του Αχελώου (κύκλος του Θησέα). Γεφυρώνοντας τις ιστορίες όγδοου και ένατου βιβλίου, ξεκινά με την πάλη του Ηρακλή με τον Αχελώο και συνεχίζει με την συνάντηση Ηρακλή – Νέσσου, τη ζωή, τα κατορθώματα, το θάνατο και την αποθέωση του πρώτου. Παρεμβάλλονται οι ιστορίες για την Ιόλη, την Δρυόπη, τον Ιόλαο, την Βυβλίδα και την Ίφιδα. Στο δέκατο, επιστρέφει στον Ορφέα, και μας συστήνει τον Κυπάρισσο, τον Γανυμήδη, τον Υάκινθο, τις Προποιτίδες, τον Πυγμαλίωνα, τον Μύρα, τον Ιππομένη, και τον Άδωνι σε ένα κράμα ιστοριών με θέματα τον παρά φύση έρωτα, παιδεραστίας, πορνείας, αιμομιξίας, αλλά και ευσέβειας. Το ενδέκατο μιλά για την τιμωρία των Μαινάδων και για τον Μίδα, ενώ ξεκινά μια προϊστορία του Τρωικού πολέμου. Το δωδέκατο είναι αφιερωμένο στον Τρωικό κύκλο και επικεντρώνεται στον Αχιλλέα αλλά με την εισαγωγή εμβόλιμων ιστοριών. Το δέκατο τρίτο επίσης συνεχίζει με τον Τρωικό πόλεμο και τη διαμάχη για τα όπλα του νεκρού πλέον Αχιλλέα και ακολουθεί την ιστορία του Αινεία και των ταξιδιών του, εισάγοντας επίσης εμβόλιμους μύθους.

¹⁸¹ Von Albrecht, 2013, 906 κ.ε.

Στο δέκατο τέταρτο, έχουμε την Κίρκη που μεταμορφώνει τη Σκύλλα και τους συντρόφους του Οδυσσέα και μύθους όπως αυτούς των συντρόφων του Διομήδη, του βοσκού από την Απουλία και προχωρά στην ιστορία της Άλβα Λόνγκα με τη Ρώμη και κλείνει με την αποθέωση του μυθικού ιδρυτή της δεύτερης, Ρωμύλου. Τέλος, στο δέκατο πέμπτο εξιστορεί την ζωή του Νουμά, ενώ εισάγει την ιστορία του Ασκληπιού, του γιου του Απόλλωνα, την αποθέωση του Καίσαρα και τέλος του Αυγούστου.

Οι *Fasti*

Οι *Fasti* γράφτηκαν παράλληλα με τις *Μεταμορφώσεις*, και είναι εκείνο που θα λέγαμε σήμερα ένα *Know-how* σε ελεγειακό δίστιχο, αυτή τη φορά, του ρωμαϊκού ημερολογίου και εορτολογίου που μας παρέχει επίσης πληροφορίες για αστρονομικά φαινόμενα¹⁸². Για ορισμένα εξ αυτών των τελετουργικών, αποτελεί τη μοναδική πηγή που έχουμε στα χέρια μας¹⁸³. Αντλεί τις ετυμολογίες και την προέλευση των σημαντικών εορτών της Ρώμης από διάφορους μύθους και επιρροές από τα Καλλιμαχικά *Αίτια*¹⁸⁴, αλλά και κάποιες μιμήσεις από το τέταρτο βιβλίο του Προπερτίου που εμπεριέχει μια σειρά αιτιολογικών ποιημάτων σχετικά με ρωμαϊκά θέματα¹⁸⁵. Αν και ο Οβίδιος διακήρυσσε ότι η συλλογή θα αποτελούνταν από 12 βιβλία, έχουμε μόλις τα μισά στη διάθεσή μας, λόγω της απρόσμενης εξορίας του ποιητή, ξεκινώντας από τον Ιανουάριο ως τον Ιούνιο. Ενδεχομένως ο Οβίδιος να επεξεργάστηκε ξανά το 1^ο βιβλίο ακόμη και μετά το θάνατο του Αυγούστου το 14 μ.Χ.¹⁸⁶.

Tristia

Τα *Tristia* γράφτηκαν κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών στην εξορία στους Τόμους από το 9 ως το 12 μ.Χ. σε 5 βιβλία στο αγαπημένο ελεγειακό δίστιχο του Οβιδίου. Είναι μια σειρά επιστολών με παραλήπτες τη γυναίκα του κι άλλους φίλους του και γνωστούς του στη Ρώμη, στις οποίες πέρα από το να περιγράφει με τον πλέον

¹⁸² Von Albrecht, 2013, 909

¹⁸³ Hejduk, 2009, 52

¹⁸⁴ Μιχαλόπουλος Α. 2014, 26-7

¹⁸⁵ Volk, 2010, 14

¹⁸⁶ Volk, 2010, 13

δραματικό τρόπο τον νέο τόπο διαμονής του, τις συνθήκες στις οποίες ζει, τους ζητά να μεσολαβήσουν για να επιστρέψει στην αγαπημένη του πατρίδα¹⁸⁷. Πέρα απ' αυτό όμως αποτελεί το διασημότερο κατεξοχήν αυτοβιογραφικό έργο του ποιητή με το ποίημα 4.10, που εμπεριέχει μια επιλεγμένη περιγραφή του οικογενειακού περιβάλλοντος του Οβιδίου και της λογοτεχνικής του πορείας¹⁸⁸. Επιπλέον, το είδος επιστρέφει με αυτό το έργο πίσω στις ρίζες του, αποτελώντας και πάλι ένα θρηνητικό είδος απόγνωσης και θα λέγαμε πως είναι το πλέον αυτοβιογραφικό έργο του Οβιδίου.

Ενδεικτικά, στο πρώτο βιβλίο¹⁸⁹, ο ποιητής αφιερώνει ένα έπαινο στη σύζυγο, στέλνει επιστολές σε έναν καλό του φίλο και τον μελλοντικό εκδότη των Μεταμορφώσεών του. Αποχαιρετά τη Ρώμη και περιγράφει μια εικόνα θαλασσοταραχής κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Στο δεύτερο ποίημα, που αποτελεί και αυτοτελές βιβλίο, ο Οβίδιος έρχεται σε μια «φανταστική» αντιπαράθεση με τον Αύγουστο, σχετικά με τις αιτίες της εξορίας, μιλά για την ευγενική του καταγωγή και τα αξιώματα που έλαβε, για την οργή του Αυγούστου που τον κατέστρεψε ολοκληρωτικά. Το τρίτο είναι ένα βιβλίο γεμάτο θρήνους, που αναφέρεται στην ποίησή του και την δύναμη που του παρέχει, αλλά και σε λεπτομέρειες για την προσωπική του ζωή. Στο τέταρτο, απευθύνεται στα πρόσωπα που ενδεχομένως θα μπορούσαν να τον βοηθήσουν να επιστρέψει, και το ίδιο συνεχίζει να κάνει και στο πέμπτο και τελευταίο βιβλίο της συλλογής.

Epistulae ex Ponto

Τα τρία πρώτα βιβλία των Επιστολών με ανάλογο με τα *Tristia* περιεχόμενο, δημοσιεύθηκαν το 13 μ.Χ., ενώ το τέταρτο έπρεπε να περιμένει μετά τον θάνατο του Οβιδίου για να δει το φως της δημοσιότητας¹⁹⁰. Όπως και στα *Tristia* λοιπόν, ο απεγνωσμένος ποιητής στέλνει επιστολές προς διάφορους παραλήπτες στη Ρώμη για να μεσολαβήσουν για την επάνοδό του, με τη διαφορά ότι πλέον αυτοί κατονομάζονται και τα ποιήματα είναι στυλιζαρισμένα σαν πραγματικά γράμματα. Μερικοί απ' αυτούς τους παραλήπτες είναι ο Βρούτος, ο Παύλος Φάβιος Μάξιμος, η

¹⁸⁷ Μιχαλόπουλος Α., 2014, 27

¹⁸⁸ Green, 1982, 15

¹⁸⁹ Von Albrecht, 2013 909 κ.ε.

¹⁹⁰ Μιχαλόπουλος Α., 2014, 28

γυναίκα του Μάξιμου, ο Σαλανός, ο Γραικίνος, ο Κούρτιος Αττικός, οι γιοί του πατέρωνά του, Μεσσάλλα, ο Συγκλητικός Κόττας Μάξιμος κι ο Μεσσαλίνος, ο Σέξτος Πομπήιος κ.ά.¹⁹¹

Ibis

Το πιο σκοτεινό απ' τα ποιήματά του, εκδόθηκε περί το 10-11 μ.Χ. όσο ο ποιητής βρισκόταν εξόριστος. Γραμμένο επίσης στο αγαπημένο του ελεγειακό δίστιχο, ήταν έργο κατά μίμηση του Καλλιμαχικού ομώνυμού του, όπου ο ελληνιστικός ποιητής έστρεφε τα πυρά του κατά του Απολλώνιου Ρόδιου, με το ψευδώνυμο Ίβις¹⁹². Ομοίως λοιπόν κι ο Οβίδιος, στρέφεται ενάντια σε κάποιον ανώνυμο εχθρό του, παρομοιάζοντάς τον με το βρωμερό πουλί *Ibis*. Τον καταριέται να έχει την ίδια μοίρα μ' εκείνον, να καταστραφεί οικονομικά, να χάσει την όρασή του, γιατί μάλλον ο Ίβις κάτι είχε δει και το κατήγγειλε, με συνέπεια την εξορία του Οβιδίου¹⁹³.

Έργα που αποδίδονται στον Οβίδιο, αλλά αμφισβητείται η πατρότητά τους.

[Nux]

Ένα από τα έργα των οποίων η πατρότητα έχει αμφισβητηθεί, ήταν το *Nux*, παρόλο που θυμίζει σε πολλά το ύφος και τον τρόπο γραφής του Οβιδίου. Πρόκειται για την ιστορία μιας καρδιάς που παραπονιέται επειδή οι περαστικοί την κακομεταχειρίζονται για να εκμεταλλευτούν τους καρπούς της.

[Halieutica]

Διδακτικό έργο, επίσης αμφίβολης πατρότητας, που μιλά για τα ψάρια της Μαύρης θάλασσας και δίνει συμβουλές για τις καλύτερες μεθόδους αλιείας. Απ' αυτό το έργο σώζονται μόλις 130 εξάμετροι στίχοι, και ο μόνος που υποστηρίζει ότι ήταν έργο του Οβιδίου, ήταν ο Πλίνιος¹⁹⁴.

¹⁹¹ Von Albrecht, 2013, 913-914

¹⁹² Μιχαλόπουλος Α., 2014, 28

¹⁹³ Von Albrecht, 2013, 915

¹⁹⁴ Μιχαλόπουλος Α., 2014, 28-29

[*Consolatio ad Liviam*]

Και αυτό αμφίβολης πατρότητας, πιθανότατα γραμμένο πολύ πριν από το θάνατο του Τιβερίου, ήταν ουσιαστικά ένα έμμετρο παραμυθητικό έργο 474 στίχων σε ελεγειακό δίστιχο¹⁹⁵, με σκοπό να παρηγορήσει την Λίβια, σύζυγο του Αυγούστου για τον χαμό του γιου της Δρούσου το 9 μ.Χ.¹⁹⁶.

ΟΙ ΕΡΩΤΕΣ

Η πρώτη έκδοση των *Ερώτων*, όπως προείπαμε, πρέπει να εκδόθηκε αρχικά το 25 π.Χ. σε 5 τόμους και ήταν η πρώτη επιτυχημένη απόπειρα του ποιητή στο ελεγειακό δίστιχο, ενδεχομένως με τον τίτλο *Corinna*. Σε αυτό ο ποιητής μιμείται τον προκάτοχό του Προπέρτιο που είχε ονομάσει τη δική του συλλογή *Cynthia*¹⁹⁷. Εμείς διαθέτουμε τη δεύτερη, αναθεωρημένη και συμπυκνωμένη έκδοσή τους σε 3 βιβλία που επανακυκλοφόρησαν πιθανότατα περί το 16 π.Χ. και αποτελούν πιθανότατα τα 3/5 του μεγέθους της πρώτης έκδοσης. Αυτή την εικασία για την χρονολόγηση της δεύτερης έκδοσης μπορούμε να την στηρίζουμε σε ορισμένες εσωτερικές αναφορές σε σύγχρονα με το έργο γεγονότα, όπως για παράδειγμα τον θάνατο του Τίβουλλου το 19 π.Χ. ή την υποδούλωση του γερμανικού φύλου των Συγγάμβρων, οι οποίοι έγιναν γνωστοί στους Ρωμαίους, όταν το 16 π.Χ. διέσχισαν τον Ρήνο και νίκησαν μια λεγεώνα υπό τον M. Lollius, αλλά εν τέλει συνθηκολόγησαν και παραδόθηκαν στον Αύγουστο λίγο αργότερα το ίδιο έτος¹⁹⁸. Για κάποιον ανεξήγητο λόγο που δεν μας είναι ξεκάθαρος ακόμη, ο Οβίδιος αισθάνθηκε την ανάγκη να συμπτύξει τους *Ερωτες*, όπως μας πληροφορεί το πολύ παιχνιδιάρικο επίγραμμα του ποιητή με το οποίο εισάγεται αυτή η 2η έκδοση που είμαστε ευτυχείς να έχουμε στα χέρια μας:

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,
Tres sumus; hoc illi praetulit auctor opus.
Ut iam nulla tibi nos sit legisse voluptas,
At levior demptis poena duobus erit.

¹⁹⁵ Μιχαλόπουλος Α. 2014, 29

¹⁹⁶ Βαϊόπουλος, 2019, 22

¹⁹⁷ Cameron, 1968, 325

¹⁹⁸ McKeown, 1989, 79

*«Εμείς που πριν από λίγο ήμαστε πέντε βιβλιαράκια του Νάσονα,
τώρα είμαστε τρία. Αυτό το έργο προτίμησε ο συγγραφέας από εκείνο.
Αν πια δεν υπάρχει για σένα καμία ευχαρίστηση να μας διαβάξεις,
ωστόσο η ζημιιά θα είναι πιο ελαφριά με την αφαίρεση δυο.»¹⁹⁹*

Ίσως αυτή η αναθεώρηση των *Ερώτων* να ήταν προϊόν της τάσης του Οβιδίου να «λειτουργεί σαν να ήταν ο ίδιος δυνατός αναγνώστης του εαυτού του και βλέπει διαρκώς νέες δυνατότητες σε ένα έργο που φαινομενικά έχει ολοκληρωθεί», υποστηρίζει ο R. Tarrant²⁰⁰. Ο Steele από την άλλη, θεωρεί ότι σαν σύνολο το έργο αυτό ακολουθεί μια φθίνουσα ποιοτική πορεία παρά την αναθεώρηση: πολύ μελετημένο στην αρχή και «σαχλό» στο τέλος²⁰¹. Σαχλό ή όχι, οι *Ερωτες* ήταν το ποιητικό του ντεμπούτο που τον καθιέρωσε ως *new-entry* στο ελεγειακό είδος και που μύησε το κοινό του στον απελευθερωμένο έρωτα, τον ηδονισμό και την «εξειδίκευση» στη μοιχεία²⁰². Προσωπικά, θεωρώ πως ο αναγνώστης του Οβιδίου, στην περίπτωση των *Ερώτων*, δεν διαβάζει το έργο αυτό καθαυτό για το ερωτικό του περιεχόμενο. Είναι το ύφος του, ο τρόπος που χειρίζεται τη γλώσσα και τις λεπτές της αποχρώσεις, όπως και οι αμφισημίες, τα κρυφά νοήματα πίσω από την επιλογή της κάθε λέξης, αυτό που συναρπάσει περισσότερο.

Κύριο θέμα της πρωτοπρόσωπης αφήγησής του είναι ο έρωτάς του για την αγαπημένη του Κόριννα²⁰³. Στο 1.5 είναι πρώτη φορά που ο Οβίδιος μας συστήνει την αγαπημένη του με το όνομά της, Κόριννα, η οποία εμφανίζεται σχεδόν σαν οπτασία, διακόπτοντας την μεσημεριανή σιέστα του ποιητή, σαν μια μεταφορική συνάντησή του με την τέχνη του²⁰⁴. Φυσικά, το όνομά της παραπέμπει έναν *doctus* αναγνώστη στην ομώνυμη Ελληνίδα ποιήτρια του 6^{ου} αι. π.Χ. ή ετυμολογικά μιλώντας, στην αρχαιοελληνική λέξη για την κοπέλα (*puella*) «κόρη»²⁰⁵. Για την περίπτωση της Κόριννας έχει επικρατήσει ευρέως μέσα στους μελετητές του Οβιδίου η άποψη ότι δεν ήταν άλλο από μια επινόηση του ποιητή, είτε, όπως βλέπουμε στον McKeown²⁰⁶, μια συγκεντρωτική φιγούρα πολλών διαφορετικών γυναικών, όμως ο

¹⁹⁹ Μιχαλόπουλος & Μιχαλόπουλος, 2015, 28, βλ. υποσημείωση 51

²⁰⁰ Tarrant, 2010, 40

²⁰¹ Steele, 1906, 189

²⁰² Gildenhard & Zissos, 2000, 67

²⁰³ Μιχαλόπουλος Α. & Μιχαλόπουλος Χ., 2015, 28

²⁰⁴ Newlands, 2015, 9 κ.ε.

²⁰⁵ Newlands, 2015, 10

²⁰⁶ McKeown, 2015, 19 κ.ε.

ίδιος ο ποιητής δεν αρνήθηκε ποτέ ότι η αγαπημένη του είχε σάρκα και οστά, ακόμα κι αν αυτό μπορούσε να είναι το κλειδί για την επιστροφή του από τους Τόμους. Εντούτοις, ενδελεχής περιγραφή του εξωτερικού παρουσιαστικού ή έστω του κοινωνικού status της Κόριννας δεν γίνεται, κι ίσως αυτό να μπορούσε να δικαιολογηθεί από την επιθυμία του ποιητή να κρατήσει ένα μυστήριο γύρω από την ύπαρξη της αγαπημένης του. Κι αυτή ίσως να ήταν η ειδοποιός διαφορά της από τις αντίστοιχες ελεγειακές *puellae* των άλλων ελεγειακών, ότι η ταυτότητά της παρέμεινε για πάντα κρυφή²⁰⁷, ακόμα και σήμερα. Το σίγουρο είναι ότι εκείνη είχε κάποιες ελευθερίες: μπορούσε να βγει συνοδευόμενη από τον ίδιο τον ποιητή δημοσίως, ή να παρευρεθεί σε συμπόσια. Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι η Κόριννα, αν και κεντρικό πρόσωπο και σπίθα που ανάβει την λογοτεχνική έμπνευση του ποιητή, είναι ένας χαρακτήρας βουβός στο έργο, με μοναδική εξαίρεση έξι λέξεις που θα πει στην ελεγεία 2.18²⁰⁸.

Οι *Ερωτες* περιγράφουν κατά τον R. Tarrant²⁰⁹ όλη την πορεία ενός έρωτα από το ζενίθ ως το ναδίρ του: το χτύπημα απ' το βέλος, το ξελόγιασμα, τις ερωτικές εμπειρίες την παρακμή, και τέλος την αποκήρυξη της αγαπημένης που είναι ανάξια του ελεγειακού *amator* – ποιητή. Υπάρχει όμως εδώ ένα παράδοξο που πρέπει να αναφέρουμε: μολονότι ο Οβίδιος γράφει ερωτική ποίηση, δεν ξεκινά να γράφει *όντας* ερωτευμένος και ορμώμενος από αυτό, σε αντίθεση με τον Προπέρτιο για παράδειγμα, που ξεκινά ήδη από τον πρώτο του στίχο με το όνομα της αγαπημένης του Κυνθίας²¹⁰. Μέχρι το τρίτο ποίημα του πρώτου βιβλίου, ο Οβίδιος δεν θα έχει ένα αντικείμενο να κινεί την έμπνευσή του, και θα εκλιπαρήσει τον Έρωτα να του δώσει. Έχει όλα τα συμπτώματα του έρωτα, όπως για παράδειγμα την αϋπνία, αλλά όχι το ερωτικό αντικείμενο! Κάνει προσπάθειες να μεταπείσει τον μικρό σκανδαλιάρη Γιο της Αφροδίτης, αλλά μάταια, και στο τέλος αποδέχεται τη μοίρα του, να νιώθει δηλαδή τα ερωτικά σκιρτήματα δίχως ακόμη αποδέκτη²¹¹!

Οι *Ερωτες* αντλούν επιρροές από την προγενέστερη Ρωμαϊκή παράδοση όπως αυτή αποτυπώθηκε στις ερωτικές ελεγείες του Γάλλου, του Τίβουλλου και του Προπερτίου²¹². Ειδικά από τον Προπέρτιο, μιμείται το ύφος στις προγραμματικές του

²⁰⁷ McKeown, 1989, 23

²⁰⁸ McKeown, 1989, 22

²⁰⁹ Tarrant, 2010, 26

²¹⁰ Newlands, 2015, 12

²¹¹ Cameron, 1968, 320-21

²¹² Von Albrecht, 2013, 915

ελεγείες 1.1, 2.1 και 3.1, με τις οποίες ανοίγει κάθε βιβλίο της συλλογής²¹³. Ακόμη κι από τον Κάτουλλο αντλεί επιρροές, όχι στην τεχνική, αλλά περισσότερο όσον αφορά τη θεματική²¹⁴, με αυτό να είναι περισσότερο στην παραλλαγή του “*odi et amo*”, το θέμα του ποιήματος 3.11B²¹⁵.

Οι *Ερωτες* όμως, πάνε το είδος ένα βήμα παραπέρα, αγγίζοντας την τελείωση. Παρόλο που μιμείται την παράδοση αυτή των Ελεγειακών, ο Οβίδιος κάνει το είδος ακόμη πιο υποκειμενικό απ’ ότι ήδη ήταν, όντας σχεδόν αποκλειστικά ένα «αυτοβιογραφικό» έργο της ερωτικής ζωής του νεαρού ποιητή με μόλις δυο εξαιρέσεις. Η μια απαντάται το *Am.* 3.9, στην ελεγεία που ο Οβίδιος αφιερώνει στον Τίβουλλο για τον θάνατό του: Περιγράφει τον Έρωτα «να περπατά στη νεκρώσιμη ακολουθία με την φαρέτρα του ανάποδα, το βέλος του σπασμένο, τους πυρσούς του σβησμένους, τα φτερά του να κρέμονται χαμηλά, και τις μπούκλες του λυτές»²¹⁶. Η άλλη, είναι μια εκ εξ αυτών που θα μας απασχολήσουν σ’ αυτή την Π.Ε., η 3.13 που αναφέρεται σε ένα τελετουργικό προς τιμήν της *Juno*, όπου ο ποιητής συνοδεύει την σύζυγό του²¹⁷.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι *Ερωτες* «παίζουν» με κοινότοπα θέματα της ερωτικής ελεγείας όπως η θητεία στον έρωτα (*militia amoris*), ο κλεισμένος έξω από την πόρτα εραστής (*exclusus amator*), ο μεσολαβητής δούλος (*servus, janitor*), τα συμπτώματα της υποταγής στον έρωτα (*servitium amoris*), ο αντίζηλος του έρωτα (*divus amator*), η αποκρουστική προαγωγός (*lena*), η απιστία (*adulterium*), την επιτυχή ερωτική συνεύρεση και τέλος οι εναλλακτικές που έχει ο ποιητής-εραστής ν’ ασχοληθεί με την στρατιωτική θητεία και την πολιτική, ή την ίδια την ποίηση προκειμένου να φθίνει την εικόνα της ερωμένης που αποδεικνύεται ανάξια των προσδοκιών του²¹⁸. Ο Οβίδιος φαίνεται να «παρωδεί» αυτά τα θέματα που βρήκε από τους προκατόχους του και να τους δίνει ακόμη πιο ελαφρύ ύφος, χειριζόμενος άλλοτε κάποιες καταστάσεις με πιο τραχύ πλην χαρούμενο τρόπο και προπάντων με χιούμορ²¹⁹. Και μόνο η εικόνα που μας παρουσιάζει για τον εαυτό του ως σκλάβο του έρωτα να ξαγρυπνά αποκλεισμένος έξω από την κλειστή πόρτα της

²¹³ Morgan, 1977, 2^ο κεφάλαιο.

²¹⁴ Ferguson, 1960, 338

²¹⁵ Ferguson, 1960, 342

²¹⁶ Newlands, 2015, 20

²¹⁷ McKeown, 1989, 13

²¹⁸ Sharrock, 2010, 216

²¹⁹ McKeown, 1989, 14

αγαπημένης, αποτελεί από μόνη της μια παρωδία του πόνου της ερωτικής απόρριψης²²⁰.

Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η θητεία στον έρωτα, η *Militia Amoris*, ήταν η άρνηση του Οβιδίου να ασχοληθεί με τα επικά ιδανικά, την ηρωική ζωή ενός στρατιώτη που μάχεται για την πατρίδα και να αφιερωθεί σε μια άλλη μάχη αναίμακτη. Ο ποιητής μας με το να μιλά για ερωτική θητεία, ισοσταθμίζει τον κοινό στρατιώτη με τον ίδιο τον εραστή. Κι οι δυο τους μάχονται για κάτι, αλλά οι συνθήκες κάθε φορά είναι διαφορετικές, το πεδίο της μάχης είναι διαφορετικό, το έπαθλο είναι διαφορετικό, όπως στηρίζει η Elisabeth Thomas στην μελέτη της²²¹. Ο στρατιώτης του έρωτα μάχεται για την αγάπη της αγαπημένης, σε δυσμενείς συνθήκες γιατί εκείνη τον απορρίπτει «παίζοντάς» το δύσκολη, είτε αποκλεισμένος έξω από την κλειστή της πόρτα, είτε εντός, στο κρεβάτι που γίνεται το νέο πεδίο μάχης. Το έπαθλό του είναι ο έρωτας της αγαπημένης και οι στιγμές που πέρασε μαζί της. Οι δυο στρατιώτες έχουν φυσικά και άλλα κοινά: η ηλικία για την μάχη και τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα φαίνεται συμπίπτει. Και οι δυο για κάτι ξαγρυπνούν, ο μιν στην σκοπιά του στρατοπέδου έξω από την πόρτα του διοικητή του και ο δε έξω από την πόρτα της αγαπημένης του, να καιροφυλακτούν μήπως πλησιάσει κάποιος εχθρός. Και οι δυο πρέπει να υπομένουν μακρά ταξίδια και κακουχίες για να κερδίσουν αυτό που επιθυμούν. Κοινή και για τους δυο μαχητές είναι η απρόσμενη επίθεση, ενώ είναι και οι δυο τους σε μια διαρκή ενεργητικότητα, να μάχονται για θεούς, ο μιν για τον Άρη τον θεό του πολέμου, κι ο δε για την Θεά του Έρωτα, Αφροδίτη. Ο Davis²²² πάει τον παραλληλισμό των μαχητών του πολέμου και των μαχητών του έρωτα ένα βήμα παραπέρα, αναφέροντας ότι πολύ γνωστά ονόματα - κυρίως από τον Τρωικό Κύκλο- πολεμιστών όπως ο Αχιλλέας, ο Έκτορας, ο Αγαμέμνων και ο ίδιος ο Θεός Άρης, ήταν γνωστοί εραστές-πολεμιστές.

Εκτός όμως από στρατιώτης του Έρωτα, ο ελεγεϊακός amator καταλήγει να είναι και διπλά σκλάβος, *servus amator*: όχι μόνο του Φτερωτού Θεού, αλλά και κατ' επέκτασιν της αγαπημένης του. Για να μιλήσουμε με παραδείγματα: ο εραστής στην ελεγεία 1.2 είναι πια άοπλος και πληγωμένος. Ο στρατιωτικός θρίαμβος του έρωτα, συνοδεύεται από μια θεαματική παρέλαση και τη «θυματοποίηση» του ποιητή, που βασανίζεται από το βίαιο χτύπημα του Φτερωτού Θεού που πια τον προτρέπει έντονα

²²⁰ McKeown, 1989, 18

²²¹ Thomas, 1964, 158

²²² Davis P. , 2012, 76

να ερωτευθεί. Ο ποιητής δεν έχει παρά να υποκύψει στις επιταγές του Θεού, και μοναδικό του όπλο σ' αυτό το εγχείρημα της κατάκτησης, είναι το *παρακλαυσίθυρον*. Όταν ο Οβίδιος σαγηνεύεται στην 1.3 από την αγαπημένη του, της υπόσχεται έρωτα και σταθερή σχέση που θα διαπνέεται από *fides*, ενώ εν συνεχεία θα επιχειρήσει να την κάνει διάσημη -και κατ' επέκταση, αθάνατη, με το έργο του, χρησιμοποιώντας κάποια παράδοξα μυθολογικά *exempla*. Είναι πια το θύμα (*praeda*) της ελεγειακής του *puella* και δηλώνει ταπεινός της σκλάβος (*servus amator*)²²³, αποκλίνοντας από την τυπική αντρική ρωμαλεότητα ενός άνδρα της εποχής, που θα έπρεπε να είναι *durus* και αρρενωπός, *virilis*. Η Κόριννα γίνεται πλέον η *domina* της σχέσης που ανθίζει.

Ένα πρότυπο από τους καιρούς της Νέας Κωμωδίας που καιροφυλακτεί μέσα στους *Έρωτες*, είναι ο χαρακτήρας της προαγωγού – *lena* που απαντάται στο *Am.* 1.8. Πρόκειται για την γριά, άσχημη παραμάννα που εξωθεί την ελεγειακή *puella* στην πορνεία, διδάσκοντάς την τέχνη του τυχοδιωκτισμού²²⁴. Η *puella* έτσι, ακούγοντας τις διδαχές της προαγωγού της, δεν θα επιλέξει τον «φτωχό» ποιητή, μα έναν πολύ πιο ευκατάστατο *divus amator*, που θα είναι σε θέση να την συντηρεί και να είναι ο «χορηγός» της²²⁵. Φυσικά ο Οβίδιος δεν ήταν ο μόνος που ενέταξε αυτή την προσωπικότητα μέσα στο έργο του: προηγήθηκαν ο Τίβουλλος και ο Προπέρτιος.

Η μοιχεία είναι ένα θέμα που επανέρχεται διαρκώς μέσα στους *Έρωτες*. Στην ελεγεία 2.9 ο Οβίδιος συστήνει στον σύζυγο της αγαπημένης του να αυξήσει την επιτήρησή του και να περιορίσει τις ελευθερίες που δίνει στην Κόριννα, ώστε να αποφύγει το ενδεχόμενο να βρεθεί με άλλους άνδρες. Παράδοξη διδαχή, αν σκεφτεί κανείς ότι στο τρίτο βιβλίο της συλλογής, και ειδικότερα στην ελεγεία 3.4 ο ίδιος ο Οβίδιος αυτοαναιρείται και εξωθεί τον σύζυγο-σύντροφο της Κόριννας στο να είναι πιο ελαστικός στην επιτήρησή του προς εκείνη, ώστε να μπορεί να έχει την ελευθερία να βγει με άλλους άνδρες. Σ' αυτό προτάσσει την ιδέα ότι όλοι οι άνθρωποι έλκονται από τον απαγορευμένο καρπό και θέλουν να αποκτήσουν αυτό που στερούνται²²⁶. Άρα, συμβουλεύει τον σύζυγο να της επιτρέψει ελευθερίες, ώστε η Κόριννα με αυτόν τον τρόπο να μην έχει ενδιαφέρον να συναντήσει άλλους άνδρες και να τον απατήσει μαζί τους. Και στις δυο περιπτώσεις, χρησιμοποιεί τον ίδιο μύθο για να δικαιολογήσει την αύξηση ή τη μείωση της επαγρύπνησης της συζύγου, με τον μύθο της Ιώς και της

²²³ Curran, 1966, 48

²²⁴ Otis, 1938, 200

²²⁵ Otis, 1938, 203

²²⁶ Greene, 1994, 346

Δανάης, με την προσθήκη στην δεύτερη περίπτωση του παραδείγματος της πλέον πιστής μυθολογικής συζύγου, της Πηνελόπης. Και οι συνθέσεις αυτές προφανώς αποκαλύπτουν τη συμβατικότητα της χρήσης του ερωτικού θέματος ως λογοτεχνικού μοτίβου και όχι ως βιώματος γνήσιου. Προχωρώντας σε μια άλλη παράλληλη οπτική δυο άλλων ελεγειών με θέμα τη μοιχεία, την 3.8 και την 3.12, πραγματεύεται το θέμα της εξαγοράσιμης (*vendibilis*) αγαπημένης που εγκαταλείπει κάθε ηθική αρχή της για έναν πλούσιο αγαπημένο (*divus amator*) που έχει την οικονομική δυνατότητα να την κάνει δική του, και να την κλέψει από τον «φτωχό» (*pauper*) ελεγειακό *amator*²²⁷. Φαίνεται όμως ότι ο ποιητής, δεν ήταν τελείως θύμα μιας μοιχαλίδας αγαπημένης, αλλά μάλιστα κι εκείνος εμμέσως παραδέχεται μοιχεία, όταν στην 2.7 διαψεύδει τις κατηγορίες της Κόριννας για την υποτιθέμενη παράνομη σχέση του με την υπηρέτριά της, αλλά στην 2.8 ζητά από την υπηρέτρια να τον ανταμείψει γι' αυτή την ψευδορκία, άρα είναι κι ο ίδιος μοιχός.

Από τις πρώτες γραμμές του πρώτου (προγραμματικού) ποιήματος του πρώτου βιβλίου, ο Οβίδιος σπεύδει να δικαιολογήσει την επιλογή να γράψει ελεγεία, που στην ουσία δεν ήταν επιλογή, αλλά «θεϊκή παρέμβαση» του Φτερωτού Θεού Έρωτα, που «του έκλεψε έναν μετρικό πόδα» και μετέτρεψε το επικό εξάμετρο σε ελεγειακό δίστιχο, με έναν εξάμετρο κι ένα πεντάμετρο «ορφανό» πλέον στίχο²²⁸. Έτσι, η ενασχόλησή του με την ερωτική ποίηση και τα πάντα γύρω από το σεξ, ξεκίνησε ενώ ο ποιητής μας προσπαθούσε να μιλήσει για τα όπλα (*arma*), αλλά το βέλος του μικρού, σκανδαλιάρη Φτερωτού Θεού τον πέτυχε. Θα έλεγε κανείς πως ήταν μια κατά τα άλλα χιουμοριστική άρνηση να γράψει υψηλή ποίηση, όπως υποστήριξε και η Newlands²²⁹. Η κατεύθυνση-επιλογή του να μην ασχοληθεί -ακόμα- με το έπος, δεν σήμαινε πως ο Οβίδιος δήλωνε ανίκανος να εντυπώσει σ' αυτό και να παραγάγει ένα αξιόλογο έπος, αλλά μάλλον δήλωσε ότι δεν μπορούσε παρά να υποκύψει στην κλίση του προς την ερωτική ποίηση. Με τα προγραμματικά του ποιήματα (1.1, 1.15, 2.1, 2.18, 3.1, 3.15) δικαιολογεί την επιλογή του κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο: πρώτα ακολουθώντας τις διαταγές του Έρωτα κι επειδή αυτή ήταν η κλίση του, επειδή η ερωτική ποίηση είναι κατάλληλη για να κερδίζεις την καρδιά των γυναικών, επειδή έχει όλα τα φόντα για να το κάνει και τέλος, επειδή

²²⁷ Greene, 1994, 348

²²⁸ Tarrant, 2010, 25.

²²⁹ Newlands, 2015, 12

πίστευε πως η ερωτική του ποίηση θα τον καθιέρωνε ποιητικά και θα έμενε στην ιστορία²³⁰ Ήδη απ' την αρχή, αρχίζει να δηλώνει αρκετά σίγουρος για τον εαυτό του και το μέλλον του ως ελεγειακού²³¹ και η ελεγειακή persona που γεννήθηκε με τους *Έρωτες*, σίγουρα του ταίριαζε περισσότερο από κάθε τι άλλο²³². Βλέπει τον εαυτό του ως κάτι παραπάνω από έναν απλό ποιητή που γράφει ελεγείες: συχνά χαρακτηρίζει τον εαυτό του ως *vates*, σαν προφήτη δηλαδή, ενός πολύ συγκεκριμένου θεού, που δεν είναι άλλος από τον Φτερωτό Έρωτα, βλέποντας την ποίησή του ως ιερή, όπως βλέπουμε στην Hejduk²³³.

Στο δεύτερο βιβλίο των *Ερώτων*, πάλι σύμφωνα με τον Von Albrecht²³⁴, έχουμε την κλασική προγραμματική Ελεγεία όπου ο Οβίδιος εξηγεί ξανά -και θα το ξανακάνει και στο τρίτο βιβλίο- το λόγο για τον οποίο γράφει ερωτική ποίηση και παράτησε την όποια απόπειρα έκανε να ασχοληθεί με το έπος, μια *Γιγαντομαχία*. Στην συλλογική μελέτη με επιμελήτριες την C. Fox και την B. Weiden Boyd είδα μια αρκετά ενδιαφέρουσα ερμηνεία του R. Hexter²³⁵ για το πιθανό περιεχόμενο αυτού του χειρόγραφου που δεν είδε ποτέ το φως της δημοσιότητας. Αναφέρεται λοιπόν ότι ο Οβίδιος μπήκε στον πειρασμό να μιλήσει για μια πραγματική «Μάχη Γιγάντων» εκείνη στο Άκτιο, όπου ο Αύγουστος όπως είπαμε, κατατρόπωσε τον Μάρκο Αντώνιο και την Κλεοπάτρα. Ίσως αυτά να ήταν και τα *Caesaris acta* για τα οποία κάνει νύξη στην 3.12, ως ένα θέμα που θα μπορούσε να ασχοληθεί. Δεν μπορούμε παρά να κάνουμε διαρκώς εικασίες. Μέσα στους *Έρωτες* συνολικά, ο Οβίδιος αναφέρεται μόλις σε 20 στίχους στον Αύγουστο, υπάρχει μια αναφορά στους Γερμανικούς Πολέμους, και μια στην λατρεία του Καίσαρα, ενώ καμία άλλη αναφορά δεν γίνεται στην οικογένεια του Αυτοκράτορα²³⁶. Ωστόσο, ακόμα κι αν ορισμένες φορές φαίνεται να αντιτίθεται ή να τον απορρίπτει, δεν μπορούμε να πούμε πως ο Οβίδιος ήταν κατά του Αυγούστου και της Μοναρχίας, μα κάθε άλλο. Ήταν υποστηρικτής της, μολονότι ήθελε τα κείμενά του να επιδέχονται αντίθετης οπτικής, ως κατά του Αυγούστου δηλαδή²³⁷.

²³⁰ Morgan, 1977, κεφ. 2

²³¹ Kenney & Clausen, 2015, 563

²³² McKeown, 1989, 12

²³³ Hejduk, 2009, 46

²³⁴ Von Albrecht, 2013, 901-2

²³⁵ Hexter, 2010,

²³⁶ White, 2002, 10

²³⁷ Davis P., 2012, 11

Περίληπτική Απόδοση Ελεγείων 10-15

3.10 Ερωτική Αποχή λόγω της Γιορτής της Δήμητρας

Η Δέκατη Ελεγεία του Τρίτου Βιβλίου των *Ερώτων*, ξεκινά με την πληροφορία που μας δίνει ο ποιητής ότι βρισκόμαστε εν μέσω των ετήσιων ιερών μυστηρίων για την θεά Δήμητρα, γιορτή που προϋπέθετε τη διατήρηση της αγνότητας των πιστών για 9 μέρες. Έτσι, ο ποιητής μας δεν ξεφεύγει απ' τον κανόνα και βρίσκεται αντιμέτωπος με την ερωτική αποχή της αγαπημένης του Κόριννας, λόγω του αυστηρού εθιμοτυπικού που επιβάλλει ο Εορτασμός των ιερών Κεραλίων (ή Δημητρίων). Ο Οβίδιος κάνει έκκληση στην θεά και προσπαθεί να την καλοπιάνει, τονίζοντας τα χαρακτηριστικά του παρουσιαστικού της (στεφανωμένη με λεπτά στάχια) της καθώς κάνει επίκληση στη συμπόνια της. Η θεά τιμάται με μεγαλοπρέπεια από τους ανθρώπους, αλλά όπως την κατηγορεί ο Οβίδιος, στερεί τις χαρές τους. Περιγράφεται πώς η θεά δίδαξε τους ανθρώπους να οργώνουν και να θερίζουν, σύζευξε τους ταύρους κάτω από τον ζυγό για να βοηθήσουν τους αγρότες. Όμως, οι ευεργεσίες της θεάς, έχουν κι ένα τίμημα. Γίνεται στο σημείο αυτό αναφορά στο μύθο του αποτυχημένου έρωτα της θεάς με τον Ιάσιο²³⁸, την οποία μπορούν να επιβεβαιώσουν οι Κρήτες, που στην πραγματικότητα δεν διακρίνονται για την ειλικρίνειά τους. Μέσα σ' αυτή την παρέμβαση, κάνει άλλη μια παρέμβαση, λέγοντας πως η Κρήτη ήταν το μέρος όπου ανατράφηκε ο Δίας, και συγκεκριμένα στο όρος Ίδη, εκεί ακριβώς όπου η Θεά γνώρισε και ερωτεύτηκε τον Ιάσιο. Ο έρωτας της θεάς έφερε μια περίοδο ευφορίας στην Κρήτη, αλλά μόνο εκεί, επειδή η Θεά δεν είχε περάσει από άλλες περιοχές. Λίγο πριν κλείσει το ποίημα, ο Οβίδιος παραπονιέται λοιπόν στη θεά, ρωτώντας την γιατί είναι τόσο σκληρή και εκδικητική μαζί του, επειδή είχε έναν ατυχή έρωτα κι επειδή ήταν στεναχωρημένη για την αρπαγή της κόρης της Περσεφόνης, και τονίζοντάς της πως μια γιορτή θέλει εύθυμο κλίμα, έρωτα, τραγούδια και κρασί, κι όχι στερήσεις και δυστυχία.

3.11a Προσπάθεια ν' απαλλαγεί από τον έρωτα για την αγαπημένη

Η υπομονή του ποιητή έχει εξαντληθεί από τόσο καιρό που υπομένει τις αμαρτίες της αγαπημένης του, κι έχει φτάσει στο σημείο να μέμφεται τον έρωτα και

²³⁸ McKeown, 1989, 33

να του ζητά να τον εγκαταλείψει. Αισθάνεται ντροπή που έκανε τόση υπομονή και ανέχθηκε όσα ανέχθηκε. Αισθάνεται πως έχει νικήσει τον έρωτα και σύντομα θα φυτρώσουν κέρατα στο κεφάλι του (θα μπορούσε να ληφθεί σαν ένα στοιχείο ότι σιγά σιγά θα εγκαταλείψει το είδος για την τραγωδία;). Στο σημείο αυτό αναρωτιέται αν άξιζε να παραμονεύει τόσο καιρό έξω από την πόρτα της αγαπημένης του με την ελπίδα να τον δεχτεί στην κάμαρά της, αλλά μάταια, κι έτσι ήταν αναγκασμένος να πλαγιάζει σε σκληρό έδαφος, μια συμπεριφορά που δεν ταιριάζει σε άντρα ευγενικής καταγωγής, αλλά σε έναν σκλάβο, όπως και παρομοιάζεται. Ξάφνου, είδε αυτό που κανείς ερωτευμένος δεν θέλει ν' αντικρίσουν τα θαμπωμένα απ' τον έρωτα μάτια του: τον ερωτικό αντίζηλο να βγαίνει αποκαμωμένος από το σπίτι της αγαπημένης του, και να πέσουν ο ένας πάνω στον άλλο! Στο σημείο αυτό, νιώθει τη ντροπή να τον κατακλύζει και θρηνεί, κατηγορώντας την πως δεν εκτίμησε το πόσο προσκολλημένος ήταν σ' αυτήν, που εξευτελίστηκε για να ξαγρυπνά έξω από την πόρτα της και να την προσέχει, που τη συνόδευε στις εξόδους της και πέρναγε παθιασμένες νύχτες μαζί της, αλλά προτίμησε τη συντροφιά κι άλλων ανδρών. Ο έρωτάς του προκάλεσε κι άλλους να ερωτευτούν. Εκείνη του είπε ψέματα, οι θεοί αθέτησαν τις υποσχέσεις τους και δεν πήραν στα σοβαρά τα παθήματά του. Τα πάντα ήταν ένα ψέμα για εκείνον πλέον, τα νεύματα στα συμπόσια, ακόμα κι η αρρώστια της. Όταν έμαθε γι' αυτό, όπως υποστηρίζει, ανησύχησε όπως όλοι οι ερωτευμένοι που νοιάζονται για το έτερον τους ήμισυ κι έσπευσε να δει τι συνέβη, για να δει για άλλη μια φορά κάτι που δεν έπρεπε: την αγαπημένη του υγιής και τον εχθρό της ξανά στο πλευρό της! Αυτή ήταν η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Ο ελεγεσιακός εραστής-ποιητής έχει πληγωθεί, αλλά πρέπει να συγκεντρώσει όλη του την αυτοκυριαρχία για να σηκωθεί στα πόδια του και να σκληρύνει απέναντι σ' αυτό που αγάπησε πιο πολύ και τον έκανε κομμάτια. Δεν τον συγκινούν τα καλοπιάσματά της πια, και της λέει να βρει κάποιον άλλον να κοροϊδεύει, διότι εκείνος πια δεν ήταν ο ανόητος που ήταν στο παρελθόν.

3.11b Συναισθηματική Σύγκρουση

Ο Οβίδιος ταλαντεύεται εδώ ανάμεσα στο μίσος και την αγάπη, με ξεκάθαρη επικράτηση του έρωτα. Είναι πολύ δύσκολο για τον ίδιο να μισήσει ό,τι αγάπησε, μα υπόσχεται να κάνει μια προσπάθεια. Αν αυτή αποτύχει, δεν μπορεί παρά να αγαπά

την γυναίκα που του πήρε το μυαλό, ακούσια, δίχως να το θέλει ή να μπορεί να το καταπολεμήσει. Στο σημείο αυτό, χρησιμοποιεί το παράδειγμα του ταύρου με το ζυγό, ο οποίος δεν τον αγαπά, αλλά αναγκάζεται να τον υπομένει για όσο χρειαστεί. Όσο κι αν ο ποιητής μας προσπαθεί να βάλει μπροστά του τα ελαττώματα του χαρακτήρα και η ανηθικότητα της αγαπημένης του, τόσο τον τραβά πίσω η ομορφιά της και το σώμα της. Έχει φτάσει στο σημείο να μην μπορεί να ζήσει μ' αυτήν αλλά ούτε και χωρίς αυτήν και θα επιθυμούσε να ήταν είτε λιγότερο όμορφη είτε λιγότερο ανήθικη. Τα ήθη όπως υποστηρίζει, δεν βλάπτονται από ένα τόσο ωραίο παρουσιαστικό άλλωστε. Είναι αιχμάλωτός της και αυτό δε χωρά πλέον καμιά αμφιβολία, δεν μπορεί να την βγάλει απ' το μυαλό και την καρδιά του. Οπότε στο σημείο αυτό, στο τέλος του ποιήματος την βάζει στη διαδικασία να διαλέξει είτε την εθελούσια, είτε την ακούσια αγάπη του, γιατί άλλη εναλλακτική δεν φαίνεται να υπάρχει για εκείνον μέχρι στιγμής, πέρα απ' την αγάπη.

3.12 Το τίμημα της δόξας για έναν Ελεγειακό

Μια αμφίσημη ελεγεία, που όπως λέει κι η A.Sharrock²³⁹ «μπλοφάρει στο θέμα της πραγματικότητας». Ο ποιητής ελεεινολογεί τον εαυτό του και διαμαρτύρεται για το ότι η αγαπημένη του εκπορνεύεται εξαιτίας της φήμης που της χάρισε μέσω των εγκωμιαστικών ελεγείων του, ενώ εκείνος ήθελε να την κρατήσει μόνο δική του. Ξεκινά με το να παραπονιέται ότι οι στίχοι του του προκάλεσαν μπελάδες, επειδή εγκωμίασαν την ομορφιά της αγαπημένης και την έκαναν ζηλευτή και για άλλους ερωτικούς αντίζηλους. Η ελεγειακή του *puella* έγινε λοιπόν εξαγοράσιμη, *vendibilis* εξαιτίας του²⁴⁰ σαν να ήταν ο ίδιος ο προαγωγός *leno* της. Ωστόσο, πίσω απ' αυτό κρύβεται ένα πιο βαθύ νόημα, που αφορά την ποίησή του²⁴¹. Η αγαπημένη του λοιπόν «μεταμορφώνεται» στην ποίησή του, κι οι αναγνώστες γίνονται οι ίδιοι εραστές και ερωτικοί αντίζηλοι. Ισχυρίζεται ότι ενώ είχε ευκαιρίες να γράψει για τα κατορθώματα του Αυγούστου και να καταπιαστεί με το έπος, μόνο η Κόριννα κίνησε το ποιητικό του πνεύμα. Εύχεται να τον είχαν εμπνεύσει άλλες Μούσες και να μην τον είχε εγκαταλείψει ο Απόλλωνας στην προσπάθειά του. Ξεκαθαρίζει στο σημείο αυτό πως η ποίηση του δεν είναι παρά ένα προϊόν

²³⁹ Sharrock, 2010, 217

²⁴⁰ Greene, 1994, 348

²⁴¹ McKeown, 1989, 22

μυθοπλασίας και δεν πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη ως αληθινή. Η ποιητική φαντασία μπορεί να δώσει φτερωτά πόδια, φιδίσια κόμη, να κάνει τον Περσέα να πετά με ιπτάμενο ίππο. Μπορεί να μιλά για γίγαντες όπως ο Τιτυός, για τον Κέρβερο, για τον Εγκέλαδο και τα χίλια χέρια του, τις Σειρήνες που μάγεψαν με τα τραγούδια τους ήρωες, για τον Ασκό του Αιόλου, ή για την τιμωρία του Τάνταλου που καταμεσής του πελάγους διψούσε. Μπορεί ακόμη και να μεταμορφώσει και την Νιόβη σε πέτρα, τη Σκύλλα να την φανταστεί ως κλέφτρα και για τιμωρία να την μεταμορφώσει σε θαλάσσιο τέρας και τα πλοία του Αινεία σε Νύμφες²⁴² κ.ά. Επομένως, ο Οβίδιος τονίζει στον αναγνώστη πως δεν πρέπει ποτέ να θεωρεί ως αληθινά γεγονότα όλα όσα διαβάζει, διότι η ευπιστία είναι πολύ βλαβερή και για εκείνους, αλλά και τον ίδιο.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε ότι μάλλον επρόκειτο για μια ελεγεία που προστέθηκε κατά την επανέκδοση των *Ερώτων*, μιας και η αναφορά που γίνεται στα βιβλιαράκια του ποιητή που εκπορνεύουν την αγαπημένη, αναφέρεται ξεκάθαρα στην δόξα που απέκτησε *αφού* εξέδωσε την πρώτη έκδοση²⁴³.

3.13 Στην γιορτή της Ήρας με την σύζυγο

Στην έναρξη αυτής της ελεγείας, έχουμε ίσως τη μοναδική αναφορά στην οικογενειακή κατάσταση του Οβιδίου, καθώς ο ίδιος όπως μας λέει, παραβρέθηκε μαζί με τη σύζυγό του στην γιορτή της Θεάς Ήρας, στον τόπο καταγωγής της συμβίας του, στους Φαλέριους. Ο ποιητής σ' αυτή την ελεγεία δεν είναι πια ο ξεδιάντροπος εραστής που τρέχει πίσω από μια ανάξια αγαπημένη, αλλά ένας ώριμος παντρεμένος σύζυγος που ακολουθεί την γυναίκα του στην άσκηση των θρησκευτικών της καθηκόντων ως πιστή²⁴⁴. Σύμφωνα με τον Davis²⁴⁵, τείνει πλέον περισσότερο προς τις επιταγές της Αυγούστειας ιδεολογίας που ήθελε τους επιφανείς άνδρες όπως εκείνος, παντρεμένους και καθωσπρέπει, καμία σχέση δηλαδή με όσα έχει διαβάσει ο αναγνώστης πρότερα στους *Ερωτες*. Έτσι λοιπόν, πηγαίνοντας στους Φαλέριους, παρατηρεί τις ετοιμασίες για την ιερή τελετή της θεάς Ήρας,

²⁴² McKeown, 1989, 80

²⁴³ McKeown, 1989, 81

²⁴⁴ Harrison, 2010, 119

²⁴⁵ Davis P. J., 1999, 448

Προστάτιδας του Γάμου και της Οικογένειας, που στο πρόγραμμα περιείχαν αγώνες με πολλούς συμμετέχοντες και θυσίες με ντόπια σφάγια. Κοντά στο σημείο της τελετής μάλλον υπήρχε κάποιο δάσος που έκρυβε κάτι το θείο εντός του. Ο κόσμος κάνει δεήσεις μπροστά από έναν βωμό που φτιάχτηκε πάρα πολύ παλιά, όπως μας λέει ο Οβίδιος, κι από κει περνά η εορταστική πομπή λουσμένη από τις επευφημίες των παρόντων, με λευκές αγελάδες, μοσχαρακια που είναι τόσο ανυποψίαστα για το τι τους επιφυλάσσει η μοίρα τους, και άλλα ταπεινά σφάγια, όπως ένα μικρό γουρουνάκι. Όμως, πέρα απ' όλα αυτά, υπάρχει και μια κατσίκα, που αποτελεί το σημαντικότερο απ' όλα τα σφάγια εξαιτίας της κακής «σχέσης» της με τη θεά, που, αφού την εντόπισε, όρισε να δίνεται ως έπαθλο στον κυνηγό που θα της προκαλέσει το θανάσιμο τραύμα. Οι ιέρειες κι οι ακόλουθοι της θεάς κάνουν λοιπόν τις ετοιμασίες της πομπής, στρώνοντας το δρόμο με ένα απαλό ύφασμα, στολίζουν τα μαλλιά νεαρών κοριτσιών με χρυσό και πολύτιμους λίθους, ενώ είναι ντυμένες με ελληνικού τύπου υφάσματα. Όλοι σκύβουν το κεφάλι όταν η θεά εμφανίζεται και ακολουθείται από τις ιέρειες και τους πιστούς της. Στο σημείο αυτό ο Οβίδιος κλείνει το ποίημα μιλώντας για τις ρίζες του εθίμου αυτού, που προέρχεται από το Άργος και ξεκίνησε όταν ο Άλαισος, σύντροφος του Αγαμέμνονα -και μετέπειτα ιδρυτής των Φαλέρων²⁴⁶- διέφυγε μετά τον φόνο του τελευταίου στην Ιταλία και έφερε τα Ηραία στο νέο του λαό.

3.14 Απιστία και διακριτικότητα

Η προτελευταία ελεγεία των *Ερώτων* είναι και η τελευταία στην οποία ο Οβίδιος απευθύνεται στην αγαπημένη του Κόριννα. Σκοπός αυτής της ελεγείας ήταν να παροτρύνει την άπιστη Κόριννα να κρατήσει μυστικές τις συνενυρέσεις της με άλλους άνδρες και να μάθει την τέχνη της διακριτικότητας²⁴⁷. Σε μια απεγνωσμένη του προσπάθεια να γλιτώσει από τον πόνο του έρωτα που κατρακυλά προς το ναδίρ, ο ποιητής μας ξεκινά την 14^η ελεγεία ξέροντας ότι είναι ανώφελο να ελπίζει πως θα του είναι πιστή, κι έτσι την ικετεύει από τον πρώτο κιόλας στίχο να προσποιηθεί έστω πως είναι. Προτιμά να μην βλέπει την αλήθεια και να μην ξέρει ότι η αγαπημένη του

²⁴⁶ Green, 1982, 335

²⁴⁷ Sharrock, 2010, 218

είναι μια άπιστη ερωμένη των πολλών²⁴⁸. Μια ομολογημένη αμαρτία (*culpa professa*), της λέει, είναι αυτό που αμαυρώνει την καλή φήμη της και θα την κάνει διαβόητη, διάσημη δηλαδή με την κακή έννοια (*famosam*). Ακόμη και μια κοινή πόρνη, συνεχίζει, ξέρει πώς να κλειδώνει την πόρτα και να κρατά μακριά τα αδιάκριτα βλέμματα όταν έχει στην κάμαρα της τον πελάτη της. Η ελεγειακή του αγαπημένη όμως, όχι μόνο δεν κρύβει τις αμαρτίες της, αλλά τις μοιράζεται κιόλας με τους ίδιους της τους επικριτές! Την παρακαλεί να κρατήσει τις αμαρτίες της εντός από την κρεβατοκάμαρά της, και βγαίνοντας να παριστάνει την αγνή, κρύβοντας τα ερωτικά σημάδια απ' το λαιμό της, φτιάχνοντας τα ανακατεμένα της μαλλιά από την ερωτική «πάλη». Είναι απεγνωσμένος και προτιμά να εθελotuφλεί και να είναι εύπιστος, γιατί το να γνωρίζει την αλήθεια τον πονά, βλέποντάς την να ανταλλάσσει γράμματα με τους εραστές της, ή να βλέπει το κρεβάτι της να έχει ανακατωθεί από άλλον άνδρα. Σπαράζει και την εκλιπαρεί να τον λυπηθεί, γιατί νιώθει να πεθαίνει σε κάθε ομολογία της Κόριννας ότι τον απάτησε. Δηλώνει όμως ανήμπορος μπροστά σ' αυτό το δράμα το οποίο ζει, καθώς δεν μπορεί να πάψει να την αγαπά και προτιμά τον θάνατο. Διαβεβαιώνει την καλή του ότι δεν θα προχωρήσει σε καμία έρευνα για τα πεπραγμένα της, ούτε θα την ακολουθήσει για να μάθει τι θα διαπράξει στη συνέχεια και θα προτιμήσει να μείνει μέσα στην ασφάλεια της άγνοιας, ενώ αν πάρει κάτι το μάτι του, εκείνη θα πρέπει να αρνηθεί ότι συνέβη κι αυτός υπόσχεται να το πιστέψει²⁴⁹.

3.15 Αποχαιρετισμός της ελεγγείας

Η κατακλείδα της συλλογής, στην οποία ο ποιητής αποχαιρετά - όχι όμως για πολύ, απ' ό,τι φάνηκε στην εργογραφία του - το αγαπημένο του απόλεμο (*imbellis*) ελεγειακό δίστιχο, επειδή ο κερασφόρος Βάκχος, τον έπληξε με έναν βαρύτερο θύρσο και τον κάλεσε να γράψει κάτι πιο μεγαλειώδες, που δεν ήταν άλλο από την χαμένη του τραγωδία, *Medea*²⁵⁰. Καλεί τη θεά Αφροδίτη, την μητέρα των τρυφερών του Ερώτων όπως την αποκαλεί, να βρει άλλον ποιητή για να συνεχίσει το είδος²⁵¹. Ωστόσο, οφείλει να τονίσει πως δεν αποτέλεσαν ντροπή για τον ίδιο οι απολαύσεις

²⁴⁸ Morwood, Ross, Heyworth, & Lui, 2011, 27 κ.ε.

²⁴⁹ Morwood, Ross, Heyworth, & Lui, 2011, 31-2

²⁵⁰ Tarrant, 2010, 24

²⁵¹ Harrison, 2010, 118

που βίωσε όντας ερωτευμένος. Συνεχίζοντας, λέει πολύ ξεκάθαρα ότι φιλοδοξεί να είναι για την Σουλμόνα με το τέλος των ελεγείων του, ό,τι ήταν ο Κάτουλλος για τη Βερόνα και ο Βιργίλιος για την Μάντοβα, δηλαδή δόξα και τιμή. Στο σημείο αυτό κάνει μια αναφορά και στην ευγενική του καταγωγή και στο γεγονός ότι απέρριψε μια καριέρα Ιππέα επειδή του ήταν αποκρουστική η ιδέα της δίνης του πολέμου κι επειδή προτίμησε να γίνει η δόξα του λαού των Πελιγνών μέσω της ποίησής του. Εν συνεχεία, αναφέρεται στην πόλη του και το γεγονός ότι, παρά το μικρό μέγεθός της, είχε καταφέρει να αντισταθεί σε ένα μεγάλο εχθρό, στην Ρώμη, κατά τον Συμμαχικό Πόλεμο (91-88 π.Χ.) και να διατηρήσει την ελευθερία της. Έτσι, όταν πια ο ποιητής θα έχει φύγει απ' τη ζωή, εκτός από αυτή τη μεγάλη της νίκη ενάντια στην Ρώμη, θα έχει να υπερηφανεύεται που ανέθρεψε στα σπλάχνα της έναν τόσο σημαντικό ποιητή. Έστερα, απευθύνεται στον σκανδαλιάρη αλλά ευγενή Φτερωτό θεό Έρωτα και την ευγενή μητέρα του, Αφροδίτη, παρακαλώντας τον να τον απαλλάξουν απ' τον καθήκον να γράφει ελεγείες, γιατί η σχέση του με την ελεγειακή του αγαπημένη έφτασε στο τέλος της, κι έτσι δεν έχει πια θέμα να κινεί την έμπνευσή του. Η μανία με την οποία τον έπληξε ο Βάκχος, τον καλεί έντονα να πάρει άλλα μονοπάτια, να πατήσει σε μια άλλη περιοχή με μεγαλύτερα άλογα και να ακολουθήσει το πεπρωμένο του. Δίνει το ύστατο χαίρε στις ειρηνικές του ελεγείες, αποχαιρετά την καλή του Μούσα που ζητά τις ηδονές, και δηλώνει σίγουρος πως το έργο του θα επιζήσει ακόμη κι όταν αυτός θα έχει πια χαθεί.

B. KEIMENO

Publii Ovidi Nasonis- *AMORES*,

Liber III, Elegiae X-XV

ELEGIA X

Annua venerunt Cerealis tempora sacri;
 secubat in vacuo sola puella toro.
flava Ceres, tenues spicis redimita capillos,
 cur inhibes sacris commoda nostra tuis?
Te, dea, munificam gentes, ubi quaeque, loquuntur,
 nec minus humanis invidet ulla bonis.
ante nec hirsuti torrebant farra coloni,
 nec notum terris area nomen erat,
sed glandem quercus, oracula prima, ferebant;
 haec erat et teneri caespitis herba cibus.
prima Ceres docuit turgescere semen in agris
 falce coloratas subsecuitque comas;
prima iugis tauros supponere colla coegit,
 et veterem curvo dente revellit humum.
Hanc quisquam lacrimis laetari credit amantum
 et bene tormentis secubituque coli?
nec tamen est, quamvis agros amet illa feraces,
 rustica nec viduum pectus amoris habet.
Cretes erunt testes — nec fingunt omnia Cretes.
 Crete nutrito terra superba Iove.
illic, sideream mundi qui temperat arcem,
 exiguus tenero lac bibit ore puer.
Magna fides testi: testis laudatur alumno.
 fassuram Cererem crimina nostra puto.
viderat Iasium Cretaea diva sub Ida
 figentem certa terga ferina manu.
vidit, et ut tenerae flammam rapuere medullae,
 hinc pudor, ex illa parte trahebat amor.
victus amore pudor; sulcos arere videres
 et sata cum minima parte redire sui.
cum bene iactati pulsarant arva ligones,
 ruperat et duram vomer aduncus humum,

seminaque in latos ierant aequaliter agros,
 inrita decepti vota colentis erant.
diva potens frugum silvis cessabat in altis;
 deciderant longae spicea sarta comae.
sola fuit Crete fecundo fertilis anno;
 omnia, qua tulerat se dea, messis erat;
ipsa, locus nemorum, canebat frugibus Ide,
 et ferus in silva farra metebat aper.
optavit Minos similes sibi legifer annos;
 optasset, Cereris longus ut esset amor.
Quod tibi secubitus tristes, dea flava, fuissent,
 hoc cogor sacris nunc ego ferre tuis?
cur ego sim tristis, cum sit tibi nata reperta
 regnaque quam Iuno sorte minore regat?
festa dies Veneremque vocat cantusque merumque;
 haec decet ad dominos munera ferre deos.

ELEGIA XIa

Multa diuque tuli; vitiis patientia victa est;
 cede fatigato pectore, turpis amor!
scilicet adserui iam me fugique catenas,
 et quae non puduit ferre, tulisse pudet.
vicinus et domitum pedibus calcamus amorem;
 venerunt capiti cornua sera meo.
perfer et obdura! dolor hic tibi proderit olim;
 saepe tulit lassus sucus amarus opem.
Ergo ego sustinui, foribus tam saepe repulsus,
 ingenuum dura ponere corpus humo?
ergo ego nescio cui, quem tu complexa tenebas,
 excubui clausam servus ut ante domum?
vidi, cum foribus lassus prodiret amator,
 invalidum referens emeritumque latus;

hoc tamen est levius, quam quod sum visus ab illo —
 eveniat nostris hostibus ille pudor!
Quando ego non fixus lateri patienter adhaesi,
 ipse tuus custos, ipse vir, ipse comes?
scilicet et populo per me comitata placebas;
 causa fuit multis noster amoris amor.
turpia quid referam vanae mendacia linguae
 et periuratos in mea damna deos?
quid iuvenum tacitos inter convivia nutus
 verbaque conpositis dissimulata notis?
dicta erat aegra mihi — praeceps amensque cucurri;
 veni, et rivali non erat aegra meo!
His et quae taceo duravi saepe ferendis;
 quaere alium pro me, qui queat ista pati.
iam mea votiva puppis redimita corona
 lenta tumescentes aequoris audit aquas.
desine blanditias et verba, potentia quondam,
 perdere — non ego nunc stultus, ut ante fui!

ELEGIA XIb

Luctantur pectusque leve in contraria tendunt
 hac amor hac odium, sed, puto, vincit amor.
odero, si potero; si non, invitus amabo.
 nec iuga taurus amat; quae tamen odit, habet.
nequitiam fugio — fugientem forma reducit;
 aversor morum crimina — corpus amo.
sic ego nec sine te nec tecum vivere possum,
 et videor voti nescius esse mei.
aut formosa fores minus, aut minus inproba, vellem;
 non facit ad mores tam bona forma malos.
facta merent odium, facies exorat amorem —
 me miserum, vitiis plus valet illa suis!
Parce, per o lecti socialia iura, per omnis

qui dant fallendos se tibi saepe deos,
perque tuam faciem, magni mihi numinis instar,
perque tuos oculos, qui rapuere meos!
quidquid eris, mea semper eris; tu selige tantum,
me quoque velle velis, anne coactus amem!
lintea dem potius ventisque ferentibus utar,
ut, quam, si nolim, cogar amare, velim.

ELEGIA XII

Quis fuit ille dies, quo tristia semper amanti
omina non albae concinuistis aves?
quodve putem sidus nostris occurrere fatis,
quosve deos in me bella movere querar?
quae modo dicta mea est, quam coepi solus amare,
cum multis vereor ne sit habenda mihi.
Fallimur, an nostris innotuit illa libellis?
sic erit — ingenio prostitit illa meo.
et merito! quid enim formae praeconia feci?
vendibilis culpa facta puella mea est.
me lenone placet, duce me perductus amator,
ianua per nostras est adaperta manus.
An prosint, dubium, nocuerunt carmina semper;
invidiae nostris illa fuere bonis.
cum Thebae, cum Troia foret, cum Caesaris acta,
ingenium movit sola Corinna meum.
aversis utinam tetigissem carmina Musis,
Phoebus et inceptum destituisset opus!
Nec tamen ut testes mos est audire poetas;
malueram verbis pondus abesse meis.
per nos Scylla patri caros furata capillos
pube premit rabidos inguinibusque canes;
nos pedibus pinnae dedimus, nos crinibus angues;

victor Abantiades alite fertur equo.
idem per spatium Tityon porreximus ingens,
et tria vipereo fecimus ora cani;
fecimus Enceladon iaculantem mille lacertis,
ambiguae captos virginis ore viros.
Aeolios Ithacis inclusimus utribus Euros;
proditor in medio Tantalus amne sitit.
de Niobe silicem, de virgine fecimus ursam.
concinit Odrysium Cecropis ales Ityn;
Iuppiter aut in aves aut se transformat in aurum
aut secat inposita virgine taurus aquas.
Protea quid referam Thebanaque semina, dentes;
qui vomerent flammis ore, fuisse boves;
flere genis electra tuas, Auriga, sorores;
quaeque rates fuerint, nunc maris esse deas;
aversumque diem mensis furialibus Atrei,
duraque percussam saxa secuta lyram?
Exit in immensum fecunda licentia vatū,
obligat historica nec sua verba fide.
et mea debuerat falso laudata videri
femina; credulitas nunc mihi vestra nocet.

ELEGIA XIII

Cum mihi pomiferis coniunx foret orta Faliscis,
moenia contigimus victa, Camille, tibi.
casta sacerdotes Iunoni festa parabant
et celebres ludos indigenamque bovem;
grande morae pretium ritus cognoscere, quamvis
difficilis clivis huc via praebet iter.
Stat vetus et densa praenubilis arbore lucus;
adspice — concedas numen inesse loco.
accipit ara preces votivaque tura piorum —
ara per antiquas facta sine arte manus.

hinc, ubi praesonuit sollemni tibia cantu,
it per velatas annua pompa vias;
ducuntur niveae populo plaudente iuvencae,
quas aluit campis herba Falisca suis,
et vituli nondum metuenda fronte minaces,
et minor ex humili victima porcus hara,
duxque gregis cornu per tempora dura recurvo.
invisa est dominae sola capella deae;
illius indicio silvis inventa sub altis
dicitur inceptam destituisse fugam.
nunc quoque per pueros iaculis incessitur index
et pretium auctori vulneris ipsa datur.
Qua ventura dea est, iuvenes timidaeque puellae
praeerrunt latas veste iacente vias.
virginei crines auro gemmaque premuntur,
et tegit auratos palla superba pedes;
more patrum Graio velatae vestibis albis
tradita supposito vertice sacra ferunt.
ora favent populi tum cum venit aurea pompa,
ipsa sacerdotes subsequiturque suas.
Argiva est pompae facies; Agamemnone caeso
et scelus et patrias fugit Halaesus opes
iamque pererratis profugus terraque fretoque
moenia felici condidit alta manu.
ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos.
sint mihi, sint populo semper amica suo!

ELEGIA XIV

Non ego, ne pecces, cum sis formosa, recuso,
sed ne sit misero scire necesse mihi;
nec te nostra iubet fieri censura pudicam,
sed tamen, ut temptes dissimulare, rogat.

non peccat, quaecumque potest peccasse negare,
solaque famosam culpa professa facit.
quis furor est, quae nocte latent, in luce fateri,
et quae clam facias facta referre palam?
ignoto meretrix corpus iunctura Quiriti
opposita populum summovet ante sera;
tu tua prostitues famae peccata sinistrae
commissi perages indiciumque tui?
sit tibi mens melior, saltemve imitare pudicas,
teque probam, quamvis non eris, esse putem.
quae facis, haec facito; tantum fecisse negato,
nec pudeat coram verba modesta loqui!
Est qui nequitiam locus exigat; omnibus illum
deliciis inple, stet procul inde pudor!
hinc simul exieris, lascivia protinus omnis
absit, et in lecto crimina pone tuo.
illic nec tunicam tibi sit posuisse pudori
nec femori inpositum sustinuisse femur;
illic purpureis condatur lingua labellis,
inque modos Venerem mille figuret amor;
illic nec voces nec verba iuvantia cessent,
spondaque lasciva mobilitate tremat!
indue cum tunicis metuentem crimina vultum,
et pudor obscenum diffiteatur opus;
da populo, da verba mihi; sine nescius errem,
et liceat stulta credulitate frui!
Cur totiens video mitti recipique tabellas?
cur pressus prior est interiorque torus?
cur plus quam somno turbatos esse capillos
collaque conspicio dentis habere notam?
tantum non oculos crimen deducis ad ipsos;
si dubitas famae parcere, parce mihi!
mens abit et morior quotiens peccasse fateris,
perque meos artus frigida gutta fluit.

tunc amo, tunc odi frustra quod amare necesse est;
tunc ego, sed tecum, mortuus esse velim!
Nil equidem inquiram, nec quae celare parabis
insequar, et falli muneris instar erit.
si tamen in media deprensa tenebere culpa,
et fuerint oculis probra videnda meis,
quae bene visa mihi fuerint, bene visa negato —
concedent verbis lumina nostra tuis.
prona tibi vinci cupientem vincere palma est,
sit modo 'non feci!' dicere lingua memor.
cum tibi contingat verbis superare duobus,
etsi non causa, iudice vince tuo!

ELEGIA XV

Quaere novum vatem, tenerorum mater Amorum!
raditur hic elegis ultima meta meis;
quos ego composui, Paeligni ruris alumnus —
nec me deliciae dedecuerunt meae —
siquid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
non modo militiae turbine factus eques.
Mantua Vergilio, gaudet Verona Catullo;
Paelignae dicar gloria gentis ego,
quam sua libertas ad honesta coegerat arma,
cum timuit socias anxia Roma manus.
atque aliquis spectans hospes Sulmonis aquosi
moenia, quae campi iugera pauca tenent,
'Quae tantum' dicat 'potuistis ferre poetam,
quantulacumque estis, vos ego magna voco.'
Culte puer puerique parens Amathusia culti.
aurea de campo vellite signa meo!
corniger increpuit thyrsos graviores Lyaeus:
pulsanda est magnis area maior equis.

inbelles elegi, genialis Musa, valete,
post mea mansurum fata superstes opus.

Γ. Μετάφραση

Πόπλιος Οβίδιος Νάσων - Έρωτες,

Βιβλίο 3ο, Ελεγείες 10-15

Ελεγεία Δέκατη : Ερωτική Αποχή λόγω της Γιορτής της Δήμητρας

Έρχονται λοιπόν οι ετήσιοι καιροί των ιερών Δημητρίων
Κι η κοπέλα μου ξαπλώνει μόνη στο αδειανό κρεβάτι
Ω ξανθή Δήμητρα, με τα λεπτά μαλλιά σου στεφανωμένα με στάχια,
Γιατί εμποδίζεις τις χαρές μας με τα μυστήριά σου;
Κι όμως, εσένα Θεά, σε εγκωμιάζουν οι άνθρωποι για τη μεγαλοδωρία σου 5
Αλλά κανείς άλλος (θεός) δεν είναι τόσο επίφθονος προς τους ανθρώπους
για τα αγαθά τους.
Προηγουμένως, οι άξεστοι αγρότες δεν ξήραιναν το σιτάρι
και το όνομα «αλώνι» δεν ήταν γνωστό πάνω στη γη.
Αλλά οι βελανιδιές, οι πρώτοι χρησμοί, έφερναν βελανίδι.
Το τρυφερό αυτό βότανο στο χλωρό έδαφος είναι η τροφή μας. 10
Πρώτη η Δήμητρα τους δίδαξε να μεγαλώνουν στους αγρούς τους καρπούς
Και να κόβουν με δρεπάνι τις χρωματιστές κόμες των φυτών.
Πρώτη υποχρέωσε τους ταύρους να συναχθούν κάτω από το ζυγό
Και με κυρτό άροτρο απέσπασε τη γηραιά γη.
Κάποιος θα πιστέψει ότι αυτή χαίρεται για τα δάκρια των εραστών 15
και δίκαια τιμάται με το βασανιστήριο του ανέραστου κρεβατιού;
Δεν είναι άξεστη εκείνη όμως ακόμα κι αν αγαπά τους εύφορους αγρούς
Μήτε η καρδιά της είναι στερημένη από έρωτα.
Οι Κρήτες θα είναι οι μάρτυρες- και οι Κρήτες δεν επινοούν τίποτα.
Η Κρήτη είναι υπερήφανη που ανέθρεψε τον Δία. 20
Εκεί, (ο Δίας) που κυβερνά την λαμπρή κορυφή του κόσμου,
(όταν ήταν) μικρό παιδί ήπιε γάλα με τρυφερά χείλη.
Μεγάλη η πίστη στον μάρτυρα: εγγυάται από τον τρόφιμο.
Νομίζω πως η Δήμητρα θα μας ομολογήσει ένα έγκλημα.
Πάνω στο Κρητικό όρος Ίδη, η Θεά αντίκρισε τον Ιάσιο, 25
ενώ με βέβαιο χέρι να διαπερνούσε τα νώτα άγριων θηρίων.
Τον είδε και ευθύς, η φλόγα του έρωτα την τύλιξε ως το μεδούλι.
Από μια μεριά η ντροπή, από την άλλη την τραβούσε ο έρωτας.
Η ντροπή νικήθηκε από τον έρωτα: θα έβλεπες να είναι ξηρά τ' αυλάκια
και τα σπαρτά με το πιο μικρό τους μέρος να υπαναχωρεί. 30

Ὑστερα, ὁμορφα ενοχλούσαν την σκαλισμένη γη τα αλαζονικά σκαλιστήρια,
 Και η γαμψή αιχμή είχε καταστρέψει το τραχύ έδαφος,
 Κι οι καρποί μεγάλωναν ομαλά σε πλατιούς αγρούς,
 Οι αγρότες είχαν απογοητευτεί από τις ανώφελες ευχές.
 Η ισχυρή θεά καθυστερούσε τους καρπούς στα ψηλά τα δέντρα, 35
 Κι η κορώνα από τη μακριά σταχύνη κόμη της είχε πέσει.
 Μόνη η Κρήτη η καρποφόρα, γνώρισε ένα εύκαρπο έτος.
 Όπου κι αν πήγαινε η θεά, θερισμός γινόταν.
 Η ίδια η Ίδη, δασώδης τόπος, ήταν υπόλευκη από τους καρπούς,
 Και άγριος κάπρος θέριζε τα στάχια στο δάσος. 40
 Προσευχόταν ο δίκαιος Μίνωας να έχει ὅμοια χρονιά με εκείνη.
 Θα έπρεπε να είχε ευχηθεί ο έρωτας της Δήμητρας να ήταν μακραίωνος.
 Επειδή για σένα, Ξανθή Θεά, ήταν ανιαρό το ερωτικό κρεβάτι,
 Είμαι εγώ τώρα αναγκασμένος να υποφέρω τις ιερές τελετές σου;
 Γιατί εγώ να είμαι θλιμμένος, ὥσπου να βρεθεί ξανά η θυγατέρα σου 45
 και να κυβερνά το βασίλειο δεύτερη μετά την Ήρα;
 Η μέρα της γιορτής καλεί την Αφροδίτη, τις ωδές και τον άκρατο οίνο.
 Αυτά τα δώρα πρέπει να φέρνουμε στους Κυρίους μας, τους Θεούς.

Λεξιλόγιο

annuus-a-um = ετήσιος	Torus/um -i = κρεβάτι
venio – veni – venitum – venire ⁴ = έρχομαι	puella -ae = κοπέλα
Cerealis-e = Κερεάλιος, ο, η Δημήτριος	solus – a -um = μόνος, μοναχικός, μοναδικός
Tempus – temporis = καιρός, εποχή, στιγμή, ώρα, ευκαιρία...	Flavus-a-um = ξανθός
sacer-cra -crum = ιερός, σεμνός, σεβαστός	Ceres -eris = Δήμητρα
Secubo- ui -itum- are ¹ = ξαπλώνω, κοιμάμαι	tenuis – e = λεπτός
In = σε	spica-ae = στάχι
Vacuus – a -um = κενός, αδειανός	redimitus – a -um = στεφανωμένος
	capillus -i = μαλλί, κόμη
	cur = γιατί;
	inhibeo -ui-itum-ere ² = ανακόπτω, αποτρέπω, σταματώ

commodum -i = αγαθό, συμφέρον
 noster-stra-strum = δικός μας και δικός μου
 tuus-a-um = δικός σου
 te = εσένα
 dea-ae = θεά
 munificus-a-um > munifico-are1
 =τιμώ, εγκωμιάζω, δοξάζω
 gens-ntis = άνθρωπος, λαός, όχλος
 ubi = πού; όπου, εκεί, όταν
 quisque - quaeque- quidque = καθένας
 loquor - locutus sum- loqui3 =
 αποκαλώ, λέω
 nec = ούτε, όχι, δεν, μήτε
 minus = λιγότερο > parum – minus -
 minime
 humanus -I = άνθρωπος
 invideo -i-sum-ere2 = φθονώ, ζηλεύω
 ullus-a-um =αυτός
 bonus-a-um= καλός, αγαθός
 ante = πριν, προηγουμένως
 hirsutus-a-um=τραχύς, άξεστος
 torreo-ui-tostum-ere2= ξηραίνω
 far-farris = χοντρό αλεύρι
 colonus-i = αγρότης
 notus – a -um = γνωστός, γνώριμος
 terra-ae = γη
 area-ae = περιοχή, αλώνι
 nomen-inis = όνομα
 sum-fui-esse =είμαι
 sed = αλλά
 glans-ndis = βελανίδι/βάλανος
 quercus-us = δρυς

oraculum-i = μαντείο/χρησμός
 primus-a-um = πρώτος
 ferro-tuli-latum-ferre = φέρω,
 βαστάω...
 hic-haec-hoc = αυτός
 et = και
 tener-era-erum = τρυφερός, μαλακός,
 απαλός, λεπτός, νεαρός
 caespes-itis = χλόη
 herba-ae = χορτάρι, βότανο
 cibus-i = φαγητό, έδεσμα, τροφή
 doceo-ui-ctum-ere2 =διδάσκω,
 εκπαιδεύω
 turgesco-ere3 = πρήζομαι, μεγαλώνω,
 ωριμάζω
 semen-inis = καρπός, σπέρμα, γόνος
 ager-agri = αγρός
 falx-lcis = σκαλιστήρι
 coloratus-a-um = χρωματισμένος
 coma-ae = κόμη
 subseco-ui-itum-ere3 = κόβω
 jugum-i = ζυγός
 Taurus-I = ταύρος
 suppono-posui- itum-ere = υποβάλλω
 collum-i = λαιμός
 cogo-coegi-coactum-cogere3 =
 συνάγω
 vetus-eris = παλαιός, αρχαίος
 curvus-a-um =κυρτός
 dens-ntis = δόντι
 revello-velli/vulsi-vulsum-ere =
 αποσπώ
 humu-i =γη

quisquam-quaequam-quidquam = κάποιος
 lacrima-ae = δάκρυ
 laetor-laetatus sum-laetari = χαίρομαι
 credo-idi-itum-ere = πιστεύω
 amans-ntis = εραστής, αγαπημένος
 bene = καλώς, >Melius, optime
 tormens-ntis = βασανιστήριο
 colo-ui-cultum-ere3 = επιμελούμαι, λατρεύω
 tamen = όμως
 quamvis = όσο θέλει (επιρρηματική χρήση)
 amo-avi-atum-are1 = αγαπώ
 ille-a-ud= αυτός
 ferax-acis = εύφορος, καρποφόρος, πλούσιος
 rusticus-a-um = αγροίκος, απαίδευτος, χωρικός
 viduus-a-um = στερημένος
 pectus-oris = καρδιά
 amor-oris = αγάπη, έρωτας
 habeo-ui-itum-ere = έχω (και τα σύνθετα)
 Cretes-is = Κρήτης, Κρητικός
 testes-is= μάρτυρας
 fingo-nxi-nctum-ere3= φαντάζομαι, επινοώ, ψεύδομαι
 nutritus-a-um > nutria-ivi/ii-itum-ire4 = αναθρέφω
 superbus-a-um = υπερήφανος
 Jovis-is = Δίας
 illic = εκεί

sidereus-a-um = αιθέριος, θείος, λαμπρός, έξοχος, υπέροχος
 mundus-i = κόσμος, γη, σύμπαν
 qui-quae-quod = ο οποίος, α, ο
 tempero-avi-atum-are1 = διοικώ, κυβερνώ
 arx-arcis = ακρόπολη, άκρη, κορυφή
 exiguus-a-um =ακαριαίος, βραχύς, μικρός
 lac -ctis = γάλα
 bibo-bibi -ere3 =πίνω
 os-oris = στόμα, χείλη, πρόσωπο
 puer-eri = παιδί
 magnus-a-um =μεγάλος
 fides-ei = πίστη
 laudor-atus sum-ari1= επαινούμαι, εγκωμιάζομαι, ονομάζομαι, καλούμαι
 alumnus-i= τρόφιμος, παιδί
 fassurus-a-um > fateor -fassus sum-fateri2 =ομολογώ
 crimen-inis= αμαρτία, έγκλημα
 puto-avi-atum-are1 = νομίζω, θεωρώ
 video-i-sum-ere2 = βλέπω, κατανοώ, γνωρίζω, θεωρώ
 Iasius-ii = Ιάσιος
 Cretaeus-a-um =Κρητικός-ή-ο
 sub = υπό, κάτω
 Ida-ae = το όρος Ίδη (στην Κρήτη)
 figens-ntis > figo-xi-ctum-ere3 = μπήγω
 certus-a-um = βέβαιος, ρητός, ορισμένος
 terga-orum = νώτα
 ferinus-a-um = θηριώδης

manus-us = χέρι, εξουσία
 ut = ώστε, ως, μη, ευθύς όταν
 flamma-ae = φλόγα, λάμψη
 rapio-ui-ptum-ere3 = αρπάζω
 medulla-ae = μεδούλι
 pudor-oris = ντροπή, αιδώ
 ex = από
 pars-rtis = μέλος, μέρος
 traho-xi-ctum-ere3
 victus-a-um = νικημένος > vinco-vici-
 ctum-ere3 = νικώ
 sulcus-i = αυλάκι
 areo-ere2 = είμαι ξηρός, διψασμένος
 sata-orum = σπαρτά, συγκομηδή
 cum1 = μαζί με
 redeo-ivi/ii-itum-ire = επανέρχομαι,
 επιστρέφω
 suus-a-um = δικός του
 iactatus-a-um > iacto-avi-atum-are1 =
 ρίχνω, επιδεικνύω, καυχιέμαι
 pulso-avi-atum-are1 = κρούω,
 σπρώχνω, ωθώ, ταράζω, ενοχλώ
 arvus-a-um = που έχει αρωθεί
 ligo-onis = σκαλιστήρι
 rumpro-rupi-ruptum-rupere3 = σπάω,
 διαλύω, καταστρέφω
 durus-a-um = σκληρός, τραχύς, δεινός,
 αυστηρός, απαίδευτος
 vomer-eris = αιχμή αρότρου/ πόσθη
 aduncus-a-um = γαμψός
 latus-a-um = πλατύς, ευρύς, μακρύς,
 διεξοδικός
 eo-ivi/ii-itum-ire = έρχομαι, πάω
 aequaliter = εξ ίσου, ομαλά

inritus-a-um = άπρακτος, ανώφελος
 deceptus-a-um = (εξ)απατημένος
 votum-i = ευχή, ανάθημα, θυσία,
 ανάθημα
 colens-ntis = αγρότης
 potens-ntis = ισχυρός
 fruges-um = καρπός
 silva-ae = δάσος, δέντρο
 cesso-avi-atum-are1 = οκνώ, βραδύνω,
 στερώ
 altus-a-um = ψηλός
 decido-idi-ere3 = εκπίπτω, πέφτω
 longus-a-um = μακρύς
 spiceus-a-um = σταχύινος
 sertus-a-um = στεφανωμένος
 fecundus-a-um = εύγονος, γόνιμος,
 καρποφόρος, άφθονος
 fertilis-e = καρποφόρος, γόνιμος
 annus-i = έτος, χρόνος
 omnis-e = όλος, καθέννας, πας
 messis-e = θερισμός
 ipse/us-a-um = αυτός, εκείνος
 locus-i = τόπος
 nemus-oris = άλσος
 caneo-ui-ere2 = είμαι υπόλευκος
 ferus-a-um = άγριος, θηριώδης, δεινός
 meto-messui-metere3 = θερίζω
 aper-apri = κάπρος
 opto-avi-atum-are1 = παρακαλώ, ζητώ
 Minos-ois = Μίνωας
 similis-e = (παρ)όμοιος
 legifer-era-erum = θεσμοφόρος,
 δίκαιος

tristis-e = λυπηρός, κατηφής,
σκυθρωπός

cogor-coectus sum-coegi3 =
αναγκάζομαι

ego = εγώ

nata-ae = θυγατέρα, κόρη

repertus-a-um > reperio-peri-rtum-ire4
= ανευρίσκω

regnum-i = βασιλεία, εξουσία

rego-rexi-rectum-regere3 = κυβερνώ,
διευθύνω

festus-a-um = εορταστικός

dies-ei = μέρα

Venus-eris = Αφροδίτη

voco-avi-atum-are1 = φωνάζω, καλώ,
προσαγορεύω, ονομάζω

cantus-us = ωδή, μελωδία

merum-i = άκρατος οίνος

deceo-ui-ere2 = πρέπει, ωφείλω

ad = από

munus-eris = χορηγία, δώρο

deus-i = θεός

Ελεγεία Ενδέκατη – Μέρος Α' : Προσπάθεια ν' απαλλαγεί από τον έρωτα για την αγαπημένη

Ανέχτηκα πολλά και για αρκετό καιρό. Η υπομονή μου νικήθηκε από τις αμαρτίες σου.

Υποχώρησε από την καταπονημένη μου καρδιά, μοχθηρέ έρωτα!
Είναι φανερό τώρα πως απελευθερώθηκα και δραπέτευσα από τα δεσμά μου
Και ντρέπομαι που ανέχτηκα όσα δεν ντράπηκα να υποστώ.
Νίκησα και στάθηκα στα πόδια μου ενάντια στο δαμασμένο έρωτα. 5
Όψιμα κέρατα θα εμφανιστούν στο κεφάλι μου.
Καρτέρει και υπέμενε! Ο πόνος αυτός θα σε ωφελήσει κάποτε.
Γι' αυτό εγώ υπέμενα τόσο συχνά, αποκλεισμένος έξω από την προαύλιο
θύρα σου,
για να πλαγιάσω το ευγενές κορμί μου στο σκληρό έδαφος;
Γι' αυτό δεν γνωρίζω εγώ, ποιόν κρατούσες στην αγκαλιά σου 10
Κι αγρυπνούσα σαν σκλάβος έξω από την κλειστή σου πόρτα;
Κι είδα τον εραστή σου, καθώς εμφανίστηκε αποκαμωμένος από την
προαύλιο θύρα σου,
αδύναμο και πτώμα από την κούραση να τρεκλίζει προς το πλάι
κι αυτό είναι μικρότερης σημασίας, από το ότι με είδε εκείνος –
ας έρθει τέτοια ντροπή και στους εχθρούς μου! 15
Πότε δεν είχα προσκολληθεί εγώ στο πλευρό σου καρτερικά,
Φύλακάς σου, άντρας σου και συνοδοιπόρος σου;
Είναι φανερό πως ήσουν αρεστή συνοδοιπόρος και για μένα και για τον όχλο.
Αιτία για πολλούς έρωτες ήταν ο έρωτάς μου.
Τι να αναφέρω για τα βδελυρά ψέματά σου, τα μάταια λόγια σου; 20
Και για τους επίορκους για τις ζημιές μου, στους θεούς;
Τι για τα σιωπηλά νεύματά σου στα συμπόσια και τα γνωστά λόγια σου που έχουν
συνταχθεί προσποιητά;
Σε μένα άρρωστη είπε πως ήταν – σαν σφοδρός παράφρονas έτρεξα.
Ήρθα, και για τον εχθρό μου άρρωστη δεν ήταν. 25
Σκλήρυνα λόγω αυτού και για εκείνα για τα οποία συχνά σιωπώ ενώ
πρέπει να ειπωθούν.

Βρες άλλον αντί για μένα, που να δύναται να υποφέρει τέτοια πράγματα.

Τώρα η πρύμνη μου, που είναι στεφανωμένη με επιθυμητό στέμμα,
Ακούει ήσυχα να διογκώνονται του πελάγους τα νερά.

Πάψε τις κολακείες και τα λόγια, δύναμή σου κάποτε, 30
Να τα ξεχάσεις – δεν είμαι εγώ τώρα ο ανόητος που υπήρξα κάποτε!

Λεξιλόγιο.

multus -a- um = πολύς, πολλή, πολύ

diu = για καιρό

patientia-ae = υπομονή, εγκαρτέρηση

vitium-ii = αμάρτημα, αμαρτία,
σφάλμα.

cedo – cessi -cessum- cedere3 =
παραχωρώ

fatigatus-a-um = καταπονημένος,
κατάκοπος

turpis, e= αισχρός, μιαρός, μοχθηρός,
βδελυρός, άτιμος, επονείδιστος

scilicet = είναι φανερό

adsero-ui-itum-ere3 = ελευθερώνω

iam = τώρα, ήδη

fugio -fugi-itum-ere3 = φεύγω,
δραπετεύω

pudeo-ui-itum-ere2 = ντρέπομαι,
αισχύνομαι

domitus, a, um = δαμασμένος

pes- pedis= πόδι

calco-avi-atum-are1= πατώ

caput -itis = κεφάλι, σώμα

cornu- us = κέρατο

serus, a, um= όψιμος

meus, a, um = δικός μου

perfero -tuli-latum-fere= καρτερώ

obduro-avi-atum-are1= υπομένω

dolor- oris= πόνος, οδύνη, λύπη, άλγος

prodo-idi-itum-ere3= προφέρω,
εκφέρω, δηλώνω, αποδεικνύω – εδώ:
ωφελώ

olim= ποτέ, πριν, παλιά

saepe= πολλάκις, συχνά

lassus-a-um= αποκαμωμένος,
κατάπονος

suc(c)us-i= χυμός, υγρό, έλαιο, οίνος

amarus, a, um= πικρός

ops-opis= δύναμη, ισχύς

ergo= γι' αυτό, άρα

sustineo=ui-tentum-ere2= βαστάζω,
υπομένω, ανέχομαι, υφίσταμαι

fores-ium= προαύλεις θύρες, είσοδος

tam= τόσο, έτσι

repulsus,a, um= απωθημένος,
αντικρουόμενος

ingenuus-a-um= ιθαγενής, ντόπιος,
εγχώριος/ ευγενής, γενναίος

pono-posui-positum-ponere3= θέτω,
τίθεμαι

corpus-oris= σώμα, άνθρωπος

humo-avi-atum-are1= χώνω

nescio-ivi-itum-ire4 = δεν
 ξέρω/γνωρίζω, αγνοώ
 complexa-ae= αγκαλιά
 excubo-ui-itum-are =αγρυπνώ,
 νυχτοφυλακώ, κοιμάμαι έξω
 clausus-a-um= κλειστός
 servus-i= υπηρέτης, δούλος
 domus-i = σπίτι, οικία / και
 επιρρηματικώς, domi= στο σπίτι
 /domum= μέσα στο σπίτι /domo= από
 το σπίτι
 amator -oris= εραστής
 invalidus-a-um = ασθενής, αδύναμος,
 ανίσχυρος, άρρωστος
 evenio-i-itum-ire4 = εξέρχομαι
 hostis -is= εχθρός
 referens-ntis > refero = επαναφέρω,
 αναφέρω, αποκρίνομαι, διηγούμαι.
 emeritus-i= απόστρατος
 latus-eris= πλευρό, πλάι
 levior-ius = ελαφρύτερος
 quam= όπως, παρά
 quando= όταν/πότε;/ επειδή
 patienter= υπομονετικά, καρτερικά
 adhaereo-haesi-sum-ere2 =
 προσκολλώμαι στο πλευρό κάποιου
 custos-odis= φύλακας
 vir -viri= άνδρας, σύζυγος
 comes-itis= συνοδοιπόρος, φίλος,
 εταίρος, σύντροφος
 populus-i = λαός, όχλος κ.ά
 per +acc. = για.../ προς.../ κατά...
 comitatus-a-um= προπεμπόμενος >
 comitor- atus sum-ari1= ακολουθώ

placeo-ui/-itus sum-ere2= είμαι
 αρεστός
 causa-ae= αιτία, αίτιο, πρόφαση
 vanus, a, um= κενός, μάταιος,
 άπρακτος
 mendacium-i= ψέμα
 lingua-ae= γλώσσα, λόγος, φωνή, ωδή
 periuratus, a, um= επίορκος
 damnum-i= ζημιά, δαπάνη, βλάβη
 iuvenis-is= νεαρός
 tacitus-a-um= σιωπηλός, άφωνος,
 ήσυχος
 convivium-i= συμπόσιο
 inter +acc= μεταξύ, εν μέσω
 nutus-us= νεύμα, θέλημα, θέληση
 verbum-i = λόγος, λέξη, έπος, ρήμα
 compositus-a-um= συντεταγμένος, που
 έχει συνταχθεί
 dissimulatus-a-um =ειρωνικός,
 προσποιητός, κρυφός
 dicor -ctus sum-dici3 = λέγομαι
 aeger-gra-um= άρρωστος, επίνοςος
 praeceps-itis = σφοδρός
 amens-ntis= παράφρων
 curro-cucurri-cursum-ere3 = τρέχω
 rivalis-is-e= εχθρικός, εχθρός,
 αντίζηλος
 taceo-ui-itum-ere2 = σιωπώ, σιγώ,
 ηρεμώ
 ferendus-a-um= που πρέπει να ειπωθεί
 quaero-sivi-situm-ere3 = ζητώ,
 αναζητώ, βρίσκω, ποθώ
 alius-a-ud= άλλος

pro +voc.= αντί, προ, υπερ, για, κατά...

queo-ivi/ii-itum-ire= δύναιμαι

iste-a-ud= αυτός, τέτοιος

patior-passus sum-pati4= υπομένω, υποφέρω, ανέχομαι

votivus-a-um= ευχή, επιθυμητός, ευκταίος

purpis-is= πρύμνη (αλλιώς, καράβι)

corona-ae= κορώνα, στέμμα, στεφάνι

lentus-a-um= εύκαμπτος, βραδύς, ήσυχος, απαθής

tumescens-ntis= ογκωμένος, πρησμένος

aequor-oris = επιφάνεια της θάλασσας, αλλιώς, η θάλασσα, το πέλαγος

audio-ivi-itum-ire4= ακούω

aqua-ae= νερό, θάλασσα, λίμνη, ποτάμι, βροχή

desino-ivi/ii-itum-ere = παύω, λήγω

blanditia-ae= κολακεία, αρεσκεία, τέρψη

potentia-ae = δύναμη, ισχύς

quondam = ποτέ, παλαιά, ενίοτε

perdo-idi-itum-ere3= χάνω, φθείρω, διαφθείρω, αποβάλλω

nunc= τώρα

stultus-a-um= μωρός, ανόητος, ηλίθιος, ευήθης.

Ελεγεία Ενδέκατη– Μέρος Β' : Συναισθηματική Σύγκρουση

Παλεύουν και την ελαφρά καρδιά μου τραβούν στην αντίθετη πλευρά

ο έρωσ και το μίσος, αλλά, νομίζω πως νικά ο έρωτας.

Θα μισήσω αν μπορέσω. Αν όχι, θα σ' αγαπώ ακούσια.

Ούτε ο ταύρος το ζυγό αγαπά. Αυτό όμως που μισεί το έχει.

Φεύγω από την φαυλότητά σου – όμως με επαναφέρει η ομορφιά σου καθώς 5
φεύγω.

Αποστρέφομαι τα εγκλήματα κατά των ηθών σου – αγαπώ το σώμα σου.

Αλλά εγώ δεν μπορώ να ζω χωρίς εσένα, αλλά ούτε και με εσένα

Κι ανίδεος φαίνομαι να είμαι για τις ευχές μου

Ή να ήσουν λιγότερο όμορφη, ή λιγότερο ανήθικη, θα επιθυμούσα.

Δεν κάνει στα ήθη τόσα κακά η ωραία εικόνα. 10

Οι πράξεις σου αξίζουν οργή, το πρόσωπό σου ικετεύει για αγάπη –

Αχ εγώ ο ταλαίπωρος, αξίζει αυτή περισσότερο κι από τις αμαρτίες της!

Λυπήσου (με), για τις κοινές υποσχέσεις της ερωτικής κλίνης, για όλους αυτούς τους
θεούς

Που σου δίνουν συχνά το δικαίωμα να με απατάς,

Γιατί το πρόσωπό σου είναι για μένα άξιο μεγάλης θεϊκής δύναμης 15

Επειδή τα μάτια σου, έχουν αιχμαλωτίσει τα δικά μου!

Οποιαδήποτε κι αν είσαι, δική μου θα είσαι για πάντα. Εσύ επέλεξε μόνο

Αν θες να σε αγαπώ επειδή το θέλω ή επειδή είμαι αναγκασμένος!

Καλύτερα να σαλπάρω και τους ταραχώδεις ανέμους να εκμεταλλευτώ

Ή να θέλω να σε αγαπώ, παρά να μη θέλω και να είμαι αναγκασμένος 20

Λεξιλόγιο

luctor-atus sum-ari1= παλεύω,
αγωνίζομαι

contrarius-a-um= αντίθετος

tendo-tetendi-tensum/tentum-ere3=
τείνω, εντείνω, εκτείνω

odium-ii= μίσος, φθόνος, οργή,
απέχθεια

odi-odisse= (ελλειπτικό) μισώ, μίσησα

possum-potui-posse= μπορώ, δύναμαι

invitus-a-um= ακούσιος

nequitia-ae= πονηριά, ακολασία

forma-ae= μορφή, σχήμα, φιγούρα,
ομορφιά, κάλλος, εικόνα

reduco-xi-ctum-ere3 = επαναφέρω,
παραπέμπω

aversor-atum sum-aversari1 =
αποστρέφομαι

mos-moris= ήθος, τρόπος, συνήθεια

sine +voc= χωρίς, δίχως...

nescius-a-um= ανίδεος, αδαής

formosus-a-um= ωραίος, όμορφος

aut= ή

inprobatus-a-um= ανήθικος

volo-ui-velle= θέλω, επιθυμώ, εύχομαι

facio-feci-factum-facere3* = κάνω >
μ.φ. fio-factus sum-fari3= γίνομαι

malus-a-um= κακός, πονηρός, φαύλος

factum-i= πράξη, έργο

mereo-ui-itum-ere2= αξίζω, κερδίζω,
είμαι άξιος

facies-ieī= όψη, πρόσωπο, κάλλος,
μορφή

exoro-avi-atum-are1= ικετεύω,
εκλιπαρώ

miser-era-um= άθλιος, ταλαίπωρος,
μίζερος

valeo-ui-valitum-ere2= υγιαίνω, χαίρω,
είμαι δυνατός

parceo-ui-ere2= λυπάμαι, φείδομαι

lectus-i= κρεβάτι, κλίνη

socialis,is,e= κοινός, κοινωνικός,
σύζυγος, γαμήλιος

jus-uris= δίκαιο, νόμιμο, νόμος

do-dedi-datum-dare= δίνω, χαρίζω,
δηγούμαι, λέω

fallo-fefelli-falsum-ere3 = απατώ,
ξεγελώ, σφάλω

perque= γιατί

numen-inis= θεϊκή βούληση, δύναμη,
θεότητα

instar= (άκλιτο ουσιαστ.) ομοίωμα,
είδος

oculus-i = μάτι, οφθαλμός

quisquis-quidquid= οποιοσδήποτε

semper= πάντα, δια παντός, εκάστοτε

seligo-legi-lectum-ere3= επιλέγω,
διαλέγω

tantum = μόνο, μονάχα, όσο

quoque= και

velo-avi-atum-are1= καλύπτω

anne= ή όχι

lintheum-i = πανί, λινό

potius= καλύτερα

ventus-i= άνεμος, αιθέρας

utor-usus sum-uti3 = μιλώ,
χρησιμοποιώ

nolo-ui-nolle= δεν επιθυμώ, αρνούμαι

Ελεγεία Δωδέκατη: Το τίμημα της δόξας για έναν Ελεγειακό

Ποια ήταν εκείνη η μέρα, όπου πάντα λυπηρούς οιωνούς για τον εραστή,

Οιωνούς διόλου λευκούς, φέρνεις;

Ποιο αστέρι να θεωρήσω πως εναντιώθηκε στο πεπρωμένο μου;

Ποιους θεούς να μεμφθώ που κίνησαν πολέμους εναντίον μου;

Εκείνη κάποτε είχε πει δικιά μου πως είναι, μόνος μου άρχισα να την αγαπώ. 5

Μαζί με πολλούς (ακόμα) φοβάμαι όπως την έχω δικιά μου.

Κάνω λάθος, ή δε γνώριζε εκείνη για τα βιβλιαράκια μου;

Ας γίνει έτσι – έχει γίνει διάσημη από τη διάνοιά μου.

Και δικαίως! Επειδή εγκωμίασα την ομορφιά της

Είναι δικό μου λάθος που η κοπέλα μου πουλάει εύκολα τον εαυτό της. 10

Αρέσει, επειδή εγώ είμαι ο προαγωγός της, ο καθοδηγητής του εραστή
που προσέλευσα.

Η θύρα σου άνοιξε από το δικό μου το χέρι.

Αν ωφελεί, αμφίβολο, με έβλαπταν πάντοτε οι ελεγείες.

Μισήθηκαν χάρη στην επιτυχία μου.

Και ενώ τη Θήβα, και την Τροία και τα κατορθώματα του Καίσαρα 15
*μπορούσα να εγκωμιάσω*²⁵²

Μόνο η Κορίννα κινεί την έμπνευσή μου.

Μακάρι να είχα συνθέσει τα ποιήματά μου με άλλες Μούσες.

Αν ο Απόλλωνας δε με είχε εγκαταλείψει στο εγχείρημα για το έργο μου!

Ωστόσο, δεν είναι σύνηθες ν' ακούει κανείς τους ποιητές ως μάρτυρες.

Θα προτιμούσα από τα λόγια μου να απουσιάζει το βάρος. 20

Για μας η Σκύλλα που έχει κλέψει την πολύτιμη κόμη του πατέρα της,

Συνθλίβει με το εφήβαιο και τους βουβώνες της μανιώδεις σκύλους.

Εμείς δώσαμε φτερά στα πόδια, εμείς κόμη φιδίσια.

Νικητής ο Αβαντιάδης (Περσέας) μεταφέρεται από φτερωτό ίππο.

Φανταστήκαμε τον Τιτυό σε πελώριο χώρο, 25

Φανταστήκαμε ένα σκύλο με τρία κεφάλια.

Φανταστήκαμε τον Εγκέλαδο ν' ακοντίζει με χίλια χέρια,

Αμφίβιες παρθένες να έχουν αιχμαλωτίσει με τα χείλη τους άνδρες.

²⁵² Σύμφωνα με ιταλική μετάφραση, αγνώστου μεταφραστή.

Αποκλείσαμε τους Ίθακες σε ασκούς με Αιόλιους ανέμους του Εύρου,

Ο προδότης Τάνταλος καταμεσής του ποταμού διψάει. 30

Κάναμε την Νιόβη πέτρα και μια παρθένα, άρκτο.

Του Κέκροπα το πτηνό φέρνει χρησμό στον Ίτυ από την Οδρυσό.

Ο Δίας μεταμορφώνεται τώρα σε πτηνό, τώρα σε χρυσό,

Ή διασχίζει τα νερά σαν ταύρος με την εξαπατημένη παρθένα

Γιατί ν' αναφέρω τον Πρωτέα και το δόντι από το οποίο γεννήθηκε το Θηβαϊκό γένος. 35

Που υπήρχαν βόδια που ξέρναγαν φωτιές από το στόμα.

Και τις αδελφές σου, Ηνίοχε, να δακρύζουν κεχριμπάρια γονυπετείς,

Που είχαν υπάρξει κάποτε πλοία, και τώρα έχουν γίνει θεές της Θάλασσας.

Κι η μέρα αποστράφηκε το ερινυώδες συμπόσιο του Ατρέα,

Και η λύρα επλήγη από σκληρές λίθους. 40

Τα πάντα προέρχονται από την γόνιμη φαντασία του ποιητή

Και αυτή δεν υποχρεώνει να είναι τα λόγια στην ιστορία.

Κι η γυναίκα μου όφειλε να είναι ψευδώς αξιέπαινη,

Τώρα η ευπιστία σου με βλάπτει.

Λεξιλόγιο

omen-inis= οιωνός

albus-a-um= λευκός, ωχρός

concino-ui-etum-ere3= συνάδω,

συμφωνώ, υμνώ

avis-is= πτηνό, οιωνός

quodve= είτε

sidus-eris= άστρο

occurro-occu(cu)ri-occursum-ere3=

σπεύδω, εναντιώνομαι

fatum-i= πεπρωμένο, μοίρα

moveo-movi= motum-ere2= κινώ,

μετακινώ, ταραζώ

bellum-i= πόλεμος, μάχη

queror-questus sum-eri3= μέμφομαι

modus-i= μέτρο, τρόπος, νόμος,

καιρός, τέλος

coepi-coeptum-coepisse= (ελλειπτ που
συμπληρώνεται από το incipio) άρχισα

vereor-veritus sum-vereri2= ντρέπομαι

innotesco-notui-ere3= δε γνωρίζω,
αγνοώ

libellus-i= (υποκορ.) βιβλιαράκι
ingenium-ii= φύση, ήθος, χαρακτήρας,
ευφυία
prosto-iti-itum-are1= πωλούμαι
merito= δικαίως
enim= γιατί, διότι
praeconium-i= κήρυξη, κήρυγμα,
εγκώμιο
vendibilis,is,e= τιμαλφής, ευπώλητος
culpa-ae= πταίσμα, αμαρτία, λάθος
leno-onis= μαστροπός, προαγωγός
dux-ducis= οδηγός
perductus-a-um= καθοδηγημένος
ianua-ae= πόρτα, θύρα, είσοδος οικίας,
πύλη
adaperio-erui-ertum-ire4= ανοίγω
prosum-fui-esse= συμφέρω, οφελώ
dubius-a-um= αμφίβολος,
ταλαντευόμενος, αμφίλογος, ασαφής
noceo-ui-itum-ere2= βλάπτω
carmen-inis= άσμα, ωδή, μελωδία,
ποίημα, έπος, τραγούδι, ελεγεία
invidia-ae= φθόνος, μίσος, απέχθεια
Thebae-arum= Θήβα
Troia-ae= Τροία
Caesar-ris= Καίσαρας
actum-i= πράξη, δημόσια πράξη

Corinna-ae= Κορίννα
aversus-a-um = αποστρέφομαι
utinam= είθε
tango-tetigi-tactum-ere3= άπτομαι,
κρούω, πλήττω κάποιον
Phoebus-i= Φοίβος (Απόλλων)
inceptum-i= επιχείρημα
destituo-ui-itum-ere3= εγκαταλείπω
opus-operis= έργο
poeta-ae= ποιητής
malo-ui-malle= προτιμώ
pondus-eris= βάρος
absum²⁵³= είμαι απών, απουσιάζω
Scylla-ae= Σκύλλα
pater-patris= πατέρας
carus-a-um= αγαπητός, πολύτιμος,
τίμιος, βαρύτιμος
furatus-a-um= κλεμμένος
pubes-is= εφηβαίο
premo-pressi-ssum-ere3= πιέζω,
συνθλίβω, καλύπτω
rabidus-a-um= λυσσαλέος, μανιώδης
inguen-inis= βουβώνας, αιδοίο
canis-is= σκύλος, αναιδής άνθρωπος
pinna-ae= φτερό
crinis-is= τρίχα, κόμη

²⁵³ κατά το sum

anguis-is= φίδι, δράκος
 victor-oris= νικητής
 Abantiades-is= Αβαντιάδης, αλλιώς, ο Περσέας
 ales-itis= φτερωτός
 equus-i= ίππος, άλογο
 idem-eadem-idem= ο ίδιος
 spatium-ii= χώρος, τόπος, διάστημα χρόνου
 Tityos-i= Τιτυός
 porrigo-rexi-ectum-ere3= προτείνω, εντείνω κάτι, καταβάλλω
 ingens-ntis= πελώριος, εξάίσιος
 tres-tria= τρεις, τρία
 vipereus-a-um= εχιδναίος, φιδίσιος
 Enceladus-i = Εγκέλαδος
 iaculans-ntis> iaculo-are1= ακοντίζω
 mille= χίλιοι
 lacertus-i= βραχίονας
 ambiguus-a-um= αμφίβολος
 captus-a-um= αιχμάλωτος
 virgo-inis= παρθένα
 Aeolius-a-um= Αιόλιος-α-ο
 Ithacus-a-um= Ίθακας, Ιθακήσιος
 icludo-si-um-ere3= εγκλείω, αποκλείω
 uter-utris= ασκός

Euros-i?= Εύρος, θεός των Ανατολικών Ανέμων
 proditor-oris= προδότης
 medius-a-um= μέσος
 Tantalus-i= Τάνταλος
 amnis-is= ποταμός
 sitio-ivi/ii-itum-ire= διψώ
 de +voc.= από... περί...
 Niobes-is= Νιόβη
 silex-icis= πέτρα
 ursae-ae= αρκούδα
 Odryssius-a-um= Οδρύσιος
 Cecrops-oris= Κέκροπας
 Itys-yos= Ιτυός
 trasformo-avi-atum-are1= μεταμορφώνω
 aurum-i= χρυσός
 seco-ui-ctum-are= τέμνω, διαιρώ, κόβω
 impositus-a-um= επιτιθέμενος/εξαπατημένος
 Proteus-ei/eos= Πρωτέας
 Thebanus-a-um= Θηβαίος, Θηβαϊκός
 vomo-ui-itum-ere3= ξερνώ
 bos-bovis= βόδια
 fleo-evi-etum-ere2= κλαίω, δακρύζω
 genu-i= γόνατο

electrum-i= κεχριμπάρι
Auriga-ae= Ηνίοχος, Αρματηλάτης
soror-oris= αδελφή
ratis-is= σχεδία, αλλιώς, πλοίο
mare-is= θάλασσα
furialis,e= μανιώδης, ερινυώδης
mensa-ae= δείπνο, συμπόσιο
Atreus-ei= Ατρέας
percussum-a-um= βληθείς, που έχει
πληχθεί
saxum-i= πέτρα, λίθος
secutus-a-um> sequor-cutus sum-i=
ακολουθώ, έπομαι

lyra-ae= λύρα
exeo-īvi/ii-itum-ire= έρχομαι, βαινω,
εκβαίνω
licentia-ae= εξουσία, αδεία (ποιητική)
vates-is= ποιητής
obligo-avi-atum-are1= υποχρεώνω
historica-ae= η Ιστορική (τέχνη;)
debeo-ui-itum-ere2= οφείλω
falso= ψευδώς
laudatus-a-um= αξιέπαινος, τίμιος
femina-ae= γυναίκα
credulitas-atis=εμπιστία
vester-stra-um= δικός σας

Ελεγεία Δέκατη Τρίτη: Στην γιορτή της Ήρας με την σύζυγο

Εφόσον η συμβία μου είχε γεννηθεί στους οπωροφόρους Φαλέριους

Πλησιάσαμε τα τείχη που από σένα κατακτήθηκαν, Κάμιλλε.

Οι ιέρειες προετοιμάζουν την ιερή τελετή προς τιμήν της Ήρας

Και πολυάνθρωπους αγώνες και το εγχώριο βόδι,

Μεγάλη αμοιβή να γνωρίζεις τα μελήματα του ιερού αυτού θεσμού. 5

Δύσκολη πορεία όμως παρέχει ο δρόμος προς την κορυφή

Στέκεται το γηραιό και πυκνό και πολύ συννεφιασμένο από δέντρα γεμάτο.

Παρατήρησέ το- θα καταλάβεις πως ενυπάρχει σ' αυτό το μέρος θεϊκή δύναμη.

Δέχεται ο βωμός δεήσεις, ευχές και θυμιάματα των ευσεβών –

Βωμός κατασκευασμένος από αρχαία χέρια, δίχως τεχνική. 10

Εκεί, όπου αντηχούσαν από τον αυλό ωδές επίσημες

Περνά μέσω στρωμένων με πέπλο οδών η ετήσια πομπή

Ενώ ο κόσμος χειροκροτεί, εκεί οδηγούνται λευκές δαμάλες,

Που έθρεψε η Φαλέρια Γη με χορτάρι από τους κάμπους της

Και τα απειλητικά μοσχαρακια που στην όψη δεν φοβούνται ακόμα 15

Και το μικρότερο από τα ταπεινά σφάγιο, ένα γουρούνι από το γουρουνοστάσι του

και ο αρχηγός του κοπαδιού που από καιρό έχει σκληρά και κυρτά κέρατα μόνο μια κατσικούλα είναι επίφθονη από τη θεά.

Φέρεται ότι, εκείνη εντοπίστηκε από τα ίχνη της σε ένα ψηλό δάσος,

Κι εγκατέλειψε τη φυγή, καθώς αιχμαλωτίστηκε. 20

Τώρα η μηνύτρια πλήττεται από τα ακόντια που της πετούν παιδιά

Και δίνεται ως δώρο σ' αυτόν που προκαλεί το (θανάσιμο) τραύμα.

Εδώ θα έρθει η θεά, και νέοι και φοβισμένες κοπέλες

Προετοιμάζουν τους πλατιούς δρόμους με άθυμο ιμάτιο

Τα μαλλιά των παρθένων στολίζονται με χρυσό και πολύτιμους λίθους. 25

Και το υπερήφανο πέπλο σκεπάζει τα πόδια τους με τα επίχρυσα υποδήματα

Καλύμματα από λευκά υφάσματα σαν από τα πατρογονικά έθιμα των Ελλήνων

Φέρουν παραδομένα με την ιερή κορυφή της κεφαλής υποταγμένη

Οι άνθρωπο επευφημούν όταν έρχεται η χρυσή πομπή

Κι εκείνη ακολουθεί μετά τις ιέρειές της
 Η φύση της πομπής είναι Αργεία. Αφού έπεσε ο Αγαμέμνων
 Κι ο Άλαισος διέφυγε από το κακούργημα και την πατρική περιουσία
 Και πράγματι, αφού περιπλανήθηκε σαν πρόσφυγας από γη σε θάλασσα
 Έχτισε με μακάριο χέρι τα ψηλά αυτά τείχη.
 Εκείνος δίδαξε στους Φαλέριους του τα ιερά Ηραία
 Ας είναι για μένα, ας είναι και για το λαό της πάντα φιλική!

Λεξιλόγιο

cum2= όταν, επειδή, εφόσον	grande= μέγα
pomifer-era-um= οπωροφόρος	mora-ae= μέλλημα, διάρκεια.
coniux-ugis= ο/η σύζυγος,	pretium-i= βραβείο
ortus-a-um= ο/η γεννηθείς/-θείσα	ritus-us= ιερός θεσμός, τελετή
Faliscus/Falerius-sci/ii= Φαλίσκοι, Φαλέριοι	cognosco-novi-notum-ere3= γνωρίζω
moenia-orum= τείχη	difficilis,e= δύσκολος, δυσχερής
contango-tigi-tactum-ere3= πλησιάζω	clivus-i= λόφος, ανηφόρα;
Camillus-i= Κάμιλλος	via-ae= δρόμος, πορεία, οδός
castus-a-um= ιερός, εγκρατής, ευσεβής, αγνός, καθαρός	praebeo-ui-itum-ere2= παρέχω
sacerdos-otis= ιέρεια	iter-itineris= πορεία, οδός
Juno-onis= Ήρα	sto-steti-statum-are1= βαίνω, στέκομαι
paro-avi-atum-are1= ετοιμάζω	densus-a-um= πυκνός
celeber-bris,e= πολυάνθρωπος, επιφανής, ονομαστός	praenubilis-a-um= πολύ συννεφιασμένος
ludi-orum= αγώνες	lucus-i= ιερό άλσος, δρυμός
indigena-ae= εγχώριος, αυτόχθων, ιθαγενής	arbor-oris= δέντρο
	adspicio-spexi-ctum-ere= βλέπω
	concedo-ssi-ssum-ere3= παραχωρώ
	insum-fui-esse= ενυπάρχω

accipio-cepi-ceptum-ere3= λαμβάνω
 ara-ae= βωμός, μνημείο
 prex-cis= δέηση, ευχή
 tus-turis=θυμίαμα
 pius-a-um= ευσεβής
 antiquus-a-um= αρχαίος
 ars-artis= τέχνη, τεχνική, αρετή
 praesono-ui-itum-are1= ανηχώ
 sollemnis,e= συνηθισμένος,
 εορταστικός
 tibia-ae= αυλός (μους, όργανο)
 velatus-a-um= επικαλυμένος,
 αμφιεσμένος
 pompa-ae= πομπή
 duco-xi-ctum-ere3= οδηγώ, ηγούμαι,
 niveus-a-um= λευκός, λαμπρός,
 διανυγής
 plaudens-ntis= αυτός που επικροτεί
 juvenca-ae= δαμάλα, νεαρή αγελάδα
 campus-i= πεδίο, κάμπος, κήπος
 vitulus-i= μοσχάρι
 nondum= όχι ακόμα
 metuendum-i= ο φόβος
 frons-ntis= μέτωπο, πρόσωπο, όψη
 minax-cis= απειλητικός
 humilis,e= ταπεινός
 porcus-i= γουρούνι, κάπρος, χοίρος

hara-ae= γουρουνοστάσι
 grex-gis= αγέλη
 recurves-a-um= επίκυρτος
 invisus-a-um= επίφθονος
 capella-ae= (υποκορ. του capra-ae)
 κατσικούλα
 indicium-ii= ένδειξη, μήνυμα,
 τεκμήριο
 inventum-ii= εύρημα
 fuga-ae= φυγή, απόδραση
 iaculus-a-um= βλητός, που βάλλεται
 incesso-ivi-itum-ere3= ορμώ,
 προσβάλλω
 auctor-oris= δράστης, υπαίτιος/
 ποιητής
 vulnus-eris= τραύμα, πληγή
 juvenis,e= νεαρός
 timidus-a-um= ντροπαλός, δειλός
 prae-verro-ere3= προετοιμάζω
 vestis-is= ένδυμα
 jacens-ntis= άθυμος
 tego-texi-tectum-ere3= στεγάζω,
 σκεπάζω, καλύπτω, κρύβω
 auratus-a-um= επιχρυσωμένος
 palla-ae= πέπλο, χιτώνας
 Graius-a-um= Έλληνας, Ελληνικός
 traditus-a-um= προδομένος

suppositus-a-um= υποταγμένος
vertex-icis= κορυφή της κεφαλής
faveo-vi-fautum-ere3= ευνοώ
tum= τότε
aureus-a-um= χρυσός
subsequor-cutus sum-i= έπομαι,
ακολουθώ
Argivus-a-um= Αργεΐος
Agamemnon-onis= Αγαμέμνων
caesus-a-um= δολοφονημένος
scelus-eris= κακούργημα, κακό,
ασέβεια, συμφορά

patria-ae= πατρίδα
Halaesus-i= Άλαιοσος
pererratus-a-um= περιπλανώμενος
profugus-a-um= πρόσφυγας
fretum-i= θάλασσα
felix-icis= ευτυχής
condo-idi-itum-ere3= κτίζω
Junonius-a-um= Ηραΐος, της Ήρας
amica-ae= φίλη

Ελεγεία Δέκατη Τέταρτη: Απιστία και Διακριτικότητα

Εγώ δε σου αρνούμαι να αμαρτήσεις, εφόσον είσαι όμορφη,
Αλλά ούτε μου είναι απαραίτητο, εμέ του δύστυχου, να το ξέρω
Ούτε εσένα η μομφή μου σε προστάζει να γίνεις αγνή,
Αλλά όμως ζητά να προσπαθήσεις να υποκριθείς έστω.
Δεν αμαρτάνει οποιαδήποτε μπορεί να αρνηθεί πως έχει αμαρτήσει 5
Και μόνη αυτή που ομολογεί ότι έχει διαπράξει αμαρτία δυσφημίζεται.
Ποια μανία είναι, που τη νύχτα κρύβεται, τη μέρα φαίνεται,
Και ποιες πράξεις που λαθραία και φανερά διαπράττεις, να αναφέρω;
Η εταίρα που θα σμίξει το σώμα της με έναν άγνωστο Κυρίτη [Ρωμαίο]
Εμποδίζει τον όχλο με τον αντεστραμμένο σύρτη της πόρτας. 10
Εσύ εκδίδεσαι με τις αμαρτίες σου για δυσμενή φήμη
Και θα μιλήσεις για την αμαρτία σου στους επικριτές σου,
Ας είναι καλύτερη η διάνοιά σου, μιμήσου τις αγνές λοιπόν
γυναίκες, και εσένα ότι είσαι αγαθή, αν και δεν θα γίνεις, θα πιστέψω.
Αυτά που κάνεις, αυτά να γίνεις. Μόνο ότι τα έκανες, ν' αρνηθείς. 15
Ούτε να σε ντροπιάζει να μιλάς ενώπιον κάποιου με λόγια εγκρατή!
Υπάρχει ένα μέρος όπου απαιτεί την πονηριά. Εκείνο γέμισέ το
Με όλους σου τους εραστές, από εκεί θα βρίσκεται πολύ μακριά η αιδώ!
Μετά απ' αυτά σαν βγεις, ολάκερη η ακολασία ευθύς
Θα χαθεί, και στην κλίνη σου τα αμαρτήματά σου άσε. 20
Σ' αυτό, ούτε το χιτώνα σου μη ντραπείς να ακουμπήσεις.
Ούτε να ακουμπήσεις τον απλωμένο μηρό σου στον άλλο μηρό σου
Σ' αυτό βρίσκει καταφύγιο πάνω στα πορφυρά σου χείλη μια άλλη γλώσσα,
Κι ο έρωτας πλάθει με χίλιους τρόπους την Ηδονή²⁵⁴
Σ' αυτό μήτε οι φωνές μήτε τα λόγια στερούνται χρησιμότητας 25
Κι η κλίνη σείεται από ακόλαστη κίνηση!
Ντύσε με τους χιτώνες σου τις αμαρτίες που κρύβονται στο πρόσωπό σου,
Κι η ντροπή θ' απαρνηθεί την ύβρη.

²⁵⁴ (Αφροδίτη)

Εξαπάτησε τον κόσμο, εξαπάτησε κι εμένα. Χωρίς να το γνωρίζω, θα πλανώμαι
 Κι ας μου επιτραπεί την ανόητη ευπιστία μου να απολαύσω. 30
 Γιατί τόσες φορές να βλέπω να μου αποστέλλονται και να λαμβάνω γραμματάκια;
 Γιατί το κρεβάτι σου έχει πιεστεί από πάνω κι από μέσα;
 Γιατί τα μαλλιά σου είναι ανάστατα πιο πολύ κι από τον ύπνο
 Και στο λαιμό βλέπω ότι φέρεις σημάδια από δόντια;
 Μονάχα μην φέρνεις τις αμαρτίες σου μπροστά στα ίδια μου τα μάτια! 35
 Αν διστάζεις να είσαι εγκρατής στη φήμη, λυπήσου εμένα!
 Το μυαλό μου χάνεται, και πεθαίνω όσες φορές κι αν ομολογείς πως αμάρτησες,
 Και το αίμα ρέει παγωμένο στα μέλη μου
 Τότε αγαπώ, τότε μίσησα μάταια εκείνο που μου είναι αναγκαίο να αγαπώ.
 Τότε εγώ, μαζί με σένα όμως, θα ήθελα να είμαι νεκρός! 40
 Ούτε λοιπόν θα σε ανακρίνω, ούτε θα σε καταδιώξω για εκείνα που ετοιμάζεσαι να
 μου αποκρύψεις,
 Και θα είναι ένα είδος δώρου το να πλανώμαι.
 Αν όμως πιαστείς επ' αυτοφώρω κατά την ένοχη πράξη,
 Και η μοιχεία σου πρέπει να φανερωθεί στα μάτια μου,
 Αυτά που δικαίως μου αποκαλύφθηκαν, δικαίως τα προφανή να αρνηθείς – 45
 Συγκαταβαίνουν τα μάτια μου στα λόγια σου.
 Είναι στην ευχέρειά σου να νικάς το χέρι εκείνου που επιθυμεί να νικηθεί.

Λεξιλόγιο

pecco-avi-atum-are1= αμαρτάνω	censurus-a-um > censeo-ui-sum-ere2
recuso-avi-atum-are1= απαρνούμαι,	=τιμώ
απαγορεύω, αρνούμαι, δεν	rudicus-a-um= αγνός, ντροπαλός
αποδέχομαι, ενίσταμαι	tempto-avi-atum-are1= αποπειρούμαι,
scio-ivi/ii-ium-ire= γνωρίζω	προσπαθώ
necesse= (άκλιτο επίθετο) αναγκαίος,	rogo-avi-atum-are1= ρωτώ
απαραίτητος	quicumque-quaecumque-quodcunque=
iubeo-iussi-iussum-ere2= διατάζω,	οποιοσδήποτε
προστάζω	

famosus-a-um= περιβόητος,
διαβόητος, διάσημος

nego-avi-atum-are1= απαρνούμαι

professus-a-um= αυτός που ομολογεί

furor-oris= μανία (με κάθε πιθανή
έννοια)

nox-noctis= νύχτα, σκότος...

lateo-ui-ere2= κρύβομαι, αγνοούμαι,

lux-lucis= φως, λάμψη, αυγή, ζωή,
μάτι, το φανερό, ευτυχία, σωτηρία

clam= κρυφά, λαθραία

palam= φανερά, εμφανώς

ignotus-a-um= άγνωστος, αμαθής

meretrix-icis= εταίρα, πόρνη

iuncturus-a-um >iungo -iunxi-nctum-
ere3= ζευγαρώνω, ενώνομαι

Quiris-itis= Κυρίτης, ο Ρωμαίος

oppositus-a-um= αντίθετος,
αντιταγμένος

summoveo2= αναστέλω, απελαύνω,
εμποδίζω

sera-ae= σύρτης της πόρτας

prostituo-ui-utum-ere3= εκδίδομαι

fama-ae= φήμη, δόξα, λόγος

peccatum -i= αμαρτία

sinister-stra-um= αριστερός, και το
αριστερό χέρι

commissum-i= αμάρτημα

perago-egi-actum-ere3= διαπράττω

judicium-ii= κρίση, δίκη

mens-ntis= μυαλό, νους, διάνοια

melior,ius= καλύτερος

saltem(ve)= τουλάχιστον, όπως και να
χει,

imito-are1= μιμούμαι

probus-a-um= χρηστός, αγαθός

coram +Voc= εναντίον, ενώπιον
κάποιου

loquor-cutus sum-i= λέω, μιλώ

modestus-a-um= εγκρατής, ήπιος,
σώφρων, κόσμιος

exigo-egi-actum-ere3= εξάγω, εκφέρω,
απαιτώ

deliciae-arum= ηδονή/ ερωμένος-η,
εραστής

impleo-evi-etum-ere2= γεμίζω

procul= πολύ μακριά

inde= εντός, από κει

simul= άμα

lascivia-ae= ασέλγεια, ακολασία, ύβρις

protinus= ευθύς, στο εξής, έπειτα

tunica-ae= χιτώνας

femor-oris= μηρός

purpureus-a-um= πορφυρός

labellum-i= χειλάκι

figuro-avi-atum-are1= σχηματίζω,
 πλάθω, φαντάζομαι
 vox-vocis= φωνή, ήχος, έπος, λόγος
 juvantia-ae= ωφέλεια, χρησιμότητα
 sponda-ae= κλίνη
 lascivus-a-um= ακόλαστος
 mobilitas-atis= κίνηση, ακαταστασία
 tremo-ui-utum-ere3= τρέμω, πάλλομαι,
 σείομαι
 induo-ui-utum-ere3= ντύνω
 metuens-ntis= φοβούμενος,
 σεβούμενος
 vultus-us= πρόσωπο, βλέμμα, όψη,
 εικόνα
 obscenus-a-um= αποτρόπαιος,
 απαίσιος, αισχρός, βδελυρός, ασελγής
 diffiteor-eri2= απ-αρνούμαι
 erro-avi-atum-are1= πλανώμαι
 liceo-ui-ere2= πωλούμαι
 fruor-fructus-sum-frui3= καρπούμαι,
 απολαμβάνω
 totiens= τόσες φορές
 mitto-misi-misum-ere3= στέλνω (και
 μ.φ.)
 recipio-cepi-ceptum-ere3*= ανα-
 λαμβάνω, από-δέχομαι
 tabella-ae= υποκορ. γραμματάκι,
 επιστολή

pressus-us= βάρος, συμπίεση
 prior,ius= ανώτερος, ο επάνω
 interior,ius= ενδότερος, μέσα
 somnus-i= ύπνος, αδράνεια, ησυχία...
 turbatus-a-um= αναστατωμένος
 conspicio-exi-ectum-ere3= θεωρώ,
 βλέπω
 nota-ae= σημάδι, στίγμα, σημείωμα
 dubito-avi-atum-are1= αμφιβάλλω,
 απορώ, διστάζω
 parco-peperci-parcitur-ere3= λυπάμαι
 abeo-ivi/ii-itum-ire= πεθαίνω
 morior-mortuus sum-mori4 = πεθαίνω
 quotiens= π-όσες φορές
 artus-us= μέλος του σώματος, αλλιώς,
 το σώμα
 frigidus-a-um= ψυχρός, παγερός,
 παγωμένος
 gutta-ae= αίμα;
 tunc= τότε
 frustra= μάταια
 mortuus-i= νεκρός
 nil=nihil= τίποτα
 inquiero-sivi-situm-ere3= ζητώ,
 εξετάζω, ερευνώ
 celo-avi-atum-are1= κρύβω,
 αποκρύπτω

insequor-cutus sum-i 3= επι-διώκω,
καταδιώκω, διασύρω

deprensus-a-um=

tenebere***** > 2^{ος} τύπος Παθητ.

Μελ. του teneor- -teneri2 = κρατούμαι

probrum-i= μοιχεία, ατιμία

lumen-inis= φως, αυγή, μέρα, λύχνος,
οφθαλμός

pronus-a-um= ξαπλωμένος, επικλινής

cupiens-ntis= αυτός που επιθυμεί

palma-ae= παλάμη, χέρι

memor-oris= μνήμων

supero-avi-atum-are1= υπερέχω

duo-ae= δυο

judex-icis= κριτής

etsi= όμως;

Ελεγεία Δέκατη Πέμπτη: Αποχαιρετισμός Της Ελεγείας.

Βρες έναν νέο ποιητή, ω μητέρα των τρυφερών μου Ερώτων!

Ακτινοβολεί από τις ελεγείες μου ο τελευταίος προορισμός μου.

Αυτές τις συνέθεσα εγώ, παιδί της υπαίθρου τον Πελιγνών

Ούτε ήταν ντροπή για μένα οι απολαύσεις μου.

Αν είναι έτσι αυτό, αν και ήμουν κληρονόμος προγόνων παλαιάς γενιάς 5

Δεν έγινα ιππέας, γι' αυτό τον λόγο, εξαιτίας της δίνης του πολέμου.

Η Μάντοβα χαίρεται για τον Βιργίλιο, η Βερόνα για τον Κάτουλλο.

Κι εγώ θεωρούμαι η δόξα του λαού της Πελιγνής,

Που η ελευθερία της εξασφαλίστηκε με τίμιες μάχες

Όταν η αδημονούσα Ρώμη, φοβήθηκε τα συμμαχικά χέρια. 10

Και κάποιος ξένος, βλέποντας της Σουλμόνας τα υγρά τείχη,

Που κρατούσαν εκτάσεις λίγων πλέθρων,

Να πει: «Πόσο ικανό ποιητή ήσασταν άξιοι να αναθρέψετε,

Όσο μικροί κι αν είστε, εγώ θα σας αποκαλώ μεγάλους».

Καλλιεργημένο παιδί, και καλλιεργημένε γονέα του παιδιού από την 15

Αμαθούσια,

Ξεριζώστε τα χρυσά μου γράμματα από τη γη!

Ο κερασφόρος Λύαιος με χτύπησε με βαρύτερη μανία:

Πρέπει να πλήξω μια μεγάλη περιοχή με μεγαλύτερα άλογα.

Ειρηνικές μου ελεγείες, ηδονική μου Μούσα, υγιαίνετε,

Κι έργο μου που ακόμη και μετά την πτώση μου, θα εξακολουθεί να 20
υφίσταται.

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΝ

Λεξιλόγιο

mater-tris= μητέρα

radior-radari1= ακτινοβολώ

elegia-ae= ελεγεία

ultimus-a-um= τελευταίος, έσχατος

meta-ae= προορισμός

Paelignus-a-um= Πελιγνός (επίθ)

/Paeligni-orum= οι Πελιγνοί

rus-ruris= ύπαιθρος, περίχωρα

dedecet-cui-ere3= είναι απρεπές
siquid= αν αυτό
is-ea-id= αυτός, εκείνος
usque= μέχρι να
proavus-i= πρόγονος
ordo-inis= τάξη, γένος, γενεά
heres-edis= κληρονόμος
militia-ae= πόλεμος, εκστρατεία,
στρατιωτική θητεία
turbo-inis= δίνη
eques-itis= ιππέας
Mantua-ae= Μάντοβα
Vergilius-ii-i= Βεργίλιος
gaudeo-gravisus sum-gaudere2=
χαίρομαι
Catullus-i= Κάτουλλος
gloria-ae= δόξα, κλέος
libertas-atis= ελευθερία, αυτονομία
honestus-a-um= τίμιος
arma-orum= όπλα, αλλιώς, ο πόλεμος,
μάχη
timeo-ui-ere2= φοβάμαι
socius-a-um= σύμμαχος, συμμαχικός
Roma-ae= Ρώμη
anxius-a-um= αγχωμένος, αδήμων,
περίφοβος
aliquis-a-id= κάποιος

spectans-ntis= που βλέπει, ψάχνει
hospes-itis= ξένος
Sulmo-onis= Σουλμόνα
aquosus-a-um= υδρώδης, υγρός
iugerum-i= ρωμαϊκό πλέθρο
paucus-a-um= λίγος
quantuluscumque -acumque-
umcumque = όσο
mikρός/λίγος/ασήμαντος
parens-ntis= γονέας
Amathusia-ae= Αμαθούσια Αφροδίτη
(που λατρεύεται στην Κύπρο)
cultus-a-um= κομψός
vello-velli/vulsi-vulsum-ere3=
ξεριζώνω
signum-i= σημείο, σύμβολο, γραφή
corniger-era-erum= κερασφόρος,
increpo-avi/ui-atum/itum-are1= χτυπώ
thyrsus-i= θύρσος, μανία
gravior,ius= βαρύτερος
Lyaeus-i= Λύαιος (προσφώνηση του
Διονύσου, Βάκχου)
imbellis,e= απόλεμος
genialis,e= ευδαίμων, ηδονικός
mansurus,a,um > maneo-mansi-sum-
ere2= μένω
supersto-are1= υφίσταμαι

Βιβλιογραφία

- Cameron, A. (1968, November). The First Edition of Ovid's Amores. *The Classical Quarterly*, 18, σσ. 320-333. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/638076>
- Curran, L. C. (1966, January). Desultores Amoris: Ovid Amores 1. 3. *Classical Philology*, 61, σσ. 47-49. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/267989>
- Davis, P. (2012). *Ovid and Augustus, A political reading of Ovid's Erotic Poems*. London: Bristol Classical Press.
- Davis, P. J. (1999, October). Ovid's Amores: A Political Reading. *Classical Philology*, 94, σσ. 431-449. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/270575>
- Ferguson, J. (1960, October). Catullus and Ovid. *The American Journal of Philology*, 81, σσ. 337-357. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/292529>
- Fishwick, D. (1991, January). Ovid and Divus Augustus. *Classical Philology*, 86, σσ. 36-41. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/270072>
- Garnsey, P., & Saller, P. (2015). *Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Οικονομία, κοινωνία και Πολιτισμός*. (Γ. Σουρή, Επιμ., & Β. Ι. Αναστασιάδης, Μεταφρ.) Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Gildenhard, I., & Zissos, A. (2000, April). Inspirational Fictions: Autobiography and Generic Reflexivity in Ovid's Proems. *Greece & Rome*, 47, σσ. 67-79. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/826948>
- Graf, F. (2010). Ο μύθος στον Οβίδιο. Στο P. Hardie, A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος (Επιμ.), *Οβίδιος: The Cambridge Companion* (A. N.

- Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος, Μεταφρ., σσ. 157-176). Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμας.
- Green, P. (1982). *Ovid. The Erotic Poems*. (P. Green, Επιμ.) London: Penguin Books Ltd.
- Greene, E. (1994, October). Sexual Politics in Ovid's Amores: 3.4, 3.8, and 3.12. *Classical Philology*, 89, σσ. 344-350. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/270604>
- Hanning, R. W. (2010). Always Hopeless, Never Serious: Wit and Wordplay in Ovid's Amores. Στο B. Weiden Boyd, & C. Fox, *Approaches to teaching the works of Ovid and the Ovidian Tradition* (σσ. 109-116). New York: The Modern Language Association of America.
- Harrison, S. (2010). Ο Οβίδιος και το λογοτεχνικό είδος, οι εξελίξεις ενός ελεγειακού ποιητή. Στο P. Hardie, A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος (Επιμ.), *Οβίδιος: The Cambridge Companion* (A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος, Μεταφρ., σσ. 115-136). Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμας.
- Hejduk, J. D. (2009). Ovid and Religion. Στο P. E. Knox, *A Companion to Ovid* (σσ. 45-58). New Jersey: Blackwell.
- Helzle, M. (1989, October). Mr and Mrs Ovid. *Greece & Rome*, 36. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/643171>
- Hexter, R. (2010). Ovid's Life and Legacy. Στο B. Weiden Boyd, & C. Fox, *Approaches to teaching the works of Ovid and the Ovidian Tradition* (σσ. 1-12). New York: The Modern Language Association of America.
- K., C. (1922, October 16). Nature in Ovid. *The Classical Weekly*, 16, σσ. 17-18. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/4388376>
- Kenney, E., & Clausen, W. (2015). *Η Ιστορία της Λατινικής Λογοτεχνίας*. (Α. Στεφανή, Επιμ., Θ. Πικούλα, & Α. Σιδέρη-Τόλια, Μεταφρ.) Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμας.
- Long, G. (1875). Lex Julia et Papia Poppaea. Στο W. Smith, *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities* (σσ. 691-692). London: John Murray. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 15, 2019, από

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Lex_Julia_et_Papia_Poppaea.html

McKeown, J. C. (1989). *Ovid, Amores: Text, Prolegomena and Commentary in Four Volumes. Volume IV: A commentary on Book Three* (Τόμ. IV). Wiltshire: Francis Cairns Publications Ltd.

Morgan, K. (1977). *Ovid's Art of Imitation*. Leiden: E. J. Brill.

Morwood, J., Ross, I., Heyworth, S. J., & Lui, S.-L. (2011, April). Explorations of Ovid, "Amores" 3.2, 3.4, 3.5, and 3.14. *Greece & Rome*, 58, σσ. 14-32. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/41306145>

Newlands, C. E. (2015). *Ovid*. London/New York: I.B. Tauris.

Otis, B. (1938). Ovid and the Augustans. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 69, σσ. 188-229. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/283176>

Rogers, R. S. (1966). The Emperor's Displeasure and Ovid. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 97, σσ. 373-378. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/2936020>

Rostovzeff, M. (1984). *Ρωμαϊκή Ιστορία*. (Ι. Τουλουμάκος, Μεταφρ.) Θεσσαλονίκη: Παπαζήση.

Salmeri, G. (2019). Αύγουστος: ο ιδρυτής της αυτοκρατορίας. Στο Ο. Έκο, *Αρχαία Ρώμη. Επιστημονική Επιμέλεια Ουμπέρτο Έκο* (Β. Πατίκα, Μεταφρ., Ειδική έκδοση για την εφημερίδα "Το Βήμα" εκδ., Τόμ. 1: Πολιτική, οικονομική και κοινωνική ιστορία (α' μέρος), σσ. 280-303). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Scott, K. (1930). Emperor Worship in Ovid. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 61, σσ. 43-69. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/282793>

Sharrock, A. (2010). Ο Οβίδιος και οι λόγοι του έρωτα: τα ερωτικά έργα. Στο P. Hardie, A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος (Επιμ.), *Οβίδιος: The Cambridge Companion* (A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος, Μεταφρ., σσ. 215-2). Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμας.

- Sharrock, A. (2010). Φύλο και σεξουαλικότητα. Στο P. Hardie, A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος (Επιμ.), *Οβίδιος: The Cambridge Companion* (A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος, Μεταφρ., σσ. 137-155). Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμας.
- Shipley, G. (2012). *Ο Ελληνικός Κόσμος μετά τον Αλέξανδρο 323 - 30 π.Χ.* (Επίτομη εκδ., Τόμ. Α'). (Μ. Ζαχαριάδου, Μεταφρ.) Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Steele, R. (1906, April). Ovid. *The Sewanee Review*, 14, σσ. 184-195. Ανάκτηση Ιούνιος 10, 2019, από JSTOR: <https://www.jstor.org/stable/27530763>
- Tarrant, R. (2010). Ο Οβίδιος και η αρχαία λογοτεχνική ιστορία. Στο P. Hardie, *Οβίδιος: The Cambridge Companion* (A. N. Μιχαλόπουλος, & X. N. Μιχαλόπουλος, Μεταφρ., σσ. 19-49). Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα.
- Thomas, E. (1964, October). Variations on a Military Theme in Ovid's 'Amores'. *Greece & Rome*, 11, σσ. 151-165. Ανάκτηση June 10, 2019, από <https://www.jstor.org/stable/642238>
- Vaiopoulos, V. (2008, Ιανουάριος). From militia patriae to militia amoris. Love labour and post obitum remuneration (Tib. 1.3). *VICHIANA*, σσ. 32-50.
- Vaiopoulos, V. (2011, March). History and Religion at the Service of Politics in Augustan Rome: A General Approach. *Humanities*(42), σσ. 141-163.
- Volk, K. (2010). *Ovid*. West Sussex: Wiley - Blackwell.
- Von-Albrecht, M. (2013). *Η Ιστορία της Ρωμαϊκής Λογοτεχνίας από τον Ανδρόνικο ως τον Βοήθιο*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- White, P. (2002). Ovid and the Augustan Milieu. Στο B. Weiden Boyd, & B. W. Boyd (Επιμ.), *Brill's Companion to Ovid* (σσ. 1-25). Leiden: Brill.
- Αντωνιάδης, Θ. (2015). *Ανθολόγιο Ρωμαϊκής Ελεγείας. Απο τον Κάτουλλο ως τον Οβίδιο*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Βαϊόπουλος, Β. Κ. (2000). Ένας "Βοιωτός" στην Ποίηση της Ρώμης του Αυγούστου. *8ο Διεθνές Συνέδριο Βοιωτικών Μελετών*, (σσ. 603-642). Λιβαδειά.
- Βαϊόπουλος, Β. Κ. (2019). *Οβίδιος. Ηρωϊδες 18-19 (Λέανδρος και Ηρώ)*. Αθήνα: Εστία.

- Κουμανούδης, Σ. (2016). *Λεξικόν Λατινοελληνικόν μετά συνωνύμων και αντιθέτων της Λατινικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Μιχαλόπουλος, Α. Ν. (2014). *Οβίδιος Ηρωίδες 20-21: Ακόντιος και Κυδίππη. Εισαγωγή, Κείμενο, Μετάφραση, Σχόλια*. Αθήνα: Δ.Ν. Παπαδήμας.
- Μιχαλόπουλος, Χ. Ν., & Μιχαλόπουλος, Α. Ν. (2015). *Ρωμαϊκή Ελεγεία*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Παππάς, Β. (2016). *Ρωμαϊκή Ερωτική Ποίηση. Το παρακλαυσίθυρο στην Ελεγεία*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.
- Τρομάρας, Λ. (2016). *Κάτουλλος: ο Νεωτερικός Ποιητής της Ρώμης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Πίνακας περιεχομένων

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	4
ΑΥΓΟΥΣΤΕΙΑ ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΛΕΓΕΙΑ	9
ΟΒΙΔΙΟΣ.....	22
I. ΒΙΟΣ	22
II. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΥΦΟΣ.....	30
III. ΕΡΓΟ.....	31
<i>Επιστολές Ηρωίδων (Epistulae Heroidum)</i>	31
<i>Ερωτική Τέχνη (Ars Amatoria)</i>	34
<i>Ερωτικά Αντιφάρμακα (Remedia Amoris)</i>	37
<i>Medicamina faciei femineae</i>	37
<i>Μεταμορφώσεις</i>	38
<i>Οι Fasti</i>	40
<i>Tristia</i>	40
<i>Epistulae ex Ponto</i>	41
<i>Ibis</i>	42
<i>Έργα που αποδίδονται στον Οβίδιο, αλλά αμφισβητείται η πατρότητά τους.</i>	42
<i>[Nux]</i>	42
<i>[Halieutica]</i>	42
<i>[Consolatio ad Liviam]</i>	43
ΟΙ ΕΡΩΤΕΣ	43
Περίληπτική Απόδοση Ελεγείων 10-15.....	51
3.10 Ερωτική Αποχή λόγω της Γιορτής της Δήμητρας	51
3.11a Προσπάθεια ν' απαλλαγεί από τον έρωτα για την αγαπημένη.....	51
3.11b Συναισθηματική Σύγκρουση	52
3.12 Το τίμημα της δόξας για έναν Ελεγειακό	53
3.13 Στην γιορτή της Ήρας με την σύζυγο.....	54
3.14 Απιστία και διακριτικότητα	55
3.15 Αποχαιρετισμός της ελεγείας.....	56
B. KEIMENO Publii Ovidi Nasonis- AMORES, Liber III, Elegiae X-XV ...	58
ELEGIA X.....	59
ELEGIA XIa.....	60

ELEGIA XIb	61
ELEGIA XII.....	62
ELEGIA XIII.....	63
ELEGIA XIV	64
ELEGIA XV	66
Γ. Μετάφραση.....	68
Πόπλιος Οβίδιος Νάσων - <i>Έρωτες, Βιβλίο 3ο, Ελεγείες 10-15</i>	68
Ελεγεία Δέκατη : Ερωτική Αποχή λόγω της Γιορτής της Δήμητρας.....	69
Λεξιλόγιο	70
Ελεγεία Ενδέκατη – Μέρος Α' : Προσπάθεια ν' απαλλαγεί από τον έρωτα για την αγαπημένη.....	1
Λεξιλόγιο.	2
Ελεγεία Ενδέκατη– Μέρος Β' : Συναισθηματική Σύγκρουση	1
Λεξιλόγιο	1
Ελεγεία Δωδέκατη: Το τίμημα της δόξας για έναν Ελεγειακό	0
Λεξιλόγιο	1
Ελεγεία Δέκατη Τρίτη: Στην γιορτή της Ήρας με την σύζυγο.....	1
Λεξιλόγιο	2
Ελεγεία Δέκατη Τέταρτη: Απιστία και Διακριτικότητα	1
Λεξιλόγιο	2
Ελεγεία Δέκατη Πέμπτη: Αποχαιρετισμός Της Ελεγείας.	1
Λεξιλόγιο	1
Βιβλιογραφία	2

